

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI**

**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ÇOCUKLUK ÇAĞI ÖRSELENME
YAŞANTILARI İLE BİLİŞSEL ÇARPITMA VE YALNIZLIK
EĞİLİMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tuğba TÜRKKAN

**TRABZON
Haziran, 2017**

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI**

**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ÇOCUKLUK ÇAĞI ÖRSELENME
YAŞANTILARI İLE BİLİŞSEL ÇARPITMA VE YALNIZLIK
EĞİLİMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER**

Tuğba TÜRKKAN

**Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nce Yüksek
Lisans Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.**

**Tezin Danışmanı
Prof. Dr. Hatice ODACI**

**TRABZON
Haziran, 2017**

KTÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir. 21 / 06 / 2017

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Hatice ODACI

Üye : Yrd. Doç. Dr. Çiğdem BERBER ÇELİK

Üye : Yrd. Doç. Dr. Zehra Nesrin BİROL

Onay

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Nevzat YİĞİT

Enstitü Müdür V.

BİLDİRİM

Tezimin içerdiği yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı ve bu tezi KTÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsünden başka bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve unvan almak amacıyla vermediğimi; tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Tuğba TÜRKKAN

21 / 06 / 2017

ÖN SÖZ

Bu araştırmada lise öğrencilerinin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile bilişsel çarpıtma ve yalnızlık eğilimleri arasındaki ilişkiler açıklanmaya çalışılmıştır. Yapılan çalışmanın, çocukluk çağı istismar ve ihmal yaşantılarının kişilik gelişimi üzerindeki etkilerinin anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Lisansüstü eğitimim ve tez çalışmam sırasında değerli fikir ve bilgilerini benimle paylaşan, bu çalışmanın ortaya çıkmasını sağlayan, engin bilgi ve deneyimlerinden sürekli yararlandığım, kendisini her zaman örnek aldığım ve hiçbir teşekkürle hakkını ödeyemeyeceğim çok değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Hatice ODACI'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca KTÜ Eğitim Bilimleri Bölümü'nün değerli hocaları Prof. Dr. Hikmet YAZICI, Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN, Doç. Dr. Vesile OKTAN ve KTÜ Eğitim Bilimleri Bölümü'nün tüm araştırma görevlilerine teşekkür ederim.

Çalışmam boyunca çeşitli kaynaklara ulaşmamda yardımlarını ve manevi desteklerini her zaman hissettiğim değerli arkadaşlarım Kenan BÜLBÜL ve Avşar ÇETİN'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Akademik anlamda bilgisiyle, önerileriyle ve manevi desteği ile her zaman yanımda olan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Ahmet Burhan ÇAKICI'ya teşekkür ederim.

Yüksek lisans yolculuğum sırasında manevi desteklerini ve güler yüzlerini benden esirgemeyen sevgili arkadaşlarım Psikolog İzel ÇINAR ve Ülkü SAĞIRKAYA'ya kalpten teşekkür ederim.

Ayrıca, bugünkü başarılarımın en büyük mimarı olan, bana kendim olma fırsatı veren, varlıklarına her gün şükrettiğim ve kızları olmaktan gurur duyduğum canım aileme sonsuz minnet ve şükranlarımı sunarım.

Haziran, 2017
Tuğba TÜRKKAN

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
ÖZET.....	viii
ABSTRACT.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv
1. GİRİŞ.....	1
1. 1. Araştırmanın Amacı.....	4
1. 1. 1. Araştırmanın Denenceleri.....	4
1. 2. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi.....	4
1. 3. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	5
1. 4. Araştırmanın Varsayımları.....	5
1. 5. Tanımlar.....	6
2. LİTERATÜR TARAMASI.....	7
2. 1. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi.....	7
2. 1. 1. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ve Çocuk İstismarı.....	7
2. 1. 1. 1. Çocuk İstismarının Tarihçesi.....	7
2. 1. 1. 2. Çocuk İstismar ve İhmalinin Tanımı.....	8
2. 1. 1. 3. Çocuk İstismarının Türleri.....	10
2. 1. 1. 3. 1. Fiziksel İstismar.....	10
2. 1. 1. 3. 2. Duygusal İstismar.....	13
2. 1. 1. 3. 3. Cinsel İstismar.....	14
2. 1. 1. 3. 4. İhmal.....	15
2. 1. 1. 4. İstismar ve İhmalin Çocuk ve Ergen Üzerindeki Etkileri.....	17
2. 1. 1. 5. Çocuk İstismarında Risk Faktörleri.....	20
2. 1. 1. 5. 1. Çocuğa İlişkin Risk Faktörleri.....	20
2. 1. 1. 5. 2. Aileye İlişkin Risk Faktörleri.....	21
2. 1. 1. 5. 3. Çevresel Risk Faktörleri.....	21
2. 1. 1. 5. 4. Toplumsal Risk Faktörleri.....	22
2. 1. 1. 6. Çocuk İstismarını Açıklamaya Yönelik Kuramlar.....	22

2. 1. 1. 6. 1. Psikiyatrik Model	22
2. 1. 1. 6. 2. Sosyolojik Model	23
2. 1. 1. 6. 3. Sosyal Öğrenme Modeli	23
2. 1. 1. 6. 4. Sosyal-Durumsal Model	24
2. 1. 1. 6. 5. Ekolojik Model	24
2. 1. 1. 7. Çocuk İstismarı ve İhmalinin Önlenmesi	25
2. 1. 1. 8. Konuyla İlgili Yapılan Araştırmalar	26
2. 1. 2. İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar ile İlgili Kuramsal Açıklamalar	37
2. 1. 2. 1. Ellis'in Akılcı Duygusal Davranışçı Terapisi (ADDT)	38
2. 1. 2. 2. Beck'in Bilişsel Terapisi	39
2. 1. 2. 2. 1. Beck'in Bilişsel Modeli	39
2. 1. 2. 2. 1. 1. Temel İnançlar	40
2. 1. 2. 2. 1. 2. Ara İnançlar	40
2. 1. 2. 2. 1. 3. Otomatik Düşünceler	41
2. 1. 2. 2. 1. 4. Bilişsel Çarpıtmalar	41
2. 1. 2. 3. Konuyla İlgili Yapılan Araştırmalar	42
2. 1. 3. Yalnızlık	47
2. 1. 3. 1. Yalnızlık Kavramı ve Tanımı	47
2. 1. 3. 2. Yalnızlığın Boyutları	48
2. 1. 3. 3. Yalnızlığı Açıklayan Kuramsal Yaklaşımlar	50
2. 1. 3. 3. 1. Psikodinamik Yaklaşım	50
2. 1. 3. 3. 2. Rogers'ın Danışan Merkezli Yaklaşımı	50
2. 1. 3. 3. 3. Varoluşçu Yaklaşım	51
2. 1. 3. 3. 4. Bilişsel Yaklaşım	52
2. 1. 3. 4. Konuyla İlgili Yapılan Araştırmalar	52
2. 2. Literatür Taramasının Sonucu	56
3. YÖNTEM	58
3. 1. Araştırma Modeli	58
3. 2. Araştırma Grubu	58
3. 3. Verilerin Toplanması	60
3. 3. 1. Veri Toplama Araçları	60
3. 3. 1. 1. Kişisel Bilgi Formu (KBF)	60
3. 3. 1. 2. Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği (ÇÖYÖ)	60
3. 3. 1. 3. İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği	61
3. 3. 1. 4. UCLA Yalnızlık Ölçeği	62
3. 3. 2. Veri Toplama Süreci	62

3. 4. Verilerin Analizi.....	62
4. BULGULAR.....	64
4. 1. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ile Bilişsel Çarpıtma ve Yalnızlık Eğilimleri Arasındaki İlişkiler	64
4. 2. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Bilişsel Çarpıtma Eğilimini Yordama Gücü	66
4. 3. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Yalnızlık Eğilimini Yordama Gücü.....	67
4. 4. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular	68
4. 4. 1. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ve Cinsiyet	68
4. 4. 2. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ve Gelir Durumu.....	69
4. 4. 3. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ve Anne Eğitim Durumu	70
4. 4. 4. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ve Baba Eğitim Durumu	71
5. TARTIŞMA.....	73
5. 1. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ile Bilişsel Çarpıtma Eğilimleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulguların Tartışılması	73
5. 2. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ile Yalnızlık Eğilimleri Arasındaki İlişkiye İlişkin Bulguların Tartışılması	74
5. 3. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Bazı Demografik Değişkenlere Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulguların Tartışılması.....	75
5. 3. 1. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ve Cinsiyet	75
5. 3. 2. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ve Gelir Durumu.....	77
5. 3. 3. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ve Anne-Baba Eğitim Durumu	77
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	79
6. 1. Sonuçlar.....	79
6. 2. Öneriler	79
6. 2. 1. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler	79
6. 2. 2. Uygulamaya Yönelik Öneriler.....	80
6. 2. 3. İleride Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler.....	80
7. KAYNAKLAR	82
8. EKLER	102
9. ÖZ GEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİLERİ.....	109

ÖZET

Lise Öğrencilerinin Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ile Bilişsel Çarpıtma ve Yalnızlık Eğilimleri Arasındaki İlişkiler

İstismar çocuğun gelişimini fiziksel, psikososyal ve duygusal açıdan olumsuz yönde etkileyen davranış biçimi olarak değerlendirilebilir. Çocukluk dönemi istismar yaşantıları ve sebep olduğu travmatik sonuçlar bireyin yaşamını büyük ölçüde etkileyen bir niteliğe sahiptir. Bu nedenle, ihmal ve istismar konusunda toplum bilincinin artması, istismarın önlenmesine yönelik çalışmaların planlanması ve gelecek nesiller için koruyucu ve önleyici tedbirler alınması önem taşımaktadır. Bu araştırmada amaç, lise öğrencilerinin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile bilişsel çarpıtma durumları ve yalnızlık eğilimleri arasındaki ilişkileri incelemektir. Bu genel amacın yanında çalışmada, çocukluk çağı örselenme yaşantılarının cinsiyet, algılanan gelir durumu, anne-baba eğitim durumu değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediği de araştırılmıştır.

Araştırma gurubunu, Türkiye'nin kuzeydoğu bölgesinde yer alan Gümüşhane İlinde farklı okul türlerinde öğrenim gören 382 kız ve 321 erkek olmak üzere toplam 703 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Katılımcılara, "Kişisel Bilgi Formu", "Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği", "İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği" ve "UCLA Yalnızlık Ölçeği" uygulanmıştır. Araştırma verilerinin analizinde SPSS 22.0 programı kullanılmış olup, Sperman Brown sıra farkları korelasyon katsayısı tekniği, Mann Whitney U testi ve Kruskal Wallis testinden yararlanılmıştır.

Analiz sonucunda elde edilen bulgulara göre çocukluk çağı örselenme yaşantılarından fiziksel kötüye kullanım ile bilişsel çarpıtmalar alt boyutlarından yakınlıktan kaçınma ile pozitif yönde; zihin okuma boyutu arasında ise negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının diğer bir alt boyutu olan cinsel kötüye kullanım ile bilişsel çarpıtmalar alt boyutlarından yakınlıktan kaçınma arasında pozitif düzeyde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Yine duygusal kötüye kullanım ile bilişsel çarpıtmalar alt boyutlarından yakınlıktan kaçınma arasında pozitif yönde; gerçekçi olmayan ilişki beklentisi ve zihin okuma arasında negatif düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur. Ayrıca çocukluk çağı örselenme yaşantıları alt boyutlarından cinsel kötüye kullanım boyutunun bilişsel çarpıtmaları yordadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra, çocukluk çağı örselenme yaşantılarının tüm boyutlarının yalnızlık eğilimi ile pozitif yönlü anlamlı bir ilişki içerisinde olduğu ayrıca fiziksel, duygusal ve cinsel kötüye kullanımın yalnızlığı yordadığı saptanmıştır. Sonuçlar kuramsal çerçevede yapılan çalışmalar göz

önünde bulundurularak tartışılmıştır ve araştırmacılara ve uygulayıcılara yönelik bir takım önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Fiziksel İstismar, Duygusal İstismar, Cinsel İstismar, İhmal, Bilişsel Çarpıtma, Yalnızlık.

ABSTRACT

Investigation of The Relationships Between Cognitive Distortions and Loneliness Levels with Childhood Abuse Experiences of High School Students

Abuse can be evaluated as a form of behavior that negatively affects the development of the child physically, psychosocially and emotionally. Childhood abuse and its traumatic consequences have a quality that greatly affects the individual's life. So, it's important to increase social awareness of child abuse and neglect, to plan for the prevention of abuse, to take protective and preventive measures for future generations. The purpose of this study is to investigate the relationships between cognitive distortions and loneliness levels with childhood abuse experiences of high school students. The study also aimed to examine childhood traumatic experiences differentiate with regard to gender, perceived income status, education of parents

Study group was used consisted of 382 females and 321 males, totally 703 students attending at the different types of high school at Gumushane that located in the northeastern part of Turkey. The participants were asked to fill in a "Personal Information Form", "Childhood Trauma Questionnaire", "The Interpersonal Distortions Scale" and "UCLA Loneliness Scale". In data analysis, SPSS 22.00 was used and Spearman Brown Rho Correlation Coefficient, Kruskal Wallis test and Mann Whitney U test analysis techniques were applied.

The results of the data analysis indicated, a statistically significant relationship was found between physical abuse sub-dimension of childhood traumatic experiences and avoid proximity sub-dimension of interpersonal distortions in positive way; mind reading sub-dimension of interpersonal distortions in negative way. Also, there is a significant positive correlation between sexual abuse sub-dimension of childhood traumatic experiences and avoid proximity sub-dimension of interpersonal distortions. It has been determined that emotional abuse sub-dimension of childhood traumatic experiences have a significant relationship in positive with avoid proximity sub-dimension of interpersonal distortions; in negative with unrealistic expectations of relationships and mind reading sub-dimension of interpersonal distortions. Furthermore, cognitive distortions predicted by sexual abuse sub-dimension of childhood traumatic experiences. Additionally, analysis showed that, there is a significant positive correlation between loneliness level and all childhood abuse types (physical, emotional and sexual abuse), also loneliness predicted by all types of childhood abuse.

The results were discussed taking the studies conducted within the theoretical framework into consideration and some suggestions were made for researchers and practitioners.

Keywords: Physical Abuse, Emotional Abuse, Sexual Abuse, Neglect, Cognitive Distortions, Loneliness.

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Tablo Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1.	Araştırmaya Katılan Öğrencilere İlişkin Tanımlayıcı İstatistik Bulguları.....	59
2.	Kolmogorov-Smirnov Normallik Varsayımı Sonuçları	64
3.	Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ile Bilişsel Çarpıtmalar ve Yalnızlık Düzeyi Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Spearman Brown Sıra Farkları Korelasyon Değerleri	65
4.	Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Bilişsel Çarpıtmaları Açıklamaya Dayalı Çoklu Regresyon Modeli Özeti.....	66
5.	Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Bilişsel Çarpıtmaları Açıklamaya Dayalı Çoklu Regresyon Modeline İlişkin Katsayılar.....	66
6.	Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Yalnızlık Düzeyini Açıklamaya Dayalı Çoklu Regresyon Modeli Özeti.....	67
7.	Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Yalnızlık Düzeyini Açıklamaya Dayalı Çoklu Regresyon Modeline İlişkin Katsayılar.....	67
8.	Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Cinsiyete Dayalı Mann Whitney U Testi Bulguları	68
9.	Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Gelir Düzeyine Dayalı Farklılıklarına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları	69
10.	Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Anne Eğitim Durumuna Dayalı Farklılıklarına İlişkin Kruskal-Wallis Testi Bulguları.....	71
11.	Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Baba Eğitim Durumuna Dayalı Farklılıklarına İlişkin Kruskal-Wallis Testi Bulguları.....	72

GRAFİKLER LİSTESİ

<u>Grafik No</u>	<u>Grafik Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1.	Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının cinsiyete dayalı farklılıkları	69
2.	Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının gelir düzeyine dayalı farklılıkları	70

KISALTMALAR LİSTESİ

- ÇÖYÖ** : Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları Ölçeği
FKK : Fiziksel Kötüye Kullanım
DKK : Duygusal Kötüye Kullanım
CKK : Cinsel Kötüye Kullanım
İİBÇÖ : İlişkilere İlişkin Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği
KBF : Kişisel Bilgi Formu
UCLA : Yalnızlık Ölçeği
WHO : Dünya Sağlık Örgütü
UNİCEF : Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
ADDT : Akılcı Duygusal Davranışçı Terapi
TSSB : Travma Sonrası Stres Bozukluğu

1. GİRİŞ

Çocukluk yaşamın temel bir aşamasıdır, bireyin gelecekteki hayatının temellerini oluşturması ve kişiliğin şekillendiği dönem olması açısından oldukça önemlidir. Bireylerin sağlıklı bir kişilik oluşturması ve toplumda işlevsel olabilmesi, çocukluk yıllarında yaşadığı deneyimlere dayanır. Çocukluk dönemindeki olumsuz deneyimlerin ve istismar yaşantılarının sadece maruz kalınan zaman diliminde değil, yetişkin dönemde de sosyal, kişilerarası ve psikolojik problemlerin ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

İstismar tanımı kolay olmayan bir kavramdır. Bunun nedenlerinden biri, çocuk ve istismar kavramlarının, toplumdaki topluma ve toplumların sosyokültürel düzeylerine bağlı olarak farklılık göstermesidir. Örneğin istismar olarak değerlendirilecek bir davranış, ebeveynler tarafından çocuğun saygılı, disiplinli ya da terbiyeli olması gibi gerekçelerle normal ebeveyn davranışı olarak nitelendirilebilmektedir. Tanım gücünün kaynaklandığı bir başka neden de, çocuk istismarının, toplumlarda insana verilen değer ile yakından ilgili olmasıdır (Topçu, 2009). Çocuk istismarı, çocuğun bakımından sorumlu yetişkinler tarafından çocuğa yöneltilen, kültürel normlar ve profesyonel kişilerce çocuğun sağlık ve gelişimi açısından uygunsuz ve zarar verici oldukları saptanan davranışlar şeklinde tanımlanır (Taner ve Gökler, 2004). Günümüzde istismar olgusunun toplumlar için önemli bir sorun olduğu söylenebilir.

Çocuğa yönelik istismar türleri; fiziksel istismar, duygusal istismar, cinsel istismar ve ihmal olmak üzere 4 grupta incelenebilir. En sık rastlanan, tanınması ve tanımlanması en kolay istismar biçimi olan fiziksel istismar, bir çocuğun gelişimi ve işlevlerinde uzun süreli bozukluklar ve bedensel hasara yol açan, çocuğa acı veren, kasıt ve şiddet içeren eylemler fiziksel istismar olarak tanımlanmaktadır (Finkelhor ve Korbin, 1988). Fiziksel istismarın çocuğa karşı bir disiplin yöntemi olarak uygulanması ve bu uygulamaların kültürel normlarca kabul görülmesi, bu istismar türünün yaygın olarak görülmesine neden olmaktadır. Oysa ki çocuğa yönelik şiddet davranışları, bedensel yaralanmalardan uzun süreli psikiyatrik bozukluklara kadar birçok zararlı etkiye sahiptir.

Duygusal istismar, "çocuğun ihtiyaç duyduğu ilgi, sevgi ve bakımdan yoksun bırakılarak psikolojik zarara uğratılması durumu" olarak tanımlanır (Bahar, Savaş ve Bahar, 2009). Bu istismar türü, genellikle çocuğun yakın çevresinde bulunan kişi veya kişilerin gerçekleştirdiği, çocuğun duygusal gelişimini engelleyen ve kişiliğini zedeleyen eylemler şeklinde ifade edilmektedir (Yarar ve Yarış, 2011). Çocuğun aşağılanması, görmezden gelinmesi, korkutulması, tehdit edilmesi, başkaları ile olumsuz yönde

karşılaştırılması, yeteneklerinin önemsenmemesi, yok sayılması duygusal istismar örneklerindedir (Norman ve diğ., 2012).

Çocuk cinsel istismarı; cinsel doyum sağlamak üzere, bir erişkinin güç ve tehdit kullanarak, henüz cinsel gelişimini tamamlamamış çocukla cinsel ilişkiye girmesi şeklinde tanımlanır (Finkelhor ve Korbin, 1988). Cinsel istismar farklı biçimlerde örneğin; cinsel içerikli konuşmalar, teşhircilik, röntgencilik, cinsel amaçlı dokunma ve okşama, pornografik yayınlara konu etme, fuhuş, müstehcenlik, ırza geçme, şeklinde ortaya çıkabilmektedir (Çeçen, 2007). Cinsel kötüye kullanma oranlarının her yaş grubunda tahminlerden daha yüksek olduğu, toplumlarda sık rastlanan bir olgu olmasına karşın çoğu zaman gizli kaldığı bildirilmektedir (Özdemir ve Celbis, 2012). Bu eylemlerin büyük bölümünü aile üyeleri ya da aileye yakın kişiler yapmaktadırlar (Bahar ve diğ., 2009).

İhmal, en yaygın çocuk istismarı türlerinden biridir. Dünya Sağlık Örgütü [WHO], (2002) ihmal kavramını "çocuğun bakımından sorumlu kişilerin, çocuğun gelişimi için ihtiyaç duyduğu gereksinimleri karşılamaması ya da bu gereksinimleri dikkate almaması" olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda, çocuğun sağlıklı gelişimine zarar veren davranışları içeren istismar kavramından ayrılmaktadır. Diğer istismar türlerine göre daha göreceli olduğundan tanı koymakta zorluklar yaşanmaktadır. Bu özelliğinden dolayı bir çocuğun ihmal edildiğinin belirlenmesi oldukça güçtür. Çocuğun ihtiyaç durumunda doktora götürülmemesi, duygusal gereksinimlerine kayıtsız kalınması, eğitim ve sosyal alanlarda karşılaştığı sorunların önemsenmemesi çocuk ihmalidir. Özellikle gelişimsel gecikme problemi bulunan, kişilerarası ilişkilerinde uyumsuzluk yaşayan, eğitim ve sağlık hizmetlerinden yeterince yararlandırılmayan çocuklarda ihmal olgusu akla getirilmelidir (Topbaş, 2004).

Çocukluk dönemindeki ihmal ve istismar yaşantıları çocuğun sağlığına ve gelişimine zarar veren; çocukta yaşam boyu kalıcı izler bırakan bir halk sağlığı sorunudur. Yapılan araştırmalar incelendiğinde, çocukluk örselenme yaşantıları ile yetişkin dönemdeki obezite, migren, kronik ağrı gibi bedensel hastalıklar, travma sonrası stres bozukluğu (Kendall-Tacket, 2002; Zlotnick ve diğ., 2008), madde kullanım bozukluğu (Norman ve diğ., 2012; Putnam, 2003; Smith, Ireland ve Thornberry, 2005), kişilik bozuklukları (Lubin, Johnson ve Southwick, 1996), yeme bozuklukları (Afifi, 2012), somatizasyon bozukluğu (Sesar, Simic ve Barisic, 2010) gibi çeşitli ruhsal bozukluklarla arasında ilişki olduğu görülmektedir. Kaygı bozuklukları ve depresyon ile çocukluk istismar yaşantılarının ilişkisi ise özellikle vurgulanmaktadır (Clark, Thatcher ve Martin, 2010; Gladstone ve diğ., 2004; Kendall-Tacket, 2002; Putnam, 2003; Sesar ve diğ., 2010).

Yukarıda ifade edilen çalışmalar doğrultusunda, istismar olgusunun tüm toplumlarda ciddi bir sorun olduğu, çocukların bedensel, psikososyal ve bilişsel gelişimini olumsuz

etkilediği ve etkilerin uzun süreli olabileceği söylenebilir. Bu çalışma kapsamında, çocukluk çağı örselenme yaşantılarının bilişsel çarpıtmalar ve yalnızlık üzerindeki etkileri incelenmiş ve çocukluk çağı örselenme yaşantılarının bazı sosyo demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı değerlendirilmiştir. Bilişsel çarpıtmalar, bilgiyi işleme sürecinin hatalı ve etkisiz olması nedeniyle meydana gelen düşünce hatalarıdır (Beck, 2011). Beck'e göre, yaşanan duygusal sorunların kaynağı bu düşünce hataları ve işlevsel olmayan düşünme şekilleridir. Belirtilen hatalı düşünme şeklinin mantıklı bir biçimde tekrar ele alınıp muhakeme süzgecinden geçirilmesi ve yeniden yapılandırılması ile duygu ve davranışlarda iyiye yönelik düzelmelere yol açabileceği belirtilmektedir (Beck, 2011). Bilişsel terapi modelinde belirlenen bazı bilişsel çarpıtmalar ise, keyfi çıkarsama, seçici soyutlama, aşırı genelleme, küçültme-büyültme, kişiselleştirme ve iki kutuplu düşünmedir (Beck, 1979). Konu ile ilgili alan yazın incelendiğinde bilişsel çarpıtmaların kişisel özellikler, kişiler arası ilişkiler ve psikolojik belirtiler çerçevesinde ele alındığı ve bilişsel çarpıtmalarla baş etmeye yönelik programlara ilişkin çalışmaların bulunduğu görülmektedir. Literatürde çocukluk örselenme yaşantıları ile bilişsel çarpıtmalar arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalara bakıldığında ise; çocukluk döneminde maruz kalınan cinsel istismarın bilişsel çarpıtmaların alt boyutlarından olan yakınlıktan kaçınma ile ilişkili olduğu (Briere ve Runtz, 1987) ifade edilmiştir. Owens ve Chard (2001) tarafından yapılan bir çalışmada ise çocukluk dönemi cinsel istismarı ile bilişsel çarpıtmalar ve TSSB (travma sonrası stres bozukluğu) arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Benzer olarak yapılan bir diğer araştırmada cinsel şiddet öyküsü olan travma sonrası stres ve majör depresyon bozukluğu tanısı alan kadınların sadece majör depresyonu bulunan kadınlara göre daha olumsuz bilişsel şemalara ve daha fazla kendine zarar verme ve özkıyım riskine sahip olduğu bildirilmiştir (Çakır, Gündüz, Turan, Güleş ve Aker, 2014).

Araştırma kapsamında ilişkisi incelenen değişkenlerden diğeri yalnızlık eğilimidir. Yalnızlık, kişinin arzuladığı sosyal ilişkiler ile var olan sosyal ilişkileri arasındaki farktan doğan ve kişide hoşnutsuzluk yaratan bir duygu durumu olarak tanımlanır (Peplau ve Perlman, 1984). Yalnızlık olgusu evrensel bir problem olup, son yıllarda bu olgu üzerine yapılan araştırmaların yoğunlaştığı görülmektedir. İlgili literatür incelendiğinde mevcut araştırmaların, yalnızlıkla ilişkili olabileceği düşünülen değişkenlerin belirlenmesine yönelik olduğu gözlenmiştir. Buna ek olarak, çocukluk çağı istismar yaşantıları ve yalnızlık eğilimi arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmaların sınırlı sayıda olduğu dikkat çekmektedir. Gibson ve Hartshorne (1996) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada çocukluk dönemi cinsel istismar mağdurlarının daha yalnız olduğu ve sosyal destek sistemlerinden daha az yararlandıkları bulgulanmıştır.

Özetle, ilgili alan yazından aktarılan bilgiler göz önünde bulundurulduğunda, temelde insanların yaşamlarını kötü etkilemesiyle kendini gösteren çocuk ihmal ve istismarının Türkiye’de ve dünyada yaygın olmasına rağmen, bu konuda yapılan araştırmaların genellikle psiko-somatik, bedensel ve psikolojik sorunlar üzerinde yoğunlaştığı dikkat çekmektedir. Buradan hareketle, bireylerin çocukluk çağı örselenme yaşantılarının psikolojik faktörlerle ilişkisinin değerlendirildiği yeni çalışmalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Bu noktada mevcut çalışma ile alanyazındaki boşluğun doldurulması amaçlanmıştır. Diğer yandan, yapılan araştırmalar incelendiğinde, Türkiye ‘de önemli bir toplum ruh sağlığı sorunu haline gelmiş çocukluk çağı örselenme yaşantılarının, bilişsel çarpıtmalar ve yalnızlık ile ilişkisini açıklamaya yönelik çalışmaların kısıtlı kaldığı gözlenmiştir. Bu noktadan hareketle mevcut çalışmanın bu alandaki bilgilere katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1. 1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada liseli ergenlerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile bilişsel çarpıtma durumları ve yalnızlık eğilimleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu genel amacın yanında çalışmada ayrıca, çocukluk çağı örselenme yaşantılarının cinsiyet, algılanan gelir durumu ve anne-baba eğitim durumu değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediğini de belirlemek amaçlanmıştır.

1. 1. 1. Araştırmanın Denenceleri

1. Çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile bilişsel çarpıtma ve yalnızlık arasında anlamlı ilişkiler vardır.
2. Çocukluk çağı örselenme yaşantıları bilişsel çarpıtmanın anlamlı bir yordayıcısıdır.
3. Çocukluk çağı örselenme yaşantıları yalnızlığın anlamlı bir yordayıcısıdır.
4. Çocukluk çağı örselenme yaşantıları bazı demografik değişkenlere göre (cinsiyet, algılanan gelir durumu ve anne-baba eğitim durumu) anlamlı farklılık göstermektedir.

1. 2. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi

Tarihi ilk çağlara kadar uzanmakta olan çocuğa yönelik kötü muamele günümüz toplumlarında artarak devam eden ciddi bir sorun olup, her yaş, cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzeyden gelen çocuklarda çeşitli şekillerde görülebilmektedir. Bu dönemde yaşanan olumlu ya da olumsuz deneyimlerin kişiliğin oluşumunda çok ciddi etkileri olduğu

düşünülmektedir. Yapılan pek çok araştırmalarda çocukluk çağı örselenmelerinin, yetişkin dönemdeki farklı ruhsal bozukluklar ile ilişkisine değinilmiş, istismar yaşantılarına maruz kalan bireylerin duygu durum ve kaygı bozuklukları, dissosiasyon, konversiyon, alkol ve madde kullanımı, intihar gibi psikiyatrik bozukluklara daha fazla eğilimlerinin olduğu, bunların yanı sıra kişilerarası ilişkilerinde daha duyarlı, çekimser ve güvensiz tutumlar sergiledikleri bildirilmiştir (Altıparmak, 2008; Briere ve Elliott, 1994; Brown ve Anderson, 1991; Göde, Savi ve Savi, 2000; Norman ve diğ., 2012). Dolayısıyla çocuğun sağlıklı gelişiminde bu kadar önemli bir etki yaratan istismar olgusunun çok yönlü olarak incelenmesi ilgili literatüre katkı sağlayacaktır. Ayrıca istismar yaşantılarının kısa ve uzun vadedeki etkilerinin bilinmesi, uygun müdahale ve tedavi yöntemlerinin belirlenmesi noktasında önem taşımaktadır.

Türkiye’de ve dünyada çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili olarak az sayıda çalışma yapılmış olmakla birlikte, çocuk ihmal ve istismarını önlemek için ailelerin, öğretmenler ve sağlık profesyonellerinin farkındalık ve duyarlılıklarının artmasına yönelik çalışmaların artırılması gereklidir. İlgili alan yazın incelendiğinde son yıllarda çocukluk örselenme yaşantılarına ilişkin çalışmaların önem kazandığı ancak yapılan çalışmaların sınırlı sayıda olduğu dikkat çekmektedir. Bu bağlamda yapılan bu çalışma ile ilgili konu alandaki bilgi eksikliğinin giderilmesi hedeflenmiş ve çocukluk çağı istismar yaşantılarının yetişkinlik üzerinde olası etkilerinin anlaşılmasına bir başka yönüyle katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Buna ek olarak bu çalışmanın bulguları Psikolojik Danışma ve Rehberlik hizmetleri kapsamında istismarın önlenmesine yönelik yapılacak çalışmaların planlanmasına yardımcı olabilir.

1. 3. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Bu araştırmada yer alan ergenler, Gümüşhane’ de yer alan farklı okul türlerinden seçilmiş 9, 10, 11 ve 12. sınıf öğrencileri ile sınırlıdır.
2. Araştırmanın verilerinin öz bildirime dayalı olması bir sınırlılıktır.

1. 4. Araştırmanın Varsayımları

1. Araştırma kapsamında kullanılan ölçme araçlarının araştırmanın amacı ve içeriğine uygun olduğu varsayılmıştır.
2. Katılımcılar ölçme araçlarını yansız ve gönüllü bir şekilde cevaplamışlardır.

1. 5. Tanımlar

Fiziksel İstismar: Fiziksel istismar, çocuğa bakmaktan sorumlu yetişkin tarafından ve kasıtlı bir şekilde (nonaccidental) fiziksel olarak yaralama, tekme ısırma, bıçaklama, boğma, vurma, sert cisimlerle dövme, yanıcı cisimlerle yakma gibi zarar verici tüm davranışları içeren çocuğa yönelik fiziksel zararlardır (Shannon, 2009).

Duygusal İstismar: Duygusal istismar, çocuğun bakımından sorumlu kişilerin, çocuğun duygusal, bilişsel, psikolojik ve sosyal gelişimlerine ciddi şekilde engel olabilecek davranış örüntüleri olup, çocuğun olumlu yönde gelişimini sağlayacak davranışlarda bulunulmaması da duygusal istismar olarak değerlendirilmektedir (Shannon, 2009).

Cinsel İstismar: Cinsel doyum sağlamak üzere, bir erişkinin güç ve tehdit kullanarak, henüz cinsel gelişimini tamamlamamış çocukla cinsel ilişkiye girmesi çocuğun cinsel istismarı olarak tanımlanır (Finkelhor ve Korbin, 1988).

İhmal: İhmal, çocuğun bakımından sorumlu kişilerin, çocuğun gelişimi için ihtiyaç duyduğu gereksinimleri karşılamaması ya da bu gereksinimleri dikkate almaması olarak tanımlanmaktadır (WHO, 2002).

Bilişsel Çarpıtmalar: Bilgiyi işleme sürecinin hatalı ve etkisiz olması nedeniyle meydana gelen düşünce hatalarıdır (Beck, 2011).

Yalnızlık: Kişinin arzuladığı sosyal ilişkiler ile var olan sosyal ilişkileri arasındaki farktan doğan ve kişide hoşnutsuzluk yaratan bir duygu durumu olarak tanımlanır (Perlman ve Peplau, 1984).

2. LİTERATÜR TARAMASI

2. 1. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi

Araştırmanın bu bölümünde, literatüre dayalı olarak çocukluk çağı örselenme yaşantıları, bilişsel çarpıtmalar ve yalnızlık ile ilgili olarak ortaya konmuş olan kuramsal bilgiler ve konuyla ilgili yapılan araştırma sonuçlarına yer verilmiştir.

2. 1. 1. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ve Çocuk İstismarı

Çocukluk çağı örselenme yaşantıları ve çocuk istismarı başlığı altında bu değişkenin tanımları, gelişimi, nedenleri ve sınıflandırılması ile birlikte konuyla ilgili çeşitli çalışmalara yer verilmiştir.

2. 1. 1. 1. Çocuk İstismarının Tarihçesi

Çocuk istismarı insanlık tarihinin başlangıcıyla birlikte var olmasına karşın istismar kavramının bir problem olarak ele alınması ve buna yönelik çalışmaların yapılmaya başlanması ancak 20. yüzyıl içerisinde görülmeye başlanmıştır. Konunun geçmişine bakıldığında, toplumların çeşitli nedenler dolayısıyla çocukları hırpaladığı gözlenmektedir. Dikkati çeken bir başka nokta ise çocukları öldürme eyleminin yeni bir olgu olmayıp yazılı tarih kadar eski zamanlara dayandığıdır. Bazı kültürlerde anormal veya engelli olarak doğan bebeklerin şeytanın habercisi olduğuna inanıldığından onlardan korkulur ve bu çocuklar doğumdan hemen sonra yok edilirlerdi. Çocukları öldürme eyleminin gerekçesi kültürden kültüre farklılıklar gösterebilmektedir. Örneğin Çin'de bebeklerin öldürülmesi aile planlaması için etkili bir yöntem olarak kabul görmekte iken yalnızca güçlü olanın yaşayacağına inanan Romalılar ve Yunanlılar'da ise sakat ve zayıf bebekler öldürülürlerdi (Yenibaş ve Şirin, 2007: 5). 19.Yüzyılda İngiltere'de Yoksullar Yasası çocukların ailelerinden alınarak satılmalarını öngörüyordu. Özellikle Çin'de kız çocuklar ekonomik nedenlerle satılmakta ya da işgücüne fazla katkıları olmayacağı gerekçesiyle öldürülmekteydiler (Polat, 2007: 333).

Çocuk istismarı gerçeğinin farkına varılmasını sağlayan ilk olgu, 1874 yılında ABD'de ortaya çıkmıştır. New York şehrinde üvey annesi ile birlikte yaşayan, 8 yaşındaki Mary Ellen Wilson isimli kız çocuğunun sürekli olarak dayak yediği ve tek başına bırakıldığı bir başka kadın tarafından fark edilerek çocuğun bu durumdan kurtarılma çabaları çocuk istismarı gerçeğinin farkına varılmasını sağlamıştır. Mary Ellen'in kurtarılması için birçok yere başvuran kadın en sonunda Hayvanları Koruma Derneği'nden

cevap alabilmiş, söz konusu derneğin başkanı Henry Berg ilk olarak Mary Ellen'i hayvan statüsüne alarak yardım etmeye çalışmış ancak bu çabasında başarılı olamamıştır. Verilen uğraşlar sonunda Mary Ellen'in üvey annesinin yanından alınarak bir bakımevine yerleştirilmesine dair mahkemeden karar alınmış, üvey anneye ise bir yıl hapis cezası verilmiştir. Bu olaydan sekiz ay sonra çocukları korumaya yönelik ilk dernek, Mary Ellen davasının avukatlığını yapan Elbridge Gerry tarafından kurulmuştur (Lazoritz, 1989). Olayın tıbbi boyutunun ortaya çıkarılması ise toplumsal boyuta göre çok daha yavaş gerçekleşmiştir. İlk kez 1860 yılında bir Adli Tıp profesörü olan Ambroise Tardieu, Paris'te dayak sonucu ölen 32 çocukta tespit ettiği otopsi bulgularını derlemiştir. Bu çalışma, dayak yiyen çocuklara yönelik ilk tıbbi araştırma olarak kabul edilmektedir (Finkelhor ve Korbin, 1988). Uzun bir süre sonra bir röntgen uzmanı olan John Caffey' in 1946'da beyin kanaması, göz içi kanamaları ve uzun kemiklerde kırıkları olan çocuklar ile istismar arasındaki ilişkiyi vurgulaması ile konu yeniden gündeme gelmiştir. "Hırpalanmış çocuk" terimi ilk kez 1962 yılında bir çocuk hekimi olan Henry Kempe tarafından kullanılmıştır (Jain, 1999). Helfer ve Kempe'ye (1972) göre çocuk istismarı "ana-babanın veya çocuğun bakımından sorumlu diğer yetişkinlerin gerçekleştirdiği veya gerçekleştirmeyi ihmal ettiği, kasıt içeren davranışları sonucunda çocuğun zarar görmesine neden olan eylemler" olarak tanımlanmıştır (aktaran: Göde ve diğ., 2000).

Türkiye'de çocuk istismarı ile ilgili çalışmaların başlangıcı çok yeni olup, bu konu daha çok adli tıp, psikiyatri ve sosyal hizmet uzmanlarınca yürütülmekte ve istismar olgusu adli tıp bültenleri ve çocuk forumu dergilerinde çeşitli derlemeler ve vaka sunumları ile gündemde tutulmaya çalışılmaktadır. Ancak ülkemizde çocuk istismarı önemli bir sorun olarak algılanmamakta, dayak toplumsal olarak kabul edilen bir disiplin yöntemi olarak görülmekte, cinsel istismar olguları çoğu zaman gizli kalmakta, ilgili meslek grupları yeterli eğitim görmemektedir. Dolayısıyla tespit ve müdahalede yetersiz kalınması, istismar ile ilgili yasal düzenlemelerin eksikliği ve uygulamalardaki güçlükler nedeniyle istismar çocuklar için öncelikli problemlerden birisi olarak ön plana çıkmaktadır.

2. 1. 1. 2. Çocuk İstismar ve İhmalinin Tanımı

Çocuk istismarı kavramı birçok disiplinin inceleme alanına giren bir olgu olup, farklı alanlardan farklı uzmanlar tarafından çeşitli biçimlerde ele alınmakta ve tanımlarda farklı noktalara vurgu yapmaktadır. Örneğin; bir hukukçu çocuk istismarını değerlendirirken, istismar eden kişinin niyetine önem verir. Öte yandan sağlık alanında çalışan bireyler, istismarın sonuçları olan fiziksel bulguları değerlendirir. Ruh sağlığı alanı çalışanları ise istismara uğrayan bireylerin ruhsal açıdan gördüğü zararı ve yaşanan gelişimsel aksaklıkları ele alır. Kozcu'ya (1991) göre, disiplinler arası özelliğinin yanı sıra, toplumsal

ve kültürel farklılıklar da istismar olgusunu tanımlarken güçlülere neden olmaktadır. Örneğin, batılı bir araştırmacının Türkiye'deki bazı çocuk yetiştirme ve disiplin biçimlerini (dayak, kulak çekme, kundaklama) istismar kapsamında değerlendirmesi mümkündür. Ancak söz konusu kültürde bu uygulamaları daha kapsamlı inceleyen bir başka araştırmacı ise bu uygulamaları istismar dışında bırakabilmektedir (Olsson, 1981). Tüm bu profesyonel ya da kişisel tanımlamaların ötesinde, çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının ne anlama geldiğini kavramak; bu konuyla ilgili karşılaşılan vakalarda ise, vakanın yaşandığı coğrafya ve kültüre uygun olarak ve yasal düzenlemelerin de ne olduğunu bilerek hareket etmek oldukça önemlidir (Giardino, Lyn ve Giardino, 2010). Her ne kadar farklı disiplinler istismar olgusunu kendi anlayışından yola çıkarak değerlendiriyor da olsa, istismarın yıkıcı sonuçları tüm tanımlamalarda ortaktır.

Kempe ve Helfer (1972) çocuğa yönelik istismarı "anne-babanın ya da çocuğa bakımı veren diğer yetişkinlerin gerçekleştirdiği veya gerçekleştirmeyi ihmal ettiği, kasıt içeren davranışları sonucunda çocuğun zarar görmesine neden olan eylemler" şeklinde ifade etmişlerdir (aktaran: Göde ve diğ., 2000). Parke ve Colimer (1975), kültürel boyutunu da ekleyerek çocuk istismarını; "ebeveynlerin veya çocuğun bakımından sorumlu bireylerin yaptıkları ya da yapmaları gerektiği halde yapmadıkları, çocuk yetiştirme ile ilgili toplumsal normlara uygun olmayan davranışlar sonucu çocuğun kaza dışı zarar görmesi" olarak tanımlamışlardır (aktaran: Bartholdsson, 2001). Dünya Sağlık Örgütü, çocuk istismarı kavramını; "Sorumluluk, güven ve yetenek ile ilgili genel durumunda çocuğun sağlığına, yaşamına, gelişimine ve değerine zarar verebilen, fiziksel ve/veya emosyonel kötü davranışı, ihmali, her türlü ticari çıkar için çocuğun kullanılmasını içeren davranışlar" şeklinde tanımlamaktadır (World Health Organization [WHO], 2002). Bu tanım ile çocuğun sağlıklı gelişimine yönelik tehditlere dikkat çekilmektedir. Kozcu (1991) istismar ve ihmal kavramlarını aynı tanım içinde şu şekilde açıklamaktadır: "18 yaşın altındaki çocuğun, ondan sorumlu kişi ya da kurumlar tarafından, gelişimini her yönden zedeleyici biçimde fiziksel, cinsel veya mental zarar görmesidir.". Bu tanımlamada yetişkin davranışının çocuk üzerindeki etkisinin ne olduğu önem taşımaktadır. Polat'a (2007) göre ise çocuk istismarı; "çocuğa bakmakla yükümlü kişilerin, çocuğun tüm gelişim alanlarındaki iyi olma halini olumsuz etkileyen davranış ve tutumlarıdır.". Bu tanımlamada çocuğun gelişiminin engellenmesine neden olabilecek davranışların da istismar kapsamında değerlendirildiği anlaşılmaktadır. Çocuk örselenmesinde yalnızca eylemler değil, bazı eylemsizlikler de çocuğun örselenmesine neden olabilmektedir. İhmal kavramı bu durumu açıklamaktadır. İlgili literatürde, ihmal olgusunun da istismar türleri içinde yer aldığı görülmektedir.

Çocukluk istismar yaşantıları çocukta uzun süreli, olumsuz, psikolojik ve duygusal derin izler bırakmakta ve günümüzde görülme sıklığı her geçen gün artmaktadır. Amerika Birleşik Devletlerinde yapılan bir çalışmada 1986-1993 yılları arasında çocuk istismarının tüm formlarında %67 oranında artış olduğu ve istismara maruz kalan çocukların sayısının 931.000'den 1.553.800' e yükseldiği bildirilmiştir (Sedlak ve Broadhurst, 1996). Türkiye 'de yapılan bir araştırmada ise, çocukların %46'sının ihmal ve istismara maruz kaldıkları belirtilmiştir (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu [BAAK], 1995). Ancak olguların belirlenmesindeki zorluklar ve rapor edilmesindeki yetersizlikler nedeniyle yayınlanan istatistiksel sonuçların gerçeği yansıtmadığı düşünülmektedir.

2. 1. 1. 3. Çocuk İstismarının Türleri

İstismarın gruplara ayrılması daha çok pratik amaçlarla yapılan bir ayırmadır. Aslında, çocuğa yapılan tüm kötü muameleler istismardır ancak istismar türlerinin sınırlarını kesin çizgilerle ayırmak mümkün değildir. İstismar kapsamında değerlendirilen davranışlar çoğu zaman birbiri ile iç içe geçmiş olup, birbirinin devamı niteliğindedir. Örneğin; fiziksel istismara maruz kalan çocukların duygusal açıdan da örselendiği bilinmektedir (Topçu, 2009: 31). Bunun yanı sıra çocuk ihmal ve istismar kavramları, çocuğa yönelik davranış şekli, bu davranışın nedenleri ve çocuk üzerindeki etkileri yönünden de farklılaşmaktadır. Tüm bunlardan dolayı çocuk istismarı 4 temel grupta incelenmektedir.

2. 1. 1. 3. 1. Fiziksel İstismar

En yaygın rastlanan ve belirlenmesi en kolay istismar türü olan fiziksel istismar, basit bir kulak çekmeden, öldürmeye kadar varan geniş bir yelpaze içinde yer almaktadır. Disiplin, terbiye ve eğitim amaçlı olarak düşünülen, aile içinde çocuklara uygulanan şiddet tüm toplumlarda yaygın olarak görülmektedir. Buradaki temel sorun fiziksel istismar olarak nitelendirilen davranış türlerinin, bazı kültür ve toplumlarda istismar olarak değerlendirilmemesi hatta çocuğun disiplini ve terbiye edilmesi için gerekli görülmesidir (Bayraktar, 2015; Topbaş, 2004). Kültürel olarak, bu gibi tutumların normal davranış gibi kabul edilmesi fiziksel istismarın alt yapısını oluşturmakta ve zaman içinde ciddi travmalara gidecek olan yolu açmaktadır.

Fiziksel istismar, çocuğa bakmakla sorumlu yetişkin tarafından ve kasıtlı bir şekilde fiziksel olarak yaralama, tekme ısırma, bıçaklama, boğma, vurma, sert cisimlerle dövme, yanıcı cisimlerle yakma gibi zarar verici tüm davranışları içeren çocuğa yönelik fiziksel zararlardır (Shannon, 2009). Çocukların hem bedensel hem de psikolojik bütünlüğüne zarar veren fiziksel şiddet, çoğu zaman ebeynin kontrolünü yitirmesi sonucunda ya da

anne-babanın çocuğu cezalandırmak istemesi nedeniyle ortaya çıkar. En sık karşılaşılan şekli dayak atma/dövmedir. Anne-baba tarafından nasıl oluştuğu açıklanamayan morluklarda bu istismar türünden şüphelenilmelidir (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004). Fiziksel bulguların yanında, çocuğa bakmakla yükümlü kişinin çocuğun fiziksel yaralanmalarını açıklamaya dönük olarak yaptığı akıcı olmayan ve tutarsız ifadeleri çocuğun fiziksel olarak istismar edildiği düşüncesine destek sağlayabilir. Genellikle çocuğa bakmakla yükümlü kişiler çocuğun yaralanmasının "kaza sonucu" olduğuna ilişkin ifadeler vermektedir. Ayrıca bu kişiler çocuğun birden çok fiziksel bulgusunu tek bir hikayeye bağlama yoluna gidebilirler (çocuğun merdivenden düştüğünün söylenmesi gibi). Oysa çocuğun bedeninde merdivenden düşerek oluşamayacak yaralanma biçimlerine ya da eski dönem lezyonlarına rastlanabilir. Bu gibi durumlar ilk olarak akla çocuğun fiziksel olarak istismar edildiğini getirmelidir (Shannon, 2009).

Dövme (dayak atma): Fiziksel istismar türleri içerisinde en sık rastlanan örselenme şeklidir. Belirtiler genellikle kafa, boyun, kalça ve gövdededir. Morluklar bulunan kısımların altında yer alan kemik dokuda kırıklar görülebilir (Kara ve diğ., 2004). Bu istismar türü aletsiz şekilde (tokatlama, tekmeleme vb.) uygulanabildiği gibi çeşitli aletler (kemerle vurma, sigara ile yakma vb.) kullanarak da gerçekleştirilmektedir.

Yanıklar: Kaza ile meydana gelen yanıklar genellikle çocuğun merakı nedeniyle olabilmektedir. Ancak çocuğun bakımından sorumlu kişilerin çocuğu cezalandırmak üzere uygulamış olabileceği akıldan çıkarılmamalıdır. İstismarın yol açtığı yanıkların; genellikle kollar ve bacaklarda, genital bölgelerde ve kalçalarda bulunduğu; şekilli ya da tekrarlayan yanıklar olduğu belirtilmiştir (Beyaztaş, Özen ve Bütün, 2014).

Zehirlenme: Çocuğun kaza dışı zehirlenmesi herhangi bir kimyasal madde ile meydana gelebilmektedir. Ancak aşırı miktarda doz alımı veya ölüm riski bulunan her olguya zehirlenme şüphesi ile yaklaşılmalıdır; çünkü kaza sonucu meydana gelen zehirlenmelerde küçük çocuklar genellikle fazla dozlarda ilaç alamazlar. Zehirlenme olgularının tüm istismar türleri içindeki oranı fazla olmasa da, ölüm oranı çok yüksektir (Kara ve diğ., 2004).

Sarsılmış Bebek Sendromu: Çocuk istismarının ciddi bir şekli olan bu sendrom, genellikle 2 ve 5 yaş arasında bulunan çocuklarda görülmekte olup, yaş aralığındaki bebek ve çocuklara uygulanan kafa travması istismarı olarak tanımlanır. Genellikle çocukların kızgınlıkları sonucunda, ebeveynleri veya bakımından sorumlu kişi tarafından, bebeğe mama yedirilememesi ya da devamlı ağlamaları nedeniyle şiddetli şekilde sarsıldıklarında meydana gelir. Kafatası içinde hasarlar, beyin kanamaları, retinal kanama, ağır mental gerilik, kırıklar, motor fonksiyonlarda bozukluk ve komalar ile sonuçlanabilir (Christian ve Block, 2009; Jain, 1999).

Munchausen by Proxy Sendromu (Polle Sendromu): Çocuğa yönelik istismarın ağır bir formu olan bu sendromda, çocuğun hasta olduğu öne sürölmekte ve hastalığa ait belirtiler ebeveynler tarafından üretilmektedir. Meadow (1995) "çocuğun bakımından sorumlu kişiler tarafından, gerçekte bulunmamasına karşın rahatsızlık belirtileri oluşturularak, çocuğun sağık kurumlarına götürölmesi, uydurulan hastalık sonucunda çocuğa çeşitli tedavi yöntemlerinin uygulanarak, psikolojik ve fiziksel hasara uğratılması durumu" şeklinde tanımlamaktadır. Çocukta yalnızca anne-baba yanında meydana gelen ve bedensel açıdan açıklanamayan semptomların varlığında bu sendromdan şüphelenilmelidir. Bildirilen olguların yaş aralığı birkaç hafta ile 11 yaş arasında değışmekte olup, ölüm oranının ise %6 ile 10 arasında değıştiğı belirtilmiştir. Uygulayıcı genellikle annedir. Böyle bir anne doktorlar tarafından genellikle işbirlikçi ve örnek ebeveyn olarak nitelendirilir (İnce ve Yurdakök, 2014). Araştırmalar anormal davranış bozukluğu, kişilik bozukluğu ve somatizasyon bozukluğu olan ebeveynlerin çocuklarının risk altında olduğunu vurgulamaktadır (Berg ve Jones, 1999). Bu şekilde istismar edilen çocukların, gereksiz birçok tetkik, ameliyat ve yanlış tedaviye maruz kaldığı ve ileriki dönemlerde güvensizlik, tıbbi tedaviden kaçınma ve post travmatik stres belirtileri gibi duygusal ve fiziksel sorunlar yaşadığı bildirilmiştir (Bools, Neale ve Meadow, 1993).

Fiziksel istismarın yaygınlık oranının belirlenmesi oldukça güç olmakla birlikte, çocuğun bakımından sorumlu kişi veya kişilerin olayı gizlemeye çabalaması nedeniyle mevcut olguların gereğince sağık kayıtlarına giremediğı düşünölmektedir. Yapılan çalışmalara bakıldığında fiziksel istismara maruz kalan çocukların üçte ikisi 3 yaşın altında olmakla birlikte adolesan döneme kadar görölebileceğı unutulmamalıdır. Yapılan bir araştırmada; en yüksek oranda fiziksel ceza verilen yaş grubu %67.3 oranıyla yedi yaş grubu, en düşük oranda fiziksel ceza verilen yaş grubu ise %48.7 oranıyla 12 yaş grubu olarak tespit edilmiştir. Yine aynı çalışmada kızların %62.4'ünün, erkeklerin ise %62.9'unun fiziksel ceza aldığı bildirilmiştir (Bilir ve diğ., 1993). Ayan (2007) tarafından yapılan diğeri bir çalışmada ise ebeveynleri tarafından şiddete maruz kaldığını ifade eden öğrenci oranının %43.4 olarak belirlenmiştir.

Fiziksel istismarın sonuçlarına bakıldığında; çocuk üzerindeki etkilerini kısa ve uzun vadede incelemek mümkündür. Kısa dönemde etkileri morluk, yaralanma, kemiklerde kırılma vb. şekilde görölrken, uzun dönem etkilerinin de ruhsal ve sosyal işlevsellik alanlarında olduğu bildirilmektedir. Bu tür istismara maruz kalan çocukların kişiler arası ilişkilerde sorunlar yaşadığı gözlenmektedir. Bu çocukların yakın ilişkiler kurmakta güçlükler çektiğı, istismara eğilimi olduğu, çatışma ve öfke içeren, duygusal boyutu zayıf ilişkiler kurabildiğı ifade edilmektedir (Briere ve Runtz, 1990; Kaplan ve diğ., 1999). Fiziksel olarak örselenen çocukların bilişsel bozuklukları bulunduğu ve akademik açıdan

başarısız oldukları belirlenmiştir. Bunlara ek olarak, yüksek oranda nörolojik bozukluk (Taner ve Gökler, 2004) ve büyüme geriliği bildirilmektedir (Turla, 2002). İntihar düşünceleri ve girişimleri (Kendall-Tackett, 2002), madde kullanımı, tehlike içeren cinsel faaliyetler, hiperaktivite ve dikkat eksiklikleri, kişilik bozukluğu, depresyon ve kaygı bozuklukları, somatik yakınmalar, travma sonrası stres bozukluğu gibi ruhsal hastalıklara da fiziksel istismara maruz kalan çocuklarda daha sık rastlanmaktadır (Kaplan ve diğ., 1999; Lewis, 1992; Livingston, 1987; Silverman, Reinherz ve Giaconia, 1996) .

İstismar olguları ile yapılan çalışmalarda istismarı uygulayan bireye ilişkin olarak da çeşitli risk faktörleri bildirilmektedir. Genç yaşta ebeveyn olma ve/veya çocukluk dönemlerinde istismar öyküsü olması, alkol ve madde bağımlılığı, aile içindeki geçimsizlik, ayrılık, fazla sayıda çocuk sahibi olma, işsizlik ve maddi sıkıntılar, sosyal izolasyon, depresyon fiziksel istismar uygulayan anne babalarda görülen ortak özelliklerdendir. Plansız, istenmeyen gebelik, çocuğun premature veya özürlü olması, gayrimeşruluk, tek ebeveyn olma gibi durumlar da istismar için risk faktörleridir (Bilir ve diğ., 1991 ; Powers, Eckenrode ve Jaklitsch, 1990; Yarar ve Yarış, 2011).

2. 1. 1. 3. 2. Duygusal İstismar

Duygusal istismar en sık görülen istismar türüdür. Duygusal istismar da; fiziksel ve cinsel istismara eşlik eden somut bulgular bulunmamakta bu da kapsamı ve sınırlarının yasal olarak tanımlanmasında güçlükler neden olmaktadır. Bu istismar türü tek başına bulunabildiği gibi birçok olguda diğer istismar türlerine eşlik etmektedir (Claussen ve Crittenden, 1991). Glaser'e (2002) göre fiziksel ve cinsel istismar olgularının görünmeyen kısmı olan duygusal istismar; "yetişkin bireyler tarafından gerçekleştirilen, çocuğun duygusal gelişimi ve onurunu zedeleyen eylemler ve/veya eylemsizlikler" şeklinde tanımlanmaktadır (Taner ve Gökler, 2004). 1983'de Çocuk ve Gençlerin Psikolojik İstismarı Uluslararası Konferansı'nda üstünde anlaşmaya varılan duygusal istismar tanımı; "uygulanan ya da uygulanması ihmal edilen, kültürel ve bilimsel normlarca ruhsal olarak hasar verdiği belirlenen davranışlar" şeklindedir. Bu davranışların çeşitli yönlerden çocuk üzerinde etkisi bulunan kişilerce uygulanıp; çocuğun davranışlarına, bilişsel, fiziksel veya duygusal işlevlerine, etkinliğine, gelişimine ya hemen ya da ileride hasar verilmesi durumudur (Belsky, 1980). Bir başka tanıma göre duygusal istismar, çocuğun bakımından sorumlu kişilerin çocuğun duygusal bilişsel, psikolojik ve sosyal gelişimlerine ciddi şekilde engel olabilecek davranış örüntüleridir (Shannon, 2009).

Duygusal istismar kapsamında değerlendirilen ebeveyn davranışları şöyle sıralanabilir (Glaser, 2002):

Tek başına bırakma: Ebeveynin çocuğun hareket ve sosyal etkileşim özgürlüğüne kısıtlamalar koyması, çocuğun yalnızlığa itilmesi durumudur.

Reddetme: Ebeveynin çocuğun etkileşim girişimlerini ve ihtiyaçlarını göz ardı etmesi, çocuğun kişiliğini ve başarılarını yok sayması gibi davranışları kapsar.

Yıldırma: Ebeveynin çocuğa gerçekçi olmayan beklentiler yüklemesi ve karşılayamazsa çocuğu sevdiği kişiler ya da nesnelere ilgili tehdit etmesi, korkutması ve kendini güvensiz hissetmesine yol açmasıdır.

Duygusal tepki vermeyi reddetme: Çocuğun sağlıklı olarak yetişebilmesi için ihtiyacı olan, duygusal ve sosyal gelişimini sağlayacak tepkilerin verilmemesidir.

Suçta yönelme: Çocuğa toplumsal açıdan kötü örnek olunması ve çocuğun antisosyal davranışlara tanık olmasına, katılmasına izin verilmesi ya da teşvik edilmesi durumudur.

Duygusal istismarın sonuçlarına bakıldığında, çocuklarda anne baba ile temas kurmaktan kaçınma, gergin olma, çocukluk çağı mastürbasyonu, bağımlı ve içedönük kişilik geliştirme, kendine güvende azalma ve olumsuz benlik algısı, sosyal ilişkileri başlatma ve sürdürme güçlüğü, intihar girişimleri görülebilmektedir (Kaplan, Pelcovitz ve Labruna, 1999; Mullen, Martin, Anderson, Romans ve Herbison, 1996). Buna ek olarak duygusal istismar sonucunda çocukta; gelişimsel problemler, düşük akademik başarı, öğrenme bozuklukları ve beyin hasarları meydana gelebileceği bildirilmiştir (Hart ve Rubia, 2012). Dolayısıyla duygusal istismarın çocuğun kişiliği ve başarısını olumsuz yönde etkilediği söylenebilir.

2. 1. 1. 3. 3. Cinsel İstismar

Karmaşık bir yaşam deneyimi olan çocuğun cinsel istismarı, kısa ve uzun vadede ruhsal etkileri bulunan ve bireyin yaşam kalitesinin olumsuz yönde etkilemesine neden olan ciddi bir problemdir. Cinsel uyarılma amacıyla, bir erişkinin güç ve tehdit kullanarak, henüz cinsel gelişimini tamamlamamış çocuk ile cinsel ilişkiye girmesi çocuğun cinsel istismarı olarak tanımlanır (Finkelhor ve Korbin, 1988). "Çocuğun kavrayamadığı ve bilerek onaylamadığı, gelişimsel açıdan hazır bulunmadığı, toplumsal yasa ve normlara aykırı olarak bir cinsel etkinliğe dahil edilmesi" çocuğa yönelik cinsel istismar olarak değerlendirilmektedir (Ulukol, 2014). Dolayısıyla cinsel istismarda çocuğun, bir yetişkinin cinsel gereksinimlerini karşılamak üzere araç olarak kullanılması söz konusudur.

Cinsel istismar farklı şekillerde görülebilmektedir; Temas içermeyen (seksi konuşma, teşhir, voyerizm), cinsel dokunma, oral-genital seks, interfemoral ilişki (yalnızca sürtünmenin olduğu istismar şekli), seksüel penetrasyon (ırza geçme), cinsel sömürü (çocuk pornografisi, çocuk fahişeliği) (Polat, 2007: 95). Bunların dışında çocuklar ensest

(aile içi cinsel istismar) olarak adlandırılan biçimde de cinsel istismara maruz kalabilmektedirler. Aralarında kan bağı bulunan kişilerin yaşadığı cinsel ilişki olarak tanımlanan ensest; yakın akraba olanlar arasındaki cinsel iletişim olarak da ifade edilmektedir. Ensest ilişkinin baba, ağabey, erkek kardeş, dayı gibi aile içi erkek üyelerden birisi tarafından gerçekleştirilmesi oldukça yaygındır. Aile bütünlüğünü bozmamak adına eylem gizli olarak devam etmekte ve çocuğun gelecek yaşamı için ciddi tehlikeler oluşturmaktadır (Bayraktar, 2015).

Çocukluk çağında cinsel istismara uğramış çocuk ve ergenler çoğunlukla yaşadıkları bu olumsuz deneyimleri paylaşmamaktadırlar (Farrants, 1998). Bunun nedenleri arasında çocuk ve ergenlerin duyduğu utanç, suçluluk duyguları, sevilmeceği ya da istenmeyeceği korkusu, ailenin dağılması korkusu, ailenin toplum içinde küçük düşeceği düşüncesi, istismarcısı tarafından çocuğun kendisinin ve ailesinin tehdit edilmesi ve olayın çok mahrem olması kurbanın ve ailesinin bu olayı saklamasına sebep olmaktadır (Anderson, Martin, Mullen, Romans ve Herbison, 1993; Bradshaw, 1988; Polat, 2007; Westcott ve Page, 2002). Bundan dolayı fark edilen ya da tanı konulabilen durumlar yalnızca buzdağının görülebilen parçası olarak kabul edilir. Cinsel istismarın çocuk ve gençlerde birçok ruhsal hastalığa zemin hazırladığı bilinmektedir. Okul öncesi grupta en sık görülen belirtiler; anksiyete, kâbuslar, travma sonrası stres belirtileri, içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış davranışlar ve uygun olmayan cinsel davranışlardır. Okul çağındaki çocuklarda en sık görülen belirtiler, korku, nörotik ve genel psikiyatrik bozukluklar, öfke, kâbuslar, okul problemleri, hiperaktivite ve regresif davranışlardır. Ergenlerde en sık görülen belirtiler de, depresyon, çekingenlik, kendine zarar verme, intihar girişimi, somatik yakınmalar, madde kullanımı ve evden kaçmadır. Birden çok yaş grubunda görülen belirtiler ise, kâbuslar, depresyon, içe çekilme, öfke, regresif davranış ve nörotik psikiyatrik bozukluklardır (Kendall-Tackett, Williams ve Finkelhor, 1993). İstismar mağdurunda ortaya çıkan ruhsal belirtilerin; çocuğun yaşı, istismarcının çocukla yakınlık düzeyi, cinsel istismarın türü, süresi ve sıklığı gibi faktörlere bağlı olarak değişebileceği ileri sürülmüştür (Finkelhor, 1993).

2. 1. 1. 3. 4. İhmal

Çocuk ihmali, çocuğun beslenme, sağlık, barınma vb. temel ihtiyaçlarının, bakımından sorumlu ebeveynleri ve daha çeşitli kuruluşları yapısında barındıran devlet tarafından karşılanmaması şeklinde tanımlanmaktadır (Dubowitz, Giardino ve Gustavson, 2000). Diğer istismar türlerine göre daha soyut olduğundan tanı konulmasında zorluklar yaşanmaktadır. Özellikle eğitim ihtiyaçları karşılanmayan, gelişimsel gecikme ve

kişilerarası ilişkilerde uyum sorunu yaşayan olgularda ihmal riski akla getirilmelidir (Topbaş, 2004).

Bayraktar (2015) ihmalin 5 farklı şekilde olabileceğini belirtmektedir. Bunlar:

A. Fiziksel İhmal: Çocuğun dengeli ve yeterli beslenmemesi, mevsim koşullarına uygun veya temiz giydirilmemesi, beden temizliğine dikkat etmeme, kazalara karşı önlem alınmaması, annenin gebelik sırasında sigara, alkol ve madde kullanması gibi durumlar fiziksel ihmal olarak adlandırılmaktadır. Fiziksel ihmale uğrayan çocuklarda sosyal işlevsellik alanında problemler, sınırlı akran ilişkileri, içe atım sorunları, uyku bozuklukları, okula isteksiz gitme, donuk ve boş bakışlar, okuldan kaçma, çalma, alkol ve madde kullanımı görülür.

B. Duygusal İhmal: Ebeveynin çocuğun psikolojik sağlığının önemini reddetmesi, çocuğun gelişim dönemine uygun olarak duygusal ihtiyaçlarının ne olduğunu önemsememesi, çocuğun madde kötüye kullanımına kayıtsız kalması ya da bu konuda ona örnek olması, çocuğun sürekli ya da ciddi bir istismar yaşantısına maruz kalmasına göz yumması gibi ihmalkâr davranışları duygusal ihmal olarak adlandırılır.

C. Eğitim İhmali: Çocuğun okula gitmesine izin vermemek, eğitim süresince çocuğun ihtiyaç duyduğu desteği sağlamamak, eğitim anlamında ortaya çıkan problemlerle başetmede çocuğa yardımcı olmamak gibi yetişkin yaklaşımları eğitimsel ihmal olarak tanımlanan davranışlardandır.

D. Tıbbi İhmal: Çocuğun sağlık izlemlerinin zamanında yapılmaması, aşılarının yaptırılmamış olması, bir hastalıklıdurumunda doktora götürülmemesi, tıbbi önerilere uyulmaması ve çağdaş teknolojiye uygun sağlık olanaklarından yararlandırılmamasıdır.

E. Sosyal İhmal: Kuruluş ve kurumların sorumlulukları bulunan alanlarda duyarsız davranmaları ya da çocukların korunması için gerekli tedbirlerin alınmamasıdır.

İhmale uğrayan çocuklar gelişememe, kötü beslenme, cilt hijyeninin yetersizliği, sinirlilik, bastırılmış kişilik özellikleri, depresyon ve duygusal yoksunluk belirtileri gösterirler (Dubowitz ve diğ., 2000). Bu çocuklar sıklıkla diğerlerinden ayrı olmayı tercih eder ve sosyal yönden başarılı değillerdir. Ayrıca bu çocuklar düşük düzeyde soru sorma ve keşfetme davranışı göstermektedirler. İhmal uzun dönemde, fonksiyonel geriliğe, duygusal rahatsızlığa, suç işlemeye yol açar. İhmal edilmiş çocuklar, çoğunlukla ileride kendi ailelerine bakma yetersizliği olan yetişkinler haline gelirler (Polat, 2007). Çocuk ihmali, çocuğa karşı kötü muamele sayılan davranışlar içinde oldukça sık görülmesine karşın, belirlenmesi ve tanı konulmasındaki güçlükler dolayısıyla vakaların resmi makamlara yansımadağı bildirilmektedir. Araştırmalar, bir yılda çocuk istismarı nedeniyle meydana gelen ölümlerin %50'sinin ihmal kökenli olduğunu öngörmektedir (Dubowitz ve

diğ., 2000). Bu durum ihmal olgusunun ne kadar yaygın ve ciddi boyutlarda olduğunu ortaya koymaktadır.

2. 1. 1. 4. İstismar ve İhmalin Çocuk ve Ergen Üzerindeki Etkileri

Çocukluk çağı istismar yaşantılarının, tüm gelişim alanlarında olumsuz etkilere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Hem fiziksel hem de psikolojik açıdan çocuk büyük hasara uğramaktadır. Örselenme yaşantıları çocuk üzerinde çeşitli olumsuz etkiler yaratabilmekte hatta bu etki yetişkinlik döneminde de devam etmektedir.

Burgess (1995) çocuk çağı örseleyici yaşantılarının, bilişsel şemalar yoluyla yetişkin yaşama taşındığını ifade etmektedir. Bu ifadede, çocukluk döneminde yaşanan travmatik olaylarla ruh sağlığı arasındaki ilişkiye vurgu yapılmaktadır. Dolayısıyla, örseleyici yaşantılara maruz kalan çocukların, erişkin dönemlerinde ruhsal sorunlar yaşamak açısından daha yüksek risk altında oldukları söylenebilir. Bazı farklı gelişim modelleri de kişilik bozuklukları ile çocukluk dönemindeki olumsuz yaşantılar arasındaki ilişkiye sıklıkla vurgu yapmaktadır (Beck ve Steer, 1991). Bu gelişim modellerine göre, çocukluk örselenme yaşantıları ve yetişkinlik dönemindeki patolojik durumlar arasında yüksek düzeyde bir ilişkinin varlığı çalışmalarla da desteklenmiştir (Bernstein, Stein ve Handelsman, 1998).

Çocuk istismarının en belirgin sonuçları fiziksel sonuçlarıdır. Çocukluk döneminde fiziksel olarak örselenen insanların kas ve iskelet sistemiyle ilgili kalıcı hasarları olabilir. Felitti (2002) fiziksel istismar yaşantıları ile, yetişkinlikteki beden sağlığı arasındaki olumsuz yöndeki ilişkiyi destekleyici bulgular elde etmiştir. Ayrıca çocukluğunda istismarın herhangi bir türüne ve ihmaline maruz kalmış yetişkinler, ülser, astım, alerjik reaksiyonlar, artrit, düşük kan basıncı gibi sağlık problemlerini daha fazla yaşamaktadır (Child Welfare Information Gateway [CWIG], 2008). Fiziksel olarak olumsuz etkilerinin yanında çocuk istismarının, yetişkinlikte yaşanan psikolojik bozukluklarla ilişkisi de sıklıkla ele alınmaktadır. Örneğin; çocuklukta istismar yaşantılarının depresif bozuklukların belirleyicisi olduğu görülmektedir (Anda ve diğ., 2002; Kounou ve diğ., 2013; Molnar ve diğ., 2001). Bunun yanında çocukluk dönemi istismar yaşantıları ile düşük benlik saygısı (Karakuş, 2012; Durmuşoğlu ve Doğru, 2006), sosyal ilişki kurmada güçlük çekme gibi psikolojik durumlar da ilişkilendirilmektedir (Dubowitz, Papas, Black ve Starr, 2002). Bir araştırmaya göre, çocukluğunda istismara uğrayan genç yetişkinlerin %80'inin farklı psikiyatrik bozuklukların tanı kriterlerini karşıladığı saptanmıştır (Silverman, Reinherz ve Giaconia, 1996). Benzer şekilde Özen ve diğerlerinin (2007), çocukluk çağı örselenme yaşantılarının üniversite öğrencilerindeki umutsuzluk, depresif mizaç ve negatif benlik algısı üzerinde etkileri olduğunu; Erol, Ersoy ve Mete (2013) ve Zoroğlu (2001), çocukluk

dönemi örselenme yaşantılarının kendine fiziksel zarar verme eğilimi ve intihar riskini artırdığını rapor etmektedir. Bostancı ve diğerleride (2006), çocukluk çağındaki örselenme yaşantılarının depresif belirtileri artırıcı özelliğini ortaya koymaktadır. Yıldız'ın (2007) çalışmasında ise, istismar yaşantıları ile saldırganlık ve benlik saygısı arasındaki ilişkiye vurgu yapılmış ve ailede bulunan çocuk sayısı, baba eğitim seviyesinin düşük olması, annenin işsizlik durumu gibi özelliklerin fiziksel istismar açısından risk faktörü oluşturduğu ifade edilmiştir.

Panik bozukluk, dissosiyatif bozukluk, öfke kontrol bozuklukları, dikkat dağınıklığı, travma sonrası stres bozukluğu ve bağlanma bozuklukları gibi diğer psikolojik problemler de çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile ilişkilidir (Springer ve diğ., 2007). Çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının, anksiyete tanısı almış yetişkinlerin bilişsel terapiye yanıt verme düzeyine etkisini ele alan bir araştırmada, çocukluk döneminde duygusal istismar ve ihmale maruz kalan bireylerde, kalmayanlara göre, daha fazla sosyal anksiyete ve daha az yaşam doyumu ile birlikte, bilişsel terapiye yanıt vermede zayıflık olduğu sonucuna varılmıştır (Bruce, Heimberg, Goldin ve Gross, 2013). Fisher, Apiah-Kusi ve Grant (2012) ise, bu bulguları destekler nitelikteki araştırmalarında, anksiyete ve negatif şematik inançlarda çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının aracı bir rol üstlendiğine ilişkin kanıtlar sunmaktadır. Bruce ve diğerleri (2012) ise, sosyal anksiyete bozukluğunda çocukluk dönemi duygusal istismarının oldukça güçlü bir yordayıcı olduğunu belirtmektedir. Bu sonuçlar da, örselenme yaşantılarının yalnızca uzun vadede etkili olmakla kalmadığını, kalıcı olma özelliğini de koruduğunu düşündürmektedir. Berman, Wheaton ve Abramowitz (2013) araştırmalarında olumsuz bir olay olacağına beklentisinin, çocukluk döneminde herhangi bir örselenme yaşantısı geçirmiş bireylerde daha yüksek düzeyde olduğunu belirterek, bilişsel çarpıtmalarla ilişkili bir sonuç elde etmiştir. Browne ve Wilkelman (2007), çocukluk örselenme yaşantılarının doğal bilişsel gelişimi sekteye uğratarak, güven, kontrol odağı, iç denetim gibi konularda bilişsel çarpıtmaları beslediğini belirtmektedir. Bunun yanında, çocukluk dönemi örselenme yaşantılarıyla ilişkili bulunan bilişsel şemadaki önemli bir değişken bilişsel çarpıtmalar olmuştur (Berman, Wheaton ve Abramowitz, 2013).

Burns ve diğerleri (2010), herhangi bir örselenme yaşantısı olan bireylerin, örselenme yaşantısı olmayanlara göre duygusal düzenlemede (emotion regulation) daha fazla güçlük yaşadıklarını ortaya koyarak istismarın kişisel anlamdaki etkilerine vurgu yapmaktadır. Bu araştırmaya göre, özellikle duygusal istismar bu konuda en güçlü yordayıcıdır. Bu sonuca göre, örselenme yaşantısından dolayı travma sonrası stres yaşayan bireylerle, duygusal düzenleme stratejileri çalışmanın, örselenmenin olumsuz

etkilerini azaltabileceği önerilmektedir. Benzer sonuçlara çocuklarla yapılan araştırmalarda da varılmıştır (Maughan ve Cicchetti, 2002; Shields ve Cicchetti, 1998).

Vettese, Dyer, Li ve Wekerle (2011) ise bunların ötesinde, öz-duyarlığın (self compassion), duygusal düzenleme ve örselenme yaşantıları arasındaki ilişkiyi zayıflatan bir etkisi olduğunu ifade etmektedir. Araştırmanın bu sonucuna göre, örselenme travmalarıyla baş etmede, öz duyarlığı geliştirmeye yönelik çalışmalar verimli sonuçlara yol açabilir.

İstismarın kişisel anlamdaki etkilerini ortaya koyan başka bir araştırma Çeçen-Eroğul ve Türk (2013) tarafından yapılmıştır. Yapılan bu araştırmada, fiziksel istismar yaşantısı bulunan ergenlerin bulunmayan gruba göre daha yüksek öfke puanlarına sahip oldukları diğer yandan çocukluk istismar/ihtmal yaşantısı olan bireylerin olmayanlara göre daha düşük benlik saygısı ve yaşam doyumu puanlarına sahip oldukları belirlenmiştir. Yine kişisel faktörler kapsamında değerlendirilebilecek bazı araştırmalarda yaşamın ilerleyen yıllarında yükselen stres duyarlılığı ile de çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının ilişkili olduğu ortaya konulmuştur. Buna ek olarak, çocukluk döneminde örselenen bireylerin, yaşamın ilerleyen yıllarında günlük stresörlere daha yoğun olarak duygusal ve psikotik tepkiler verdiği belirtilmektedir (Glaser ve diğer., 2006; Lardinois ve diğer., 2011). Özen, Subaşı, Yıldırım, Baştürk ve Bez (2010), çocukluk döneminde maruz kalınan duygusal ve fiziksel istismar yaşantılarının, yetişkinlik döneminde problem çözmeye becerilerini olumsuz etkilediğini rapor etmektedir. Majer ve diğerleri (2010) ise, özellikle duygusal istismar ve fiziksel istismarın yetişkinlik dönemindeki uzun süreli hafıza problemlerinin habercisi olduğunu ifade etmektedir.

İstismarın kişiler arası ilişkiler kapsamındaki etkilerine bakıldığında, ergenlerde çocukluk çağı örselenme yaşantılarından olan duygusal istismar yaşantılarının flört kaygısını yordadığı (Kalkan ve Özbek, 2011), çocukluk döneminde istismara uğrayanların yetişkinlik döneminde daha saplantılı bağlandıkları (Deniz, 2006) ve duygusal olarak örselenen kişilerin sosyal işlevsellik alanında daha yetersiz olduğu (Kendall Tacket ve diğer., 1993) ifade edilmektedir. Kişilerarası ilişkilerin bir türü olan aile ilişkileri ile ilgili bir araştırmalarında Kaya ve Çeçen-Eroğul (2012), çocukluk çağı istismar yaşantıları ile aile işlevleri arasında ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Buna göre, aile işlevleri fiziksel ve duygusal istismarı iyi düzeyde, cinsel istismarı ise zayıf düzeyde yordamaktadır.

Sosyal açıdan değerlendirildiğinde, çocukluk örselenme yaşantıları suçluluk eğilimini beslediği düşünölmektedir. Zou ve diğerleri (2013) suçlu ergenlerin, suçlu geçmişi olmayan ergenlere göre, çocukluk döneminde daha fazla örseleyici davranışa maruz kaldıklarını belirtmektedir. Weeks ve Widom'da (1998) çalışmalarında suçlu ergenlerin üçte ikisinin, cinsel örselenme yaşantıları olduğunu ifade etmektedir. Buna paralel olarak

farklı bir araştırmada sosyal alanda zorluklar, suça yönelik davranışlar, düşük yaşam doyumu ve düşük benlik saygısı gibi uzun vadeli olumsuz sonuçlar ile çocukluk dönemi örselenme yaşantıları arasında anlamlı düzeyde ilişkiler saptanmıştır. Bunun yanında, çocukluğunda istismara uğramış genç yetişkinlerin, akademik başarı, dil becerisi ve bilişsel gelişimlerinin, mağduriyet yaşantısı olmayan genç yetişkinlere oranla daha düşük düzeyde olduğu saptanmıştır (Zolotor, Kotch, Dufort, Winsor ve Catellier, 1999).

Çocukluk dönemi istismar yaşantıları, toplumda yaşanan davranışsal problemlerle de ilişkilendirilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nin Ulusal Suç Enstitüsü'ne göre, çocukluğunda duygusal istismara uğrayan insanların suç davranışı nedeniyle tutuklanma oranları, duygusal istismara uğramayanlara göre 11 kat daha fazladır. Ayrıca, yaşamları boyunca madde ve alkol bağımlısı olma oranlarının da daha yüksek olduğu saptanmıştır (English, Widom ve Brandford, 2004). Bunun yanında, Gay ve diğerleri (2013), çocukluk döneminde duygusal olarak örselenmenin, yetişkinlik döneminde yaşanan şiddet eğilimli ilişki biçimlerinde aracı rolü olduğunu belirtmektedir. Benzer olarak pek çok araştırma da çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının, ilerleyen yıllarda ilişkilerdeki şiddetin ve öfkenin bir habercisi olduğuna ilişkin kanıtlar sunmaktadır (Crawford ve O'Dougherty-Wright, 2007; Seedat, Stein, Murray ve Ford, 2005). Örselenme yaşantılarının döngüsel yapısına vurgu yapan bir başka araştırmada, çocukluğunda örselenme yaşantısı olduğu bilinen kadınların, annelik dönemlerinde daha fazla dürtüsel davrandıkları belirtilmektedir. Bu dürtüsellik de çocuğu örseleyici davranışların habercisi olabilir (Möhler ve diğ., 2009). Hengartner, Müller, Rodgers, Rössler ve Ajdacic-Gross (2013), farklı bir bakış açısı sundukları araştırmalarında, çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının kişilik işlevselliği üzerindeki olumsuz etkilerinin, bu etkilerle baş etmeye yönelik eğitimlerle indirgenebileceğini ortaya koymuşlardır.

2. 1. 1. 5. Çocuk İstismarında Risk Faktörleri

Çocuk istismarı farklı alanlardaki çoklu faktörlerin etkileşimi sonucu meydana gelmektedir. Bu faktörler aile yapısına göre farklılaştığı gibi kültürel özellikler açısından da farklılık gösterebilmektedir. Çocuk ihmali ve istismarındaki risk faktörlerini ebeveyn, çocuk, çevresel ve toplumsal özellikler olarak üç grupta incelemek mümkündür:

2. 1. 1. 5. 1. Çocuğa İlişkin Risk Faktörleri

İstismar olgularında istismarı uygulayan bireye ait risk faktörleri olduğu gibi, istismara uğrayan çocuğun da istismar riskini arttıran davranış modelleri mevcuttur. İstenmeyen gebelikler sonucu doğan ya da ailelerin beklentilerini karşılayamamış, özürlü

ya da premature doğup gereksinimi fazla olan çocuklar istismara açıktır (Polat, 2007). Çocuğun kronik bir hastalığının bulunması, zihinsel veya fiziksel bir engelinin olması, sürekli ağlaması ve susturulamaması ailenin çocuğu istismar etmesine neden olabilmektedir (Sullivan ve Knutson, 2000; Vig ve Kaminer, 2002). Buna ek olarak saldırgan davranışlar sergilemesi, yalan söylemesi, evden kaçması, eve geç gelmesi gibi davranışları çocuğun istismar riskini arttırmaktadır (Yolcuoğlu, 2010). Araştırmalar, herhangi bir engeli bulunan, sosyal ilişkileri zayıf, boyun eğen, küçük yaşta cinsel olgunluğa erişen, üvey babaları ile yaşayan kız çocuklarının (Mullen ve diğ., 1993; Putnam, 2003) ve pasif, bağımlı, içedönük, kaygılı, korkulu, güçsüz, endişelerini dile getiremeyen, tehlike içeren davranışı tanımayan ve ifade edemeyen, özellikle aşırı hareketli, davranış sorunları olan çocukların (Taner ve Gökler, 2004) yüksek risk grubunda olduklarını göstermektedir.

2. 1. 1. 5. 2. Aileye İlişkin Risk Faktörleri

Çocukluk istismar yaşantılarına ilişkin yapılan çalışmalarda, çocuğa yönelik istismarda ailelerin önemli rolü bulunduğu gerçeği ortaya konmaktadır. Çocukların en güvende oldukları ve yine en çok istismar edildikleri yer aile ortamıdır. Ebeveynlerin kişilik özellikleri istismar kapsamında değerlendirilen davranışlara zemin hazırlayabilmektedir. Özellikle, çocuklarını istismar eden pek çok anne-babanın kendi çocukluk dönemlerinin de şiddet içeren ve sevgisiz bir ortamda yetiştiğine vurgu yapılmaktadır. Çocukluğunda aile içi şiddet davranışlarını sıklıkla gözlemleyen ya da istismar yaşantılarına maruz kalan ebeveynler kendi çocuklarına karşı da şiddete başvurabilmektedirler (Acehan ve diğ., 2013). Genellikle düşük eğitim seviyesi, genç yaşta anne-baba olma, alkol veya madde bağımlılığı, eşin ölümü ve boşanma nedeniyle ailede tek ebeveyn olma, aile bireylerinde ruhsal bir hastalık bulunması, çocuk sayısının fazla olması gibi faktörlerin istismar riskini arttırdığı bildirilmektedir (Jain, 1999; Kaplan, Pelcovitz, Salzinger ve Ganeles, 1983; Örsel, Karadağ, Karaoğlan Kahiloğulları ve Akgün Aktaş, 2011).

2. 1. 1. 5. 3. Çevresel Risk Faktörleri

Anne ve babanın sosyal bakımdan izole yaşamaları, çevre ile ilişkilerinin kısıtlı ya da uyumsuz olması, toplumsal iletişim kaynaklarından yararlanamaması, buna ek olarak, ailenin sosyal desteğinin bulunmaması çocuğa yönelik istismar riskini arttırmaktadır. Sosyo ekonomik yetersizlik, işsizlik ve yoksulluk gibi etmenler de çocuk istismarı açısından risk oluşturan faktörler arasında sayılmaktadır (Aral ve Gürsoy, 2001).

2. 1. 1. 5. 4. Toplumsal Risk Faktörleri

Toplumsal risk faktörleri arasında çocuğun değerinin azalması, sosyal eşitsizlikler, toplumda şiddete hoşgörüle bakılması, kültürel normlar ve medyanın etkisi sayılabilir (Yenibaş ve Şirin, 2007). Kültürlere göre istismar kavramı büyük ölçüde farklılıklar göstermektedir. Bazı kültürlerin evliliklere, çocuk yetiştirmeye, aile içi şiddete bakış açısı normal karşılanırken bazı kültürlerde bu bakış açısı istismar ve ihmale yol açan durumlar olarak açıklanabilir. Örneğin; Afrika ülkelerinde genç kızlara uygulanan klitoridektomi (kadın sünneti yani kadında cinsel haz organı olan klitoris kesilmesi) işlemleri uluslararası tepkilere neden olmaktadır. Yine Doğu kültürlerinde çocuk yetiştirmede disiplin yöntemleri konusundaki tutum ve davranışlar kültürel bir yaklaşıma örnek olabilir (Topçu, 2009).

2. 1. 1. 6. Çocuk İstismarını Açıklamaya Yönelik Kuramlar

2. 1. 1. 6. 1. Psikiyatrik Model

Spinetta ve Ringler (1972) çocuk istismarı ve ihmalden sorumlu olan kişilerin çoğunlukla anne-babalar olduklarını saptadıklarından, psikiyatrik yaklaşımda istismarı uygulayan ebeveynlerin kişilik özelliklerinin incelenmesine ağırlık vermişlerdir. Bu modele göre istismar olgusunun nedeni ebeveynin psikopatolojisidir. Yaklaşımda istismarcı ebeveynlerin bu durumunun bir hastalık olduğu varsayılarak, bu anne babaların bazı psikiyatrik bozuklukları olabileceği ifade edilmiştir. İstismarı tıbbi olarak açıklamaya çalışan bu yaklaşım istismarcıların özelliklerini; saldırgan ve düşmanca duygular, değersizlik ve düşük benlik saygısı, düşük empati yeteneği, depresif özellikler, kimlik problemleri, düşük zeka sorunları, yetersiz ebeveynlik becerisi, otoriter, tutarsız anne babalık tutumları, narsistik eğilimler, dürtü kontrol zayıflığı, kompulsivite şeklinde sıralamış ve bu yaklaşımı benimseyen uzmanlar, istismar olgusunun çözümü olarak ruhsal problemi olan istismarcıların psikolojik tedavi edilmesini önermişlerdir. Ancak yapılan klinik incelemeler, istismar eden ebeveynlerin yalnızca %10'unun ruhsal sorunları olduğunu ortaya koymuştur (Kozcu, 1991).

İstismarcı ebeveynlerin psikopatolojik açıdan incelediğinde; zekâ düzeylerinin normal olduğu, ancak bu ebeveynlerde karakter bozukluklarının görülebildiği, saldırganlığa meyilli oldukları, özel yaşamlarında düzensizlik ve toplumsal hayatta başarısızlık gibi özelliklere sahip oldukları saptanmıştır (Yenibaş ve Şirin, 2007). Bu özelliklere ek olarak, çocukluklarında kendileri de istismara uğramış ebeveynlerin, çocuklarına yönelik davranışlarında kendi anne- babalarındaki davranış modellerini uyguladıkları dikkat çekmektedir (Altemeier, O' Connor, Sherrod ve Tucker, 1986). Çocuk istismarı gibi

karmaşık, çok yönlü bir olguyu yalnızca anne-babanın özellikleriyle açıklamaya çalışan teorilerden Psikiyatrik Model çoğu zaman olayı açıklamaya tek başına yetmeyebilir. Kişilik yapısının çocuğa karşı eyleme dönüşebilmesi için başka etmenlerinde varlığı gerekir. Sözü edilen risk grupları içerisinde yaşanan sosyal çevrenin de payı büyüktür.

2. 1. 1. 6. 2. Sosyolojik Model

Sosyolojik modeller çocuk istismarını çevresel ve sosyokültürel faktörler bağlamında incelemiştir. Bu model, sosyal değerler ve sosyal faktörlerin istismar üzerindeki etkilerine vurgu yapmaktadır. Buna göre yoksulluk, sosyo-ekonomik statü, şiddetin toplumsal olarak algılanış biçimi, toplumsal değerler ve toplumsal sınıflar arası farklar gibi unsurlar çocuk istismar ve ihmali ile yakından ilişkilidir. Bununla birlikte sosyolojik modeller bireylerin toplumla ilişkisindeki stres faktörlerinin önemini vurgulamaktadır. Sosyolojik modele göre işsizlik, kötü konut koşulları, düşük gelir, düşük sosyoekonomik seviye gibi sosyolojik özellikler stres kaynağıdır ve bu stres düzeyi arttıkça çocuğa yönelik istismar oranında da artış görülmektedir. Algılanan sosyal destek de önemli bir faktör olup, daha az sosyal destek gören ve daha az sosyal bağlantısı olan ailelerde aile içi stres ve gerilim artarak, bir şiddet ortamının oluşmasına neden olabilir (Gökler, 2006). Ayrıca sosyal bakımdan izole yaşayan, sosyal destek sistemlerinden ve toplumsal iletişim kaynaklarından yararlanamayan ailelerin istismar açısından risk grubu içerisinde yer aldıkları görülmüştür (Jain, 1999).

2. 1. 1. 6. 3. Sosyal Öğrenme Modeli

Bandura (1977) tarafından ortaya konan bu modelin temel varsayımı çocuk istismarını, çevresel uyarılarla istismar davranışında bulunmayı öğrenmek ve bu öğrenilen davranışın tekrar edilmesi ile ilişkilendirmektedir. Bir başka deyişle istismara maruz kalan çocuklar, bu davranışları model alarak, yetişkinlik döneminde istismar davranışında bulunmayı bir problem çözme yolu olarak görebilir (Bandura 1978; Stocker ve Youngblade, 1999). Bu noktada çocuk istismarı kuşaktan kuşağa aktarılan bir davranış olarak değerlendirilebilir. Çocuğu istismar etme davranışının model alınmasının yanında, sosyal öğrenme modeline göre, istismara maruz kalan çocuk şiddet eğilimini "normal" olarak değerlendirir. Bu durum, şiddet gösterdiğinde ya da kendisi şiddet gördüğünde yaşananları olağan karşılamasına neden olabilir (Grych ve Fincham, 1990).

2. 1. 1. 6. 4. Sosyal-Durumsal Model

Bu model istismarı üç farklı boyutta ele almaktadır. Bunlar çocuğun yetiştirilme ortamı, çocuğa uygulanan cezalar, tutarsız disiplin yöntemleridir. Çocuğun yetiştirilme ortamı, erişkin yaşamında istismara eğilimini belirler. Yetiştirilme ortamı içerisinde ağır fiziksel cezaya maruz kalması, çocuğun saldırgan davranış kalıplarını model almasına ve kişiler arası ilişkilerinde saldırganlık ve şiddet eğilimleri gösteren bir birey olarak yetişmesine neden olur (Ayan, 2007). Buna ek olarak, istismarın önemli bir bölümü anne babanın, çocuğu disipline etme çabası nedeniyle gerçekleşir. Bu modele göre, tutarsız disiplin yöntemleri, istismarın artmasına yol açan diğer bir faktördür. Yapılan çalışmalarda çocuklarını istismar eden ailelerin diğer ailelere oranla disiplin yöntemi olarak sözel ve fiziksel saldırgan davranışları daha sık kullandıkları ve disiplin yöntemlerinin tutarsız ve çelişkili olduğu görülmüştür (Kozcu, 1991).

2. 1. 1. 6. 5. Ekolojik Model

Son yıllarda çocuk istismarı başta olmak üzere kadına yönelik şiddet ve genel anlamda aile içi şiddet olgularının nedenlerini tek bir nedene bağlamanın yanlış olduğu, tüm faktörlerin birlikte değerlendirilmesi gerektiği görüşü ön plana çıkmıştır. Bu yaklaşım ekolojik/etkileşimsel model olarak isimlendirilmektedir. Bu model, istismara neden olabilecek sistemlere dikkat çekmektedir. Modelde dört gelişimsel düzey tanımlanmıştır: Ekolojik modelde sözü geçen dört katman; mikrosistem, mezosistem, ekzosistem ve makrosistem olarak adlandırılır ve bu katmanlar kronosistem adı verilen zaman faktörünün içinde yer alırlar. İç içe geçmiş bu katmaların her birinin arasında etkileşim vardır. Bu nedenle çocuk istismarını anlamak, ancak tüm katmanlar arasındaki etkileşimler ve etkileşimlerin nedenleri ile sonuçları ele alındığında mümkün olabilir. Mikrosistem bireyin yaşantısına doğrudan etki eden; aile, okul arkadaşları gibi unsurları içeren katmandır. Aile yapısı, ebeveynlerin kişilik özellikleri, kendi çocukluklarında istismar öyküsü bulunması ve ebeveynlik stilleri mikrosistem içinde incelenmektedir. Mezosistem, yasal düzenlemeler, kitle iletişim araçları, aile ortamı, komşular gibi resmi ya da gayri resmi sosyal yapılardır. Bu yapılar kişiyi doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyebilir. Çocuk istismarı ve ihmali ile bağlantılı olarak eksosistemi temsil edilen faktörler anne-babanın işsizliği, anne-babanın eğitim düzeyi ve düşük sosyoekonomik düzey, çevreden yalıtılmış bir aile yaşantısıdır. Makrosistem ise bazen yasalar ve düzenlemelerle ama sıklıkla gizli biçimde somut olarak geniş çaplı uygulamalar ile toplumu ve bireyleri şekillendirici rolleri olan katmandır. Makrosistem toplumun ekonomik, eğitimsel, dinsel, yasal ve politik sistemlerinden oluşur. Çocuk istismarı açısından ise makrosistem, çocuk istismar ve ihmali ilişkili kültürel

inanç ve değer sistemlerini barındırır. Sözü edilen her katman bireyleri etkilediği için sadece bir katmanı dikkate alarak istismarın önlenmesi yönünde bir değişim yaratmaya çalışmak etkili olmamaktadır. Her katmana yönelik çalışmalar çabaların etkililiğini artırabilmektedir. O nedenle çocuk istismarına yönelik çalışmalar, politikaları etkileme çabalarını da içermek durumundadır. Önlemeye katkısı olacak yönetsel düzeyde alınacak kararları etkilemeye çalışmak, bu nedenle önemlidir (Belsky, 1980).

Tek bir boyutta çocuk istismarına açıklık getirmeye çalışan diğer modellerden ayrılan bu model, istismarı çok boyutlu bir etkileşimin ürünü olarak değerlendirmesinden dolayı istismarı açıklamaya yönelik en kapsamlı model olarak değerlendirilmektedir.

2. 1. 1. 7. Çocuk İstismarı ve İhmalinin Önlenmesi

Çocuk istismarı gerçeğinin bilinen yüzünün yanında, yaşanan olguların bir de bilinmeyen yüzü vardır. Gerek Türkiye’de, gerek farklı dünya ülkelerinde bildirilmeyen ya da saptanamayan istismar ve ihmal olguları olduğuna literatürde sıklıkla vurgu yapılmaktadır. İstismarın genellikle çocuğun en yakını olan kişiler tarafından yapılıyor olması, çeşitli gerekçelerle çocuğun bunu saklamaya çalışması, mağdur olan kişinin bu mağduriyetiyle ilgili kimlerle görüşebileceğini bilmemesi gibi durumlar bunun sebepleri olarak gösterilmektedir.

Son yıllarda çocuk istismar ve ihmali konusuna dikkatlerin yoğunlaşması giderek artmasına rağmen, verilen bu önem istismar olgularının hala yaşanıyor olmasını engellememektedir. Birçok çocuk ve ergen farklı istismar türlerine maruz kalmaktadır. Çocukluk istismar yaşantılarının gelişimin her alanını etkileyen olumsuz sonuçları göz önüne alındığında, öğretmenlerin, anne-babaların ve çocukların anlayış ve tutumlarındaki değişiklikleri sağlamak, olumlu disiplin yöntemleri kullanılmasını teşvik eden, toplumda bir farkındalık yaratacak eğitim faaliyetlerinin başlatılması oldukça önemlidir. Çocuk istismarı nedeniyle meydana gelen ölümlerin %61’inin önceden engellenebileceği bildirilmiştir. Korunma önlemleri, şiddetin oluşmasını engellemeye yönelik önleme çalışmaları, erken teşhis ve tedavi çalışmaları ve şiddete maruz kalmış kişinin rehabilitasyonu çabaları olmak üzere üç kategoriye ayrılmaktadır (Turhan ve diğ., 2002):

Birincil Önleme: Birincil önleme, istismara neden olan durumların varlığını önlemek için yapılan çalışmaları kapsar. Amacı, çocukların gelişmelerinin en iyi biçimde sürdürülebileceği ortamı sağlamaktır. Genel anlamda tüm topluma yönelik olup, yaşam koşulları nedeniyle risk altında olan gruplara odaklanır. Yazılı ve görsel basın yoluyla çocuk ve yetişkinlere yönelik kampanyalar düzenlenmesi, istismarı önleme ve kişisel güvenlik davranış programlarının geliştirilmesi bu önleme programlarının hedefi olarak ifade edilmektedir.

İkincil Önleme: İkincil önleme yüksek risk taşıyan grupların belirlenerek, bu kişilerin var olan hizmetlerden yararlandırılması ve gerekiyorsa söz konusu ailelere ek hizmetlerin sunulmasına yönelik çalışmaları kapsamaktadır. Bunlar örneğin, zamanından önce doğmuş, hasta, engelli veya birden çok ya da istenmeden dünyaya gelmiş bebekler, genç evliler, tek ana veya babalar olabilmektedirler. Risk gruplarının önceden belirlenmesi ve ebeveynlere gereksinim duydukları bilgi ve desteğin sağlanması, istismarın önlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. İkincil önleme, çocuğun sağlık koşullarını iyileştirme, güvenli ev ortamını sağlama ve anne-baba ve çocuk arasındaki ilişkileri güçlendirme amacına yöneliktir. Dolayısıyla ev ziyaretlerinin gerçekleştirilmesi ikincil önleme programlarının önemli bir hedefi olarak görülmektedir.

Üçüncül Önleme: Üçüncül önleme, istismarın meydana gelmesi durumunda hasarın azaltılmasına yönelik, tekrarlanmasını önleyen, tedavi ve rehabilitasyon çalışmalarını içermektedir. İstismar mağdurlarının yanı sıra istismar edenlerinde tedavi ve rehabilite edilmeleri gerektiği vurgulanmaktadır.

2. 1. 1. 8. Konuyla İlgili Yapılan Araştırmalar

Çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile ilgili gerek yurt içi ve gerekse yurt dışı literatür incelendiğinde, çocukluk çağı istismarının genel olarak uzun dönem etkileri açısından ele alınarak, örselenme yaşantılarının psikopatoloji ile ilişkisinin araştırıldığı görülmektedir. Demografik veriler, çevresel sosyoekonomik değişkenler, ebeveyn ve çocukların kişilik özelliklerinin altında kontrollü, planlanmış prospektif çalışmalar yapıldığı belirlenmiştir. Bu bölümde çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile ilgili yurt dışı ve yurt içi çalışmalara yer verilmiştir.

Dube, Felitti, Dong, Chapman, Giles ve Anda (2003) tarafından gerçekleştirilen retrospektif bir çalışmada, Kaliforniya' da bir bakım kliniğine başvuran 8613 yetişkinle çalışılmıştır. Katılımcıların %26,4'ünün çocukluklarında tekmelenme, bir cisimle vurulma, dövülme gibi fiziksel istismar türlerine maruz kaldıkları belirtilmektedir. Hong Kong' da 13-15 yaşları arasında bulunan lise öğrencisi toplam 2489 ergene anket uygulanarak yürütülen bir çalışmada, ergenlerin %15,1' i aileleri tarafından yaralanacak biçimde dövüldüğünü ifade etmiştir (Lau, Chan, Lam, Choi ve Lai, 2003). Cowen(1999) 35 ülkeyi kapsayan ve çocukluk çağı travmalarının yaygınlığını araştırdığı çalışmasında her 100 çocuktan 33'ünün kötü muameleye maruz kaldığı, bunların %52'sinin ihmale uğradığı ve %26'sının fiziksel istismara maruz kaldığı saptanmıştır.

Finkelhor, Ormrod, Turner ve Hamby (2005) ABD'de mağduriyet ile ilgili gerçekleştirdikleri bir çalışmada evde bulunan çocuklara telefonla ulaşarak anket çalışması yapmışlar ve onlara şiddet deneyimleriyle ilgili sorular sormuşlardır. Araştırma

sonucunda çocukların %50'sinden fazlasının son bir yılda fiziksel istismara maruz kaldığı ortaya konmuştur. Bu çocuklardan 1/8'inin kötü muamelenin bir türüne, 1/122'sinin de cinsel istismara maruz kaldığı görülmüş ve çocuklar üzerinde aile şiddetine, toplumsal şiddete maruz kalma, duygusal istismar ve zorbalığın yaygın olduğu belirtilmiştir. Çalışmada ayrıca ergenler arasında en yaygın istismar türünün fiziksel istismar olduğu, özellikle ergenlere diğer yaş gruplarına göre daha sıklıkla tokat atıldığı, küfür edildiği, evden kovma ve eve almama gibi tehditlere maruz bırakıldıkları belirtilmiş; ihmalin ise tüm yaş gruplarında eşit olduğu saptanmıştır. Bu toplumsal araştırma; fiziksel istismarın belirtilen oranlardan kırk kat daha sık, cinsel istismarın ise on beş kat daha fazla olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Herrenkohl ve diğerleri (2005) çocukluk döneminde fiziksel istismara uğrayan ergenlerin antisosyal davranışlarına yönelik koruyucu faktörlerini belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada 248 erkek, 209'u kadın olmak üzere toplam 457 ergen üzerinde çalışma yapmışlardır. Araştırmada koruyucu faktörler; okula bağlılık, ebeveyn/akranın anti sosyal davranışı onaylamaması, olumlu gelecek beklentisi ve din olarak belirlenmiştir. Çalışmada koruyucu faktörler sosyo ekonomik durum, erken anti sosyal davranışlar, istismara uğramayan ve istismar açısından risk altında olan çocuklar açısından da karşılaştırılmıştır. Yapılan hiyerarşik regresyon analizinden elde edilen bulgular, istismara uğrayan ve uğramayan çocuklarda, okula güçlü bağlılığın, anti sosyal davranışları reddeden anne baba ve akranlara sahip olmanın ve bir dine tabi olmanın suç, şiddet ve saldırıyı azalttığı görülmüştür. Bununla birlikte geleceğe yönelik olumlu beklentiler içinde olmanın daha düşük düzeyde koruyucu bir faktör olduğu ve koruyucu faktör sayısının artmasının anti sosyal davranışta bulunma riskini azalttığı belirlenmiştir.

Lau ve diğerleri (2005) ergenlerde fiziksel istismar ile madde kullanımı arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında Hong Kong'da ortaokula devam eden 95.788 kişi üzerinde veri toplamışlardır. Çalışmada fiziksel istismar yaygınlığı ile genç yaşta olma, zayıf ebeveyn ilişkileri, geçici barınma, tek ebeveynle yaşama, güçlü akran etkisi, akademik başarı konusunda yoğun baskı algısı ve akademik başarı konusunda suçlandığını hissetme arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Çalışmada ayrıca fiziksel istismar deneyimi olan öğrencilerin psikoaktif maddelere daha kolay ulaştıkları, madde kullanım sonrası cinsel ilişkide bulunma ve psikoaktif madde kullanımını zararlı görmeme oranlarının yüksek olduğu görülmüştür.

Kendall-Tackett, Williams ve Finkelhor (1993) tarafından 45 araştırmanın derlendiği meta analiz çalışmasında, cinsel istismar mağduru olan çocukların, olmayan gruba oranla yüksek düzeyde psikolojik belirti gösterdikleri belirlenmiştir. Korku, travma sonrası stres bozukluğu, davranış problemleri, cinselleştirilmiş davranışlar, düşük öz saygı en yaygın

belirlenen semptomlar arasında olduğu ancak belirlenen bu semptomlardan hiç birinin cinsel istismara uğramış çocukların çoğunluğu için geçerli olmadığı görülmüştür. Bazı semptomların belli yaşlara özgü olduğu, kurbanların yaklaşık üçte birinin ise herhangi bir semptom göstermediği belirlenmiştir. Penetrasyon, istismarın süresi ve sıklığı, istismarcı ile çocuk arasındaki ilişki, aile desteği gibi faktörlerin belirtilerin düzeyini etkilediği görülmüştür. Bu bulgular cinsel istismara uğramış çocuklardaki belirtilerin tek başına istismar ile ilgili olmadığını göstermiştir.

Calam ve diğerleri (1998) cinsel istismara uğrayan çocuklarda gelişen psikolojik ve gelişimsel bozuklukları belirlemek için son bir yıl içerisinde istismara uğramış on altı yaşından küçük 144 çocuğu (105 kız, 39 erkek) dört hafta, dokuz ay ve iki yıl arayla incelemiştir. Araştırmanın başlangıcında çocukların 2/3'ü uyku bozuklukları, öfke nöbetleri ve depresyon gibi duygusal veya davranışsal bazı problemler göstermişlerdir. Çalışmanın süreci içerisinde zamanla çocuklarda anksiyete, depresyon, intihar girişimi ve cinsel davranışlarda artış, akran ilişkilerinde ise azalma görülmüştür. Çalışmada yaş, cinsiyet, istismarcının özellikleri, etnik köken ve ailenin sosyo-ekonomik düzeyinin başlangıçta güçlü bir etki yaratmadığı görülürken, istismara uğrayan çocukların suça yönelimde risk altında oldukları ve geçen süre içerisinde iyileşmenin olmadığı görülmüştür.

Gençlerin bireysel raporlarına bağlı olarak cinsel istismar, depresyon, intihara eğilim, umutsuzluk konuları arasındaki ilişkiyi incelemek isteyen araştırmacılar 1995 yılında Avustralya'daki 27 lisede 2603 öğrenciye depresif belirtilerini, umutsuzluk düzeylerini, intihara eğilimlerini ve cinsel istismara maruz kalma durumlarını ölçmek için skalalar uygulamışlardır. Sonuçlara göre cinsel istismar intihara yönelme ile ilişkili olarak bulunmuş, depresif belirtiler, umutsuzluk ise dolaylı olarak ilişkili bulunmuştur. Umutsuzluk özellikle intihara eğilim ile ilişkili bulunmuştur. Elde edilen sonuçlara göre erkekler umutsuzluk ve depresif belirtiler konusunda kız öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksek puanlar almışlardır. Araştırmacılara göre cinsel istismara bağlı olarak ortaya çıkan depresif semptomlar, umutsuzluk ve intihar düşünceleri kız öğrencilerde daha fazla ve uzun süreli psikopatolojiye neden olmaktadır (Bergen, Martin, Richardson, Allison ve Roeger, 2003).

Molnar, Buka ve Kessler (2001) cinsel istismar ile psikopatoloji arasındaki ilişkiyi Amerikan ulusal örnekleminde incelemek amacıyla yaptıkları çalışmalarında 5877 kişiden veriler toplanmıştır. Çalışmada kadınların %13.5'i erkeklerin ise % 2.5'i cinsel istismar bildirmişlerdir. Diğer çocukluk dönemi zorlu yaşantıları kontrol edildiğinde, 17 psikiyatrik belirti açısından cinsel istismar öyküsü bildiren ve bildirmeyen kadın ve erkekler arasında anlamlı farklılık olup olmadığına dair yapılan analizlerde kadınlarda 14 alanda (depresyon, distimi, mani, agorafobi, panik atak, panik bozukluğu, travma sonrası stres bozukluğu,

sosyal fobi, alkol problemleri, alkol bağımlılığı, madde problemleri, madde bağımlılığı, ciddi madde bağımlılığı ve diğer bozukluklar) anlamlı farklılık gözlenirken üç belirti alanında (yaygın anksiyete bozukluğu, basit fobi ve ciddi alkol bağımlılığı) anlamlı farklılık gözlenmemiştir. Erkeklerde yapılan analizlerde ise 5 alanda (alkol bağımlılığı, travma sonrası stres bozukluğu, madde problemleri, madde bağımlılığı ve diğer bozukluklar) anlamlı farklılık bulunurken 12 alanda anlamlı farklılık gözlenmemiştir. Elde edilen bu bulgular cinsel istismarın çocukluk dönemi yaşam zorluklarının önemli bir kısmını oluşturduğunu, tek başına veya başka zorluklarla birlikte psikopatoloji oluşumunda önemli bir etken olduğunu göstermektedir.

Reyes (2008) cinsel istismara uğramış çocuklarda istismarın doğası, benlik kavramı, algılanan ebeveyn desteği ve travma belirtileri arasındaki ilişkileri incelediği çalışmasında cinsel istismara uğramış 61 çocuktan veri toplamıştır. Çalışmanın amacı psikolojik sağlamlığın iki yapısı olan benlik kavramı ile algılanan ebeveyn desteğinin istismar faktörü bağlamında psikolojik işlevlere etkisini incelemektir. Araştırmadan elde edilen bulgular benlik kavramının cinsel kaygı haricindeki tüm travma belirtileri (anksiyete, depresyon, öfke, travma sonrası stres ve ayrışma) ile ilişkili olduğu ve travma semptomlarının varyansına anlamlı bir katkı sağladığı görülmüştür. Diğer taraftan algılanan ebeveyn desteği travma belirtilerinden sadece ayrışma ile ilişkili olduğu ve travma semptomlarının varyansının açıklanmasına anlamlı bir katkı sağlamadığı belirlenmiştir. Son olarak uzun süre cinsel istismara uğrayan çocukların benlik kavramlarının daha çok olumsuz olduğu görülmüştür.

Philippe ve diğerleri (2011) psikolojik semptomlar ile çocukluk dönemi istismar yaşantıları arasındaki ilişkide psikolojik sağlamlığın aracı rolünü inceledikleri çalışmalarında 118 ayakta tedavi gören yetişkin hastanın çocukluk travmalarını, psikolojik sağlamlıklarını, depresyon, anksiyete ve kendini yaralama davranışlarını incelemiştir. Çalışmada, çocukluk dönemi travma yaşantıları ile depresyon, anksiyete ve kendini yaralama davranışı arasında pozitif, psikolojik sağlamlık ile çocukluk dönemi travma yaşantıları ve psikolojik belirtiler arasında olumsuz yönde bir ilişki saptanmıştır. Ayrıca psikolojik sağlamlığın çocukluk dönemi travmaları ile belirlenen üç psikolojik semptom (depresyon, anksiyete ve kendini yaralama) arasında anlamlı bir aracı rolünün olduğu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte psikolojik sağlamlığın çocukluk dönemi travma yaşantıları ile psikolojik belirtiler arasındaki aracı rolü, travma yaşantıları duygusal, fiziksel ihmal ve duygusal istismar içerdiğinde güçlenirken; bu travma yaşantıları fiziksel ve cinsel istismar içerdiğinde zayıflamaktadır.

Bostancı, Albayrak, Bakoğlu ve Çoban (2006) üniversite öğrencilerinin çocukluk dönemi istismar yaşantıları depresyon belirtileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir.

Çalışmada yaşları 17-33 arasında değişen 378 üniversite öğrencisine ÇÖYÖ ve Beck Depresyon Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma bulguları çocukluk çağı istismarı ile depresyon arasında olumlu yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur. Değişkenler arasında çıkan bu pozitif anlamlı ilişki çocukluk travmaları arttıkça depresif özelliklerin de arttığını göstermektedir. Bu bulgular çocukluk dönemi travmalarının uzun vadeli etkileri arasında depresyonun olduğunu göstermektedir.

Van Harmelen ve diğerleri (2010) bireylerin çocukluk dönemi istismar yaşantıları ile depresyon ve anksiyeteye ilişkin kendileri ile ilgili otomatik düşüncelerini inceledikleri çalışmalarında Hollanda örnekleminde geniş bir grup üzerinde (2981) çalışma yapmışlardır. Çalışmadan elde edilen bulgular istismar geçmişi olan bireylerin kendileri ile ilgili olumsuz otomatik depresyon ve anksiyete çağrışımlarının istismar geçmişi olmayanlara oranla daha yüksek olduğu görülmüştür. İstismar türlerinin otomatik düşünceler üzerindeki etkisi incelediğinde tüm istismar türleri içinde duygusal kötü muamelenin (duygusal istismar ve ihmal) olumsuz otomatik düşüncülerinde gelişiminde en etkili istismar türü olduğu görülmüştür.

Çankaya ve diğerlerinin (2012) çocukluk çağı istismarları, majör depresyon ve intihar girişimleri arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada; 106 kadın katılımcının %55.7'si yaşam boyu en az bir kez, %27.4'ü ise birden fazla intihar girişiminde bulduklarını belirtmişlerdir. Kadınların %91.1'inin cinsel istismara, (%30.2'sinin ebeveyn/ebeveyn figürü tarafından) maruz kaldığı, intihar girişimlerinin büyük çoğunluğunun (%96.6) ise, cinsel istismar olayından sonra gerçekleştirildiği belirlenmiştir. Çocukluk travmaları ve intihar girişimleri arasındaki ilişkinin incelendiği bir diğer araştırmada çocukluk çağı cinsel ve fiziksel istismarının intihar riskini üç kat arttırdığı saptanmıştır (Hardt ve diğ., 2008).

Çocukluk dönemi istismar ve ihmal yaşantıları ile yetişkinlik dönemi intihara yönelik olmayan kendini yaralama davranışları arasında ilişki olup olmadığı ve eğer ilişki varsa bu ilişkide kendini suçlama, aleksitimi ve dissasyonun aracı rolünü incelemek amacıyla 11.423 kişilik Avustralya yetişkin örnekleminde araştırma yapan Swannell ve diğerleri (2012) incelenen değişkenler arasındaki ilişkinin cinsiyete göre farklılaştığını tespit etmişlerdir. Kadın örnekleminde, istismar yaşantısı olmayan kişilerle karşılaştırıldığında fiziksel istismar ve ihmalin, erkeklerde ise fiziksel istismarın birbirinden bağımsız olarak kendini yaralama davranışlarının olasılığını arttırdığı görülmüştür. Cinsel istismar bağımsız olarak ne kadınların ne de erkeklerin kendini yaralama davranışlarının olasılığını arttırmaktadır. Kadınlar için kendini suçlama istismar-ihmal yaşantıları ile kendini yaralama davranışları arasında en güçlü aracı değişken iken aleksitimi ve dissasyonun söz konusu ilişkide kısmi aracı rolü vardır. Erkeklerde en güçlü etkinin dissasyon fiziksel istismarın

kendini yaralama davranışları üzerindeki etkisini azaltan en güçlü aracı değişken (%12.3), kendini suçlama görelisi olarak güçlü bir değişken (%10.7) iken aleksiminin aracı etkisinin olmadığı belirlenmiştir.

Lumley ve Harkness (2007) tarafından ergenlerin depresyon semptomları ile çocukluk dönemi istismar yaşantıları ve erken dönem uyumsuz şemaları arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile yapılan görüşmelerde 76 depresyon belirtisi gösteren ergen, çocukluk döneminde fiziksel, duygusal ve cinsel istismara maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Çalışmada çocukluk dönemi istismar yaşantıları ile anhedoni (hiçbir şeyden zevk alamama) arasındaki ilişkide kayıp/değersizlik (loss/worthlessness), bu yaşantılar ile anksiyete arasındaki ilişkide ise tehlike (danger) şemaların aracı rolünün olduğu görülmüştür. Cinsel istismar ile depresyon ve anksiyete arasında anlamlı ilişki tespit dilemediğinden cinsel istismarın aracı modeli test edilememiştir.

Koenig, Lalongo, Wagner, Poduska ve Kellam (2002), 1197 Afro-Amerikan genç yetişkinde olumsuz ebeveyn stratejileri ve psikopatoloji arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, ebeveynlerinin sert disiplin stratejilerine maruz kalan ergenlerin intihar düşüncelerinin, ebeveynlerinin sert disiplin stratejilerine maruz kalmayanlara göre iki kat daha fazla olduğunu belirtmişlerdir. Bulgular olumsuz stratejilere maruz kalmak ile psikopatoloji, intihar düşüncesi ve intihar girişimi arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. Lai ve Chang (2001) benzer olarak 15-19 yaşları arasındaki 120 gençle yürüttükleri benzer bir diğer çalışmada intihar olasılığının, anne babaların otoriter olması, sıcak ve samimi olmaması, annenin aşırı korumacılığı, olumsuz çocuk yetiştirme uygulamaları ve olumsuz aile ortamıyla ilişkili olduğunu ifade etmişlerdir. Yine, yetişkin 628 kadın (18-65 yaş arası) ile yapılan diğer bir araştırma sonucunda çocukluk çağı istismarının en sık görülen türü %33.9 ile ihmal, daha sonra sırasıyla fiziksel (%8.9) duygusal (%8.9) ve cinsel istismar (%2.5) olarak belirlenmiştir. Katılımcıların %4.5'i intihar girişiminde bulduklarını %2.2'si ise kendilerine zarar verdiklerini belirtmişlerdir (Akyüz, Şar, Kuğu ve Doğan, 2005).

Huges, Johnson, Wilsnack ve Szalacha (2007) çocukluk çağında cinsel, fiziksel istismarın, aile geçmişine bağlı olarak sonradan ortaya çıkan alkolizm ve psikolojik sorunlar ile ilişkisini incelenmeyi amaçladıkları çalışmayı genç lezbiyenler üzerinde yürütmüşlerdir. Çalışmada çocukluk cinsel istismarı doğrudan olarak alkolizm ile ilişkilendirilmiş, çocukluk fiziksel istismarı ise hayat boyu süren psikolojik sorunlarla doğrudan olarak ilişkilendirilmiştir. Buna ek olarak, çocukluk cinsel istismarı lezbiyenlerde istismar yaşamayanlara oranla hayat boyu alkol kullanma riskini doğrudan etkilememekle birlikte, karşı cinsle cinsel ilişki kurmaya negatif yönde etkisinin olduğu belirlenmiştir.

Çocukluk çağı fiziksel istismarının hayat boyu alkol kullanımını doğrudan etkilemediği ancak hayat boyu psikolojik sorunlar yaşama ile arasında güçlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Ruhsal ve bedensel hastalıklar ile riskli davranışlar ve çocuk istismarı ve ihmali arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla bir yıllık izleme çalışması boyunca HIV virüsü taşıyan 506 hasta üzerinde yapılan bir çalışmada, çocuklukta yaşanan istismar yaantılarıyla ilgili Çocukluk Yaantıları Ölçeği uygulanmıştır. Elde edilen bulgular, beklenenin çok üstünde istismar türlerini ortaya koymuştur. Hastalardan %41'inin cinsel istismar, %38'inin duygusal istismar, %27'sinin duygusal ihmali, %30'unun fiziksel istismar, %50'sinin de fiziksel ihmale maruz kaldıklarını ve %79'unun da madde bağımlısı oldukları saptanmıştır. Çocuklukta yaşanan istismarın, hastalardaki riskli davranışların görülmesinde etkili olduğu bulunmuştur (Thornton, Veikly, Hollifield, Ruiz, Skipper ve Hawkins, 2005).

Çocuklukta yaşanan çocuk istismarı ve ihmali ile yeme bozukluğu ve ruhsal sağlık arasındaki ilişkinin incelendiği başka bir çalışmada, 58 obezite tanısı almış erkek ve 282 obezite tanısı almış kadından oluşan örnekleme, katılımcılara araştırmacılar tarafından geliştirilmiş bir anket ile Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği uygulanmıştır. Katılımcıların %69'unun çocuk istismarı ve ihmali maruz kaldığı tespit edilmiştir. Bunlardan %46'sı duygusal istismar, %29'u fiziksel istismar, %32'si cinsel istismar, %49'u duygusal ihmali, %32'si fiziksel ihmale maruz kaldıklarını bildirmişlerdir. Kadınlardan beklendiğinden daha fazla duygusal istismar yanıtları alınmıştır. Araştırma bulgularına göre fiziksel istismar, duygusal istismar ve duygusal ihmale maruz kalanların depresyon belirtileri ortaya koydukları ve düşük benlik saygısına sahip oldukları bulunmuştur (Grilo, Masheb, Brody, Toth, Burke-Martindale ve Rothschild, 2005).

Eroğul ve Türk (2013) çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile ergenlik dönemi benlik saygısı, öfke ifade tarzı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmalarında 14-18 yaş aralığındaki 450 lise öğrencisinden veri toplamışlardır. Araştırma bulguları erkeklerin cinsel ve duygusal istismar yaşantılarının kızlardan anlamlı şekilde daha yüksek olduğunu, fiziksel istismarın ise cinsiyete göre farklılaşmadığını göstermiştir. Öfke ile çocukluk dönemi travmaları arasındaki ilişki incelendiğinde travma geçmişi olan ergenlerin olmayanlara göre daha yüksek öfke içe, öfke dışı ve kısa süreli öfke puanlarına sahip oldukları, öfke kontrol puanlarının ise düşük olduğu görülmüştür. Diğer yandan çocukluk istismar/ihmal yaşantısı olan bireylerin olmayanlara göre daha düşük benlik saygısı ve yaşam doyumu puanlarına sahip oldukları belirlenmiştir.

Berber Çelik ve Odacı'nın (2012) üniversite öğrencilerinin çocukluk çağı örselenme yaşantılarının kendilik algısı ve boyun eğici davranışlar üzerine etkisini incelemek amacıyla 646 öğrenci ile yaptıkları araştırma bulgularına göre; kendilik algısı ve tüm

örselenme türleri (duygusal, fiziksel ve cinsel kötüye kullanım) arasında negatif yönde anlamlı; boyun eğici davranışlar ve tüm örselenme türleri (duygusal, fiziksel ve cinsel kötüye kullanım) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Ayrıca çocukluk çağı örselenme yaşantılarının, kendilik algısı ve boyun eğici davranışların anlamlı bir yordayıcısı olduğu belirlenmiştir. Yine bu çalışmanın sonuçları, cinsel kötüye kullanım dışındaki diğer örselenme türlerinin cinsiyete göre farklılaştığı bulgusunu ortaya koymuştur.

Ganis (2003) bireylerin çocukluk dönemi fiziksel, duygusal ve cinsel travma yaşantıları ile kendilerine, çevrelerine ve dünyaya ilişkin inançları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında yeme bozukluğu tedavisi için kliniğe baş vuran 91 kadın üzerinde çalışmıştır. Çalışmada şemalar Young Şema Ölçeği ile belirlenmiştir. Çalışmada çocukluk dönemi istismar yaşantıları ile şemalar arasında temel etki ilişkisi bulunamamıştır. Regresyon analizi dört şema türünün (duygusal yoksunluk, güvensizlik/suiistimal edilme, boyun eğicilik ve zarar görme karşısında dayanıksızlık) çocukluk dönemi cinsel istismar yaşantıları ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Çalışma ayrıca istismarın ilk gerçekleşme yaşı ile bilişsel çarpıtmalar arasında ilişki olduğunu ortaya çıkarmıştır. Çocukluk dönemi cinsel istismara ve zorbalığa maruz kalma boyutları istismara uğrama yaşı değişkeni ile birlikte duygusal yoksunluk ve kendini feda şemalarını anlamlı şekilde yordamaktadır.

Trickett ve diğerleri (2011) çocukluk dönemi istismar yaşantılarının ergenlerin uyumlu ve uyumsuz davranışları, gelişimsel sorunları ve davranışları üzerindeki etkisini incelemek için 2000-2010 yılları arasında yapılmış çalışmalarını derledikleri bir meta analiz çalışması yapmışlardır. Derledikleri çalışmalar sonucunda çocukluk döneminde tüm istismar türlerinin ergenlik dönemindeki ilişki ve arkadaşlıkları olumsuz etkilediği görülmüştür. İstismar yaşantılarının saldırganlık ve zayıf duygusal yönetim aracılığı ile akran ilişkilerini olumsuz yönde etkilediği belirlenmiştir. Ayrıca bu olumsuz etkinin sadece akran ilişkilerinde değil aynı zamanda romantik ilişkilerde de etkili olduğu bulunmuştur. İncelenen çalışmalarda çocukluk dönemi istismar yaşantıları ile maddeyi kötüye kullanım arasında bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmışsa da bu ilişkinin aracı mı yoksa düzenleyici (moderatör) mü olduğu tam olarak belirlenememiştir. Tüm bu çalışmalarda elde edilen bulgulardan hareketler çocukluk dönemindeki istismar yaşantılarının ergenlik yıllarındaki uyum sorunlarının ortaya çıkmasında etkili olduğu sonucuna varılabilir. Ancak yine hangi istismar türünün veya kombinasyonunun ergenlikteki problem davranışlara etki ettiği konusunda net bilgilere ulaşılamamıştır.

Mersky ve Topitzes (2010) çocukluk dönemi istismar yaşantılarının uzun vadeli etkilerini araştırmak için Chicago Boylamsal Araştırmasının verilerini kullanarak yaptıkları çalışmada çocukluk döneminde kötü muamele yaşantısı olan ve olmayan grupların genç

yetişkinlik (18-24 yaş) dönemindeki özelliklerini karşılaştırmışlardır. Çalışma gelir, eğitim, etnik köken gibi açılardan dezavantajlı bir örneklem üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular, çocukluk dönemi istismarı ile yetişkinlik dönemi eğitim ve gelir düzeyi arasında ilişki olduğu, kötü muamelenin artması ile bu iki değişkenlerin düzeyinin azaldığı belirlenmiştir. İstismar ile yetişkin suçluluğu arasındaki ilişkiye bakıldığında çocukluğunda kötü muamele olan bireylerin yetişkinlik döneminde suça karışma, tutuklanma ve ceza evine girme oranının artması arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu çalışma kapsamında istismar ile ruh sağlığı arasındaki ilişki incelendiğinde; çocukluk dönemi istismar yaşantılarının yetişkin dönemi madde ve sigara kullanımı ve depresyon semptomları arasında pozitif, iyimserlik düşünceleri ile negatif bir ilişki içinde olduğu görülmüştür. Çocukluk istismarı ile psikolojik sağlık ilişkisine bakıldığında, istismar yaşantısı olan bireylerin büyük çoğunluğunun psikolojik sağlık kriterlerini taşımadığı tespit edilmiştir. Tüm bu bulgular, çocukluk dönemi istismarının uzun vadede kapsamlı ve kalıcı sonuçlarının olabileceğini teyit etmiştir.

Haskett ve diğerleri (2006) istismara uğramış çocukların uyumunda psikolojik sağlamlıkla ilgili faktörleri inceledikleri meta analiz çalışmalarında; on yıllardır yapılan çalışmaların fiziksel istismar/ihmal ile çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik dönemi uyumsuz davranışlar ve gelişim görevlerini yerine getirmede yaşanan aksaklıklar arasında ilişki olduğunu ifade ettiklerini ancak son zamanlarda yapılan bazı çalışmalarda yüksel risk faktörlerine ve fiziksel istismar/ihmal yaşantılarına rağmen bazı bireylerin uyumlu ve gelişim özelliklerine uygun davranış süreçleri gösterdiğini ifade etmektedirler. Fiziksel istismar/ihmal yaşantılarına rağmen uyumlu ve gelişim özelliklerine uygun özellikler gösteren bireylerin durumu bazı koruyucu faktörleri ile ilişkilidir. Bu psikolojik sağlamlığa katkı sağlayan koruyucu faktörler arasında çocuğun kişilik özellikleri (öz saygı, problem çözme becerisi, istismara ilişkin algısı) aile bağlamı (örneğin; bağımsızlığı destekleyen ebeveyn tutumu, çocuğun aile uyumuna ilişkin algısı) ve aile dışı ilişkiler ve toplumsal faktörler (örneğin yakın akran ilişkileri) sıralanabilir. Çalışmada istismar yaşantıları ile psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkide öz saygı, kendini düzenleme becerisi, problem çözme becerisi gibi becerilerin yanında çocuğun istismara ilişkin atıfları, bilişsel yeniden yapılandırma ve inançların önemli olabileceği ifade edilmiştir.

Campbell-Sills, Cohan ve Stein (2006) genç yetişkinlerde psikolojik sağlamlıkla kişilik özellikleri, çocukluk dönemi travmaları, başa çıkma tarzları ve psikiyatrik semptomlar arasındaki ilişkileri inceledikleri çalışmalarında çoğunluğu kadınlardan oluşan 132 üniversite öğrencisinden veri toplamışlardır. Araştırmadan elde edilen bulgular psikolojik sağlamlıkla ilgili kişilik özellikleri ve stresle başa çıkma tarzları arasında ilişki olduğunu göstermektedir. Çalışmada psikolojik sağlamlık ile beş faktörlü kişilik kuramının

nevrotizm alt boyutu ile olumsuz ilişki bulunurken, dışa dönüklük ve sorumluluk/özdenetim boyutları arasında olumlu ilişki bulunmuştur. Başa çıkma stilleri ile psikolojik sağlık arasındaki ilişkiye bakıldığında görev odaklı başa çıkma stili ile psikolojik sağlık arasında olumlu bir ilişki olduğu ve bu başa çıkma stiline sorumluluk/özdenetim ile psikolojik sağlık arasındaki ilişkide aracı rolünün olduğu görülmüştür. Duygu odaklı başa çıkma ile düşük psikolojik sağlık arasında ilişki bulunmuştur. Diğer taraftan bu başa çıkma stillerinin kişilik özellikleri ile birlikte psikolojik sağlamlığı yordadığı belirlenmiştir. Yapılan analizlerden son olarak çocukluk dönemi duygusal ihmal yaşantıları ile yetişkinlik psikolojik semptomları arasındaki ilişkide psikolojik sağlamlığın aracı rolünün olduğu belirlenmiştir.

Kozcu ve Zeytinoğlu (1991), fiziksel istismarla ilgili bazı tutumların incelenmesi ve buna tanık olanlardan alınan bilgilerle istismarcının bazı özelliklerini belirlemek amacıyla yaptıkları bir çalışmada, 767 deneye fiziksel istismarla ilgili görüşleri ve tanık oldukları olayların özellikleri bireysel görüşmeler aracılığıyla sorulmuştur. Deneklerden %59'u son bir yıl içinde fiziksel istismara tanık olmamışlardır. Çocuğun şiddetli bir biçimde dövülmesinde herhangi bir kimsenin hakkının olup olmadığı sorulmuş; %73'ü hiç kimsenin hakkı olmadığını, %15'i ailenin, %9'u ise bazı yetişkinlerin çocuğu şiddetli bir biçimde dövebilme hakkının olması gerektiğini savunulmuştur. Deneklerin eğitim düzeyleri yükseldikçe, çocuğun şiddet görmesinin yararlı olmadığı görüşü anlamlı bulunmuştur. Kız çocuklarına göre erkek çocuklarının daha çok aile dışındaki bireyler tarafından fiziksel istismara maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Kızların istismar edilmesine tanık olanlar, olaya anında müdahale etmişlerdir.

Giordino (2005), aile içi iddet ile fiziksel çocuk istismarı arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, eşi tarafından iddete maruz kalan annelerin, çocuklarını fiziksel istismara maruz bıraktıklarını bulmuştur. Amerikan toplumunda her yıl 3.3-10 milyon kadının aile içi şiddete maruz kaldığı ve bunlardan %30 - %59'unun çocuğunu fiziksel istismara maruz bıraktığı belirtilmiştir. Araştırmacı, özellikle bu annelerin disiplin adı altında çocuklarına bedensel ceza verdiklerini ve bu cezaların da tıbbi müdahale gerektiren darp ve yaralanmalara neden olduğunu bildirmiştir.

Aile içi cinsel istismarla ilgili kız çocukları ile yapılan bir çalışmada kardeş, baba ve üvey baba tarafından istismara uğrayan çocuklar, istismarın şiddeti, aile çevresi, psikolojik sorunlar bakımından karşılaştırılmıştır. Yaşları 5 ve 16 arasında değişen 72 kız çocuğu ve aileleri üzerinde yapılan araştırmada, her üç grupta istismarın yapısıyla ilgili değişikliklere rastlanmıştır. Erkek kardeş istismarında cinsel penetrasyon (vajinal/anal ilişki) %70 oranında daha yaygın olarak görülmüş; bu durum üvey babalarda %27.3, öz babalarda ise %34.8 oranında görülmüştür. Geniş aile ve alkol kullanımı bu durum

üzerinde risk faktörü olarak bildirilmiştir. Özellikle erkek kardeş ve öz babaları tarafından istismara uğrayan kişilerin %90'ında önemli psikolojik sorunlara rastlanmıştır (Cyr, Wright, McDuff ve Perron, 2002).

DiLillo, Tremblay ve Peterson (2000) çocukluk çağında cinsel istismara uğramış ve düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip 138 anne ile çocukluk çağında cinsel istismara uğramamış 152 anneden oluşan kontrol grubuyla yaptıkları çalışmada, çocukluk çağı cinsel istismarı ile fiziksel çocuk istismarı potansiyeli arasındaki ilişkiyi ve annenin öfkesinin bu ilişkiye olan etkisini incelemiştir. Araştırmanın sonucunda, istismar potansiyeli ile çocukluk çağı cinsel istismarı arasındaki ilişkide, annenin öfkesinin aracı bir değişken olarak rol aldığı bulunmuştur. Araştırmacılar öfkeyi çocukluk çağı istismarının uzun dönem etkileri açısından ele almış ve saldırganlığın ortaya çıkmasında rol oynayan öfkenin, istismar mağduru ebeveyn ve çocukları üzerinde zarar verici bir etkisinin olduğunu belirtmişlerdir.

Sheridan ve Wolfe (2004) Hollanda'da bebeklerde ağlamayla tetiklenen ebeveynsel olayları içeren bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmada 6 aylık bebeklerin %5-6' sının sadece ağlamaları nedeniyle en az bir kere ebeveynleri tarafından boğulmaya çalışıldığı, tokatlandığı ve sarsıldığı saptanmıştır. Ebeveynlerin bebeğin ağlamasını aşırı olarak algılayarak zarar verici hareketlerde mi buldukları yoksa ebeveynlerin davranışlarına bağlı olarak mı bebeklerin ağladıkları saptanamamıştır. Sheridan ve Wolfe'ye (2004) göre bebeklerin ağlamaları bu tür davranışlara neden olmamaktadır, ebeveynin bebeğe verdiği doğru olmayan tepkiler bebeğin psikolojik açıdan sarsılmasına ve psikolojik olarak zarar görmesine neden olmaktadır.

Krawczyk (2008) çocukluk dönemi cinsel istismar yaşantıları ve aile özelliklerinin (ailenin sosyo ekonomik düzeyi, anne baba evlilik/boşanma durumu, çocuk ebeveyn bağı) tekil ve kombine olarak yetişkinlik dönemi psikolojik problemlerini yordama gücünü belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada yaş ortalaması 20.4 olan 290 yetişkinin çocukluk dönemi istismar/ihmal yaşantılarını ve aile özelliklerini incelemiştir. Çalışmada ilk olarak çocukluk dönemi cinsel istismar yaşantıları ile psikolojik belirtiler (somatizasyon, obsesif kumpulsif bozukluk, kişiler arası duyarlılık, depresyon, anksiyete, düşmanlık, fobik anksiyete, paranoid düşünceler, psikotizm) arasındaki ilişki incelenmiş ve cinsel istismar öyküsünün tüm psikolojik belirtiler ile anlamlı ilişki içinde olduğu görülmüştür. Diğer taraftan aile özellikleri ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişki incelendiğinde ise psikolojik belirtilerin anne baba evlilik/boşanma durumu ve çocuk ebeveyn bağı (ebeveyn bakımı veya aşırı koruyuculuk) ile ilişkili olduğu, sosyo-ekonomik düzey ile anlamlı bir ilişki göstermediği belirlenmiştir. Bağımsız değişkenlerin psikolojik belirtileri yordama gücünü incelemek amacıyla yapılan regresyon analizinde; ebeveyn bakımı, aşırı koruyuculuk ve

ebeveyn evlilik/boşanma durumunu içeren modelin psikolojik belirtileri yordadığı ve çocukluk dönemi cinsel istismar yaşantılarının modele dahil edilmesi ile açıklanan varyansın anlamlı şekilde yükseldiği görülmüştür.

Mammen, Pilkonis ve Kolko (2000) öfke ve ebeveynin çocuğa yönelik saldırganlığı arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmada, duygu durum ve anksiyete bozukluğu gösteren annelerle çalışmıştır. Araştırmada depresyon, eşin sözlü saldırganlığı, sosyal destekten duyulan tatmin ve çocuk sayısı ile ebeveynin saldırganlığı arasındaki ilişkide öfkenin aracı bir değişken olarak rol aldığı bulunmuştur. Bu değişkenler kontrol altına alındığında da öfkenin ebeveynin saldırganlığı üzerinde önemli etkileri olduğu saptanmıştır.

Wilson, Kuebli ve Hughes (2005) tarafından çocuğunu ihmal ettiği kanıtlanmış 100 annenin arşiv verilerine ulaşılarak yapılan bir çalışmada, anneye ait bazı özelliklerin ihmale etkisi araştırılmıştır. İhmal eden annelerin özelliklerine bakıldığında, dürtü kontrolünde, algılarında ve kişiler arası ilişkilerinde problemler yaşadıkları belirlenmiştir. Ayrıca karşılaştırma grubundaki ebeveynlerin çocuk için yarattığı ortamın ihmalin oluşmasına daha az yol açan ortamlar olduğu belirtilmektedir.

Çocukluk dönemi istismar/ihmal yaşantılarının davranış problemleri ve psikolojik belirtiler ile olan ilişkisi gerek dünyada gerekse Türkiye’de sık çalışılan bir konu alanıdır. İstismar ve ergen davranış problemlerine ilişkin yurt içi çalışmalar çoğunlukla bu değişkenlerin diğer temel psikolojik özellikler ile olan ilişkisine veya değişkenlerin demografik özelliklere göre farklılaşma durumuna odaklanırken yurt dışında değişkenler arası ilişkilerin yanında ilişkilerdeki nedenselliğe ve koruyucu/risk faktörlerine ilişkin çalışmaların son zamanlarda arttığı ifade edilebilir. Buna paralel olarak ergen davranış problemleri ve çocukluk dönemi istismara ilişkin koruyucu ve risk faktörlerinin Türkiye’de yapılan farklı çalışmalara konu olmaya başladığı söylenebilir. Bu çerçevede çocukluk dönemi istismar/ihmal yaşantıları ile ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde ortaya çıkan uyum/davranış problemleri ve psikolojik sağlık düzeyini birlikte inceleyen yurt içi ve yurt dışı çalışmaların çoğu, çocukluk döneminde maruz kalınan kötü muamelenin yaşamın sonraki dönemlerindeki davranış problemleri ve psikolojik sağlık düzeyi için risk faktörü olduğunu belirtmektedir.

2. 1. 2. İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar ile İlgili Kuramsal Açıklamalar

Bilişsel çarpıtmalar, bilişsel yaklaşımlar çerçevesinde açıklanmaktadır. Bilişsel yaklaşım temel olarak olayların kendisinden çok, algılanma ve yorumlanma tarzının önemli olduğunu savunur. Bu anlamda Bilişsel Kuram bireyin yaşantılarını yorumlama biçiminin, duyguları ve eylemleri üzerine önemli bir etkisinin olduğu varsayımına dayanır. Bu çerçevede bilişsel terapiler, öncelikle duygu, davranış ve düşünceler arasındaki

bağlantıları saptamaya çalışarak bireyin yaşantılarını daha gerçeğe uygun ve uyumsal biçimde yorumlamasına çalışır. Bireyin duygu durumu ve davranışlarını olumsuz etkileyen işlevsiz düşünme biçimlerinin yerine daha gerçekçi ve işlevsel bir yolla değerlendirmeyi öğretmeye yönelik psikoterapilerdir (Türkçapar, 2014). Bu bölümde bilişsel yaklaşımlar içerisinde bilişsel çarpıtmalara yönelik açıklamalarından dolayı Albert Ellis'in Akılcı Duygusal Davranışçı Terapisi ve Beck'in Bilişsel Terapisi'ne yer verilmiştir.

2. 1. 2. 1. Ellis'in Akılcı Duygusal Davranışçı Terapisi (ADDT)

Akılcı Duygusal Davranışçı Terapi (ADDT) 1955 yılında daha önce psikanaliz eğitimi almış olan Amerikalı bir klinik psikolog olan Albert Ellis tarafından geliştirilmiştir. Bu terapi modeli, insanların doğası gereği akılcı veya mantıklı aynı zamanda mantık dışı veya hatalı düşünme potansiyeline sahip oldukları varsayımına sahiptir. İnsanların; hayatta kalmaya, başarılı ve mutlu olmaya doğal bir eğilimi vardır. Bununla beraber insanlar; tahrip etme, hataları tekrarlama, kendini suçlama ve başarıdan kaçınma eğilimine de sahiptirler. Bu yaklaşım danışanlara kendilerini, hata yapmaya devam ederken aynı zamanda kendileri ile barış içinde yaşamayı öğrenebilecekleri bireyler olarak kabul etmeyi öğretmektedir (Corey, 2008).

Akılcı duygusal davranışçı terapi, bireylerin yaşadığı depresif duygular, kaygı ve sıkıntıların nedenlerinin yanlış akıl yürütmeler ve akılcı olmayan inançlar olduğunu ve her birimizin çok sayıda akılcı olmayan inanca sahip olduğumuzu savunmaktadır (Burger, 2006). Akılcı olmayan inançlara göre kişi çevresindeki insanların hemen hemen hepsi tarafından sevmek ve beğenilmek ister. Kendisini olumlu algılaması için yeterli ve başarılı olması gerekir, bazı insanlar kötü ve kusurlu olup cezalarını çekmelidir, olaylar kişinin istediği yönde gitmiyorsa bu bir felaket olarak nitelendirilir ve bireyin mutsuz olması kendisine değil yaşadığı olaylara bağlıdır (Doğan, 1995). Bu nedenle akılcı duygusal terapi bireylerin var olan akılcı olmayan inançlarının yanlış kararlar vermelerine neden olduğunu ve bu inançların değiştirilmesi gerektiğini savunmaktadır (Burger, 2006).

ABC Modeli, ADDT uygulamasının özünü oluşturur. A; bireyin dışındaki bir kişinin davranışının ya da tutumunun, bir gerçeğin veya bir olayın varlığıdır. C; bu olaya ilişkin olarak bireyde oluşan duygusal sonuç veya bireyin kendi davranışsal tepkisidir; tepki sağlıklı ya da sağlıklı olmayabilir. Duygusal problem (C), kişinin olay (A) hakkındaki işlevsiz, akıldışı inanç ve düşünce süreçlerinin (B) bir sonucudur. Örneğin; kişi boşanma olayı sonrasında depresyona girmişse, depresif tepkiye neden olan boşanma olayının kendisi değil, kişinin başarısızlığa uğrama, reddedilmiş olma veya eşini kaybetme ile ilgili sahip olduğu inançlarıdır. Dolayısıyla insanların duygusal tepki ve güçlüklerini yaratmaktan

kendilerinin sorumlu olduğu belirtilmektedir (Corey, 2008). Bu bağlamda terapinin odak noktası bireyin düşünce sistemi ve inançlarıdır.

2. 1. 2. 2. Beck'in Bilişsel Terapisi

Aaron T. Beck, depresyonla ilgili araştırmalarının sonucunda bilişsel terapi olarak bilinen bir yaklaşım geliştirmiştir. Depresif danışanlarla ilgili gözlem ve yaşantıları, onların belirli yaşam olaylarıyla ilgili yorumlarında olumsuz bir yanlılık içinde olduklarını ve bunun da bilişsel bozukluklara sebep olduğunu ortaya koymuştur. Akılcı duygusal davranışçı terapi gibi bilişsel terapi de olumsuz düşünceleri ve uyumsuz inançları tanımayı ve değiştirmeyi vurgulayan içgörü odaklı bir terapidir. Bu nedenle, psikolojik bir yeniden eğitim modelidir. Beck'in yaklaşımı, insanların duygulanım ve davranış şekillerinin deneyimlerini nasıl algıladıkları ve yapılandırdıklarına göre belirlediğini savunan kuramsal temele dayanır. Bilişsel terapinin kuramsal varsayımları; kişilerin iç iletişimlerinin iç gözleme erişebilir olduğu, danışanların inançlarının kişisel olarak büyük anlam taşıdığı, bu anlamların terapist tarafından öğretilmesi ve yorumlanması yerine danışan tarafından keşfedilebileceğidir (Corey, 2008).

2. 1. 2. 2. 1. Beck'in Bilişsel Modeli

Bilişsel terapiler, bilişsel model üzerine temellendirilmiştir. Bu model bireyin yaşantılarını yorumlama biçiminin, duygu ve eylemleri üzerinde önemli bir etkisinin olduğu varsayımına dayalıdır. Bilişsel modelin temel önermesine göre tüm psikiyatrik sorunların oluşmasına neden olan ortak mekanizma bireylerin ruhsal durumu ve davranışlarının olumsuz etkilenmesine yol açan çarpıtılmış veya işlevsiz düşünceleridir. Duygu ve davranışlarda düzelmeler sağlayabilmek için bireyin hatalı ve işlevsel olmayan düşüncelerinin gerçekliğe daha uygun şekilde yeniden değerlendirilerek, değiştirilmesi gerekmektedir. Bilişsel terapinin ilk hedefi bireyin kendi düşünme sürecinin farkına varması ve düşünme süreçlerini yeniden yapılandırarak danışana yardım etmektir (Beck, 1995, 2011).

Bilişsel modelde buluna temel kavramlar; "temel inançlar", "ara inançlar" ve "otomatik düşünceler"dir. Genel olarak duygusal rahatsızlıkların, olumsuz otomatik düşünceler, otomatik düşünlerin altında yatan varsayımlar ve temel inançlar olmak üzere üç bilişsel aşamanın incelenmesi ile anlaşılabilceği söylenebilir.

2. 1. 2. 2. 1. 1. Temel İnançlar

Bilişsel yapıların en derininde ki bilişsel yapılar temel inançlardır. Temel inançlar, bir insanın çocukluk döneminden itibaren yaşamında ki önemli kişilerle etkileşimleri sonucu oluşan, kendisi ve diğer insanlar hakkında ki, yargılar ve katı değerlendirmelerdir. En derinlerde bulunan temel inançlar çocukluk döneminde ki dünya ve diğer kişilerle yaşantılanan ilk deneyimler tarafından biçimlenmiş olan, sorgusuz bir şekilde kabul edilen algılar ve fikirlerden oluşur. Bu fikirleri birey değişmez yapıda ki doğrular şeklinde algılar ve olduğu haliyle direkt kabul eder. Olumsuz temel inançlar hemen hemen her zaman, aşırı genelleyci, evrensel, değişmeye dirençli yapıdadır. Bir insansın sahip olduğu temel inançlardan birisinin aktive olması durumunda, bireyin o inancını destekleyici veriler bulması daha kolaydır ve kişinin o inancına ters olan verilerse sıklıkla çarpıtılır. İnsanların çoğu olumlu temel inançlarını yaşadıkları sürece devam ettirir. Hasta olarak kabul edebileceğimiz kişiler sadece kendileriyle ilgili değil, aynı zamanda diğer kişilere yönelik ve genel olarak dünyaya yönelik olumsuz temel inançlara sahiptir (Beck, 1995).

Temel inançlar, bazı yazarlar tarafından "şemalar" olarak anılmaktadır. Beck şema kavramı ve temel inançları birbirinden ayırmaktadır. Beck şemaların, insanların dünyayı algılamasını sağlayan bilişsel yapıları oluşturduğunu, temel inançların ise oluşan bu bilişsel yapının bireysel yaşantılar kaynaklı içeriği olduğunu belirtmiştir (Beck, 2011). Bununla birlikte Beck, bu olumsuz temel inançları; sevilme (duygusal eksiklikler) çaresizlik (başarı, güç, performans yetersizliği) ve değersizlik (suçluluk, ahlaki eksiklik) inançları olarak üç grupta toplamıştır (Beck, 2005).

2. 1. 2. 2. 1. 2. Ara İnançlar

Bilişsel kurama göre otomatik düşünceleri besleyen ve altta yatan düşünceler bulunmaktadır. Bu düşünceler ara inançlardır. Ara inançlar bireyin dünyanın nasıl işlediğine ilişkin içselleştirilmiş kuralları olarak tanımlanabilir. Ara inançlar tutumlar, kurallar ve varsayımlardan oluşmaktadır (Türkçapar, 2014). Aynı zamanda bu inançlar insanların herhangi bir duruma yönelik algı ve yorumlarını da etkilemekte, bu algılar ise düşünce, duygu ve davranışları şekillendirmektedir. Bilişsel terapist için önemli olan işlevsel olmayan bu inançların doğuştan getirilmediği, öğrenildiğidir. Otomatik düşüncelere göre değişime daha dirençli olsalarda, ara inançlar, temel inançlardan daha kolay biçimlendirilebilirler. Herhangi bir düşüncenin hasta için ne anlama geldiğini sormak genellikle bir "ara inancı" ortaya çıkarır. Ama aynı düşüncenin hastanın kendisi hakkında nasıl bir fikir verdiği sorulduğunda, genellikle ortaya çıkan temel inançlardır (Beck, 2011).

2. 1. 2. 2. 1. 3. Otomatik Düşünceler

Beck'in temel kavramlarından biri "otomatik düşünceler"dir. Olumsuz otomatik düşünceler tasarlamadan, kendiliğinden, hemen ortaya çıkan olumsuz ya da işlevsel olmayan düşüncelerdir (Örneğin: Benim aptal olduğumu düşünüyor). Bu düşünceler öyle hızlı ortaya çıkar ki kişi bunların farkında dahi olmayabilir; yalnızca o otomatik düşüncenin neden olduğu duyguyu fark edebilir. Otomatik düşünceler bazen sadece o durumla ilgili olabildiği gibi bazen de temel inançları yansıtabilirler. Psikolojik sorunları bulunan bireylerin, otomatik düşünceleri çoğu zaman önyargılı, çarpıtılmış veya abartılmış biçimlerde bulunmaktadır (Beck, 2011). Terapi sürecinde ilk ele alınan konulardan biri de, danışana otomatik düşüncelerini fark etmeyi öğretmek ve bu düşüncelerin duygu ve davranışlarına olan etkisini göstermektir. (Savaşır ve Batur, 1998).

2. 1. 2. 2. 1. 4. Bilişsel Çarpıtmalar

Bilişsel kurama göre, bilişsel çarpıtma şemaları, kişilerin kendisi, yaşantısı ve geleceği ile ilgili negatif yargılar oluşturmaya sebep olan süreçlerdir. Yanlış anlamalara ve hatalı varsayımlara sebep olan bilişsel çarpıtmalar, bilgi işleme sürecinde yapılan düşünme hatalarıdır. Bu durumda kişi düşünmekte ancak bilgiyi hatalı ve işlevsel olmayan şekilde işlemektedir (Savaşır ve Batur, 1998). Bilişsel çarpıtmalar kavramını açıklarken Beck (1979) insanların bazı mantık hataları yapma eğiliminde olduğunu; sağlıklı insanlar tarafından da zaman zaman yapılan bu mantık hatalarını duygusal sorunları olan insanların daha sık yapmaya eğilimli olduğunu, bunun da kişinin işlevselliğini bozduğunu öne sürer. Bu hatalar olumsuz algılamaya neden olduğu gibi bir yandan da kişinin kendisi, dünya ve gelecekle ilgili olumsuz algılarının da sürmesine yol açarlar.

Beck (1979) bilişsel hataları altı başlık altında toplamıştır:

1. *Kişiselleştirme (Personalization)*: Bireyin olumsuz olayla ilgisi olmadığı halde, olayı kendisine bağlama eğilimidir.

2. *Aşırı Genelleme (Overgeneralization)*: Kişinin tek bir olaya ya da nedene dayanarak ulaştığı sonucu diğer olaylara genelleme eğilimi göstermesidir.

3. *Keyfi Çıkarsama (Arbitrary inference)*: Somut bir kanıt olmaksızın belirli ve kesin bir sonuca ulaşma eğilimidir.

4. *Seçici Soyutlama (Selective Abstraction)*: Bütünün sadece bir ayrıntısına odaklanarak o ortamın diğer özelliklerini göz ardı edip, yaşanan bütün deneyimi o ayrıntıya göre kavramsallaştırmaktır.

5. *Büyültme ve Küçültme (Magnification and minimazing/ Catastrophizing)*: Kişinin olumsuzlukları büyütüp, olumlu olayların önemi küçümsemesidir.

6. *Mutlakiyetçi- İki kutuplu Düşünme (Absolutistic, Dichotomous Thinking)*: Yaşanılan bütün deneyimleri, iki zıt kategoriden birine yerleştirme eğilimidir.

2. 1. 2. 3. Konuyla İlgili Yapılan Araştırmalar

Cinsiyet ile ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaların incelendiği aile mahkemesi uzmanlarıyla yapılan bir çalışmada, erkeklerin ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalarının kadınlara kıyasla daha fazla olduğu (Bilge, Sayan ve Kabakçı, 2009) görülmektedir. Benzer şekilde üniversite öğrencilerinin ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalarının incelendiği bir çalışmada erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalara sahip olduğu (Çivan, 2013) görülmektedir. Buna karşın bir diğer çalışmada; cinsiyet ve yaşın ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalarla ilişkili olmadığı (Turan, 2010) görülmektedir. Aynı çalışmada romantik ilişki yaşama durumunun da ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalarla ilişkili olmadığı görülmektedir.

Bradbury ve Fincham (1993) tarafından yürütülen araştırmada ilişki İnanç Envanteri puanlarının kadınlar ve erkeklerde benzer olup olmadığı ve bu ölçekten aldıkları puanlar ile gözlenen eş davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre ilişkiye ilişkin inançlar açısından, erkeklerin en yüksek puanlarını "Cinsiyetler farklıdır" ve "Cinsel mükemmeliyetçilik" alt ölçeklerinden, en az puanlarını "Eşler değişmez" alt ölçeğinden aldıkları görülmüştür. Kadınlarda ise en yüksek puanlı alt ölçek "Akıl okumanın beklenmesi" iken; en düşüğü "Eşler değişmez" alt ölçeğinden elde edilmiştir. Kadınlarda ilişki inanç envanteri yüksek skorları ile düşük kaçınma davranışı ve yüksek negatif davranış arasında anlamlı ilişki, erkeklerde ise ilişki inanç envanteri yüksek skorları ile karşılıklı negatif davranış arasında anlamlı ilişki bulunmuştur.

Evli çiftler üzerinde yürütülen, evlilikte çatışma yaşayan ve yaşamayan katılımcıların değişik boyutlarda (güç, kontrol v.b) evlilik çatışmaları içeren senaryolara verdikleri tepkileri incelenmek üzere gerçekleştirilen çalışmanın örneklemini, yaşları 22 ve 45 arasında değişen 37 evli çift oluşturmuştur. Elde edilen bulgulara göre, evlilik sorunu yaşayan katılımcıların, yaşamayanlara göre tartışma konularında daha fazla akılcı olmayan düşünceler ürettikleri görülmüştür. Evlilik sorunu yaşamayan katılımcılar tüm senaryolarda evlilik sorunu yaşayanlara göre daha fazla pozitif düşünce üretmişlerdir. Bu bulgulara dayanarak, araştırmacılar evlilik sorunlarına akılcı olmayan inançların eksikliğinden çok, akılcı olmayan inançların varlığının neden olduğu sonucuna varmışlardır (Möller, Rabe ve Nortje, 2001). Hamamcı (2005) benzer şekilde 190 evli birey üzerinde işlevsel olmayan ilişki inançları ile evlilik ilişkisini araştırdığı çalışmasında düşük evlilik doyumu düzeyine sahip olan bireylerin yüksek doyum düzeyine sahip olanlara göre anlamlı düzeyde fazla işlevsel olmayan ilişki inançlarına sahip olduğunu belirlemiştir.

Yakınlıktan kaçınma alt boyutunun erkeklerin evlilik doyumu düzeyleri ile orta düzeyde ve negatif yönde ilişkili olduğu, zihin okuma alt boyutunun ise kadınların evlilik doyumu ile pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Kadınlarla erkekler arasında işlevsel olmayan ilişki inançları açısından anlamlı farklılık bulunmazken eğitim düzeyi değişkeni açısından anlamlı farklılık bulunmuştur. Depresyon ve evlilikte bilişler üzerine yapılan bir diğer araştırmanın sonucuna göre, depresif eşlerin evliliğin geleceği ve eşleri hakkındaki olumsuz beklentileri (ilişkiye ilişkin bilişsel çarpıtmaları) evli bireylerin etkileşimini olumsuz yönde etkilemektedir (Beach, Fincham ve Katz, 1998).

Zee ve Hembrecht (2009) yaptıkları araştırmada romantik ilişkilerde algılanan ilişki doyumu ile kaygılı, korkulu ve akılcı olmayan ilişki inançları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın örneklemini, 285 erkek ve 645 kadın olmak üzere 930 bekar katılımcıyla oluşturulmuştur. Araştırma bulguları, 'İlişkide anlaşmazlık yıkıcıdır, partnerler değişemez, evlilik korku vericidir, terk edilme ve ortada kalma korku vericidir' gibi akılcı olmayan inançların ilişkiden alınan doyumu azalttığı belirlenmiştir. İlişkiden yüksek doyum alan çiftlerin daha az akılcı olmayan inançlara sahip oldukları ve daha az terk edilme korkusu yaşadıkları bulgulanmıştır. Yaş ve cinsiyetin ilişkilere yönelik akılcı olmayan inançlara sahip olup olmama durumuna ilişkin önemli bir farklılık ortaya çıkarmadığı da araştırmanın diğer bir bulgusudur.

Tütüncü, İnce ve Türkçapar (2012) yürüttükleri çalışmada sınav öncesinde adayların özellikleri ve çarpıtılmış inançları/şemaları arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın örneklemini Tıpta Uzmanlık Sınavı'na (TUS) girecek 30 kadın ve 30 erkek tıp doktoru oluşturmuştur. Katılımcılara Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği (FOTÖ) ve Young Şema Anketi-Kısa Form (YŞAKF) uygulanmıştır. Yapılan analiz sonuçları, TUS'a girmeden önce yardım için başvuruda bulunan adayların psikiyatrik tanıları olmasa bile anlamlı bilişsel çarpıtmaları nedeni ile bilişsel terapi ya da danışmaya yönlendirilmesi gerektiğini işaret etmektedir.

Suadiye ve Aydın'ın (2009) ergenlerde anksiyete ile bilişsel hatalar arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmanın örneklemini Mersin Üniversitesi Hastanesi çocuk psikiyatrisi kliniğine başvuran, anksiyete bozukluğu tanısı bulunan 12-17 yaş arası 30 (18 kız+12 erkek) ergen oluşturmuştur. Çalışmada ergenlerde anksiyeteye özgü bilişsel hataların olup olduğu anksiyete bozukluğu almış bir klinik grubun, bir başka klinik ve normal kontrol grubuyla karşılaştırılması yoluyla incelenmiştir. Yapılan analiz sonuçları, felaketleştirme, aşırı genelleme ve seçici soyutlama türü bilişsel hataların anksiyete tanısı alan grupta diğer iki kontrol grubuna kıyasla anlamlı şekilde daha fazla kullanıldığı bulgulanmıştır. Ayrıca cinsiyet açısından yapılan karşılaştırmalar kızların bilişsel hataların alt boyutlarından felaketleştirme, aşırı genelleme ve seçici soyutlama puanlarının daha

yüksek olduğunu göstermiştir. Kişiselleştirme puanlarında cinsiyetler arası anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir.

Doğan (2009) tarafından yapılan bir çalışmada, sosyal anksiyete bilişsel ve kendini değerlendirme süreçleri açısından incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre; sosyal anksiyete ve tüm alt boyutları (sosyal korku, sosyal kaçınma, performans korkusu, performanstan kaçınma, sosyal etkileşim korkusu, sosyal etkileşimden kaçınma) ile olumsuz değerlendirilme korkusu, sınırlılık şemaları, ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar, özeleştirme ve sosyal görünüş kaygısı ile pozitif yönde, benlik saygısı ile ise negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı korelasyonlar bulunmuştur. Ayrıca araştırma bulgularına göre olumsuz değerlendirilme korkusu, öz-eleştiri, sosyal görünüş kaygısının pozitif olarak, benlik saygısının ise negatif olarak sosyal anksiyeteyi anlamlı düzeyde yordadığı, buna karşın ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar ve sınırlılık şemalarının ise sosyal anksiyeteyi anlamlı düzeyde yordamadığı görülmüştür.

Bilişsel çarpıtmalarla dürtüsellik (impulsivity) arasındaki ilişkinin araştırıldığı bir çalışmada yüksek düzeyde dürtüsellik yine yüksek düzeyde bilişsel çarpıtmalarla ilişkili olduğu ve yaş arttıkça dürtüsellik ve bilişsel çarpıtma düzeylerinin azaldığı bulunmuştur. Araştırmacılar bu bulguların; belirli bilişsel çarpıtmalarla ilişkili bilgi işleme süreçlerini hedefleyen bilişsel davranışçı müdahalelerin, yüksek düzeyde dürtüsellik yaşayan bireylerde davranış düzenlemeye ve bu yolla kendini kontrol davranışını geliştirmeye katkıda bulunabileceğini öne sürmüşlerdir (Mobini ve diğ., 2006).

Fives, Kong, Fuller ve DiGiuseppe (2011) tarafından yapılan bir çalışmada ergenlerde saldırganlık, düşmanlık ve öfkenin akılcı olmayan inançlarla ilişkisinin incelemesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örnekleme lise 9., 10., 11. ve 12. sınıf öğrencilerinden 135 kişiyle oluşturulmuştur. Araştırma bulgularına bakıldığında, erkek öğrencilerin saldırganlık puanlarının kız öğrencilerin saldırganlık puanlarından fazla olduğu, akılcı olmayan inançların sözel ve fiziksel saldırganlığın bir yordayıcısı olduğu gözlenmiştir. Bu araştırmanın bulguları, araştırmacı tarafından kişinin sahip olduğu bilişlerin ve duyguların, saldırganlığın kavramsallaştırılmasında önemini ortaya koyması bakımından dikkate değer görülmüştür.

Salameh (2011) yaptığı çalışmada, üniversite öğrencilerinin akılcı olmayan ilişki inançlarıyla özgüven düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma örneklemine 500 üniversite öğrencisi dahil edilmiştir. Araştırma bulgularına bakıldığında, akılcı olmayan inançlara yüksek düzeyde sahip katılımcıların özgüven düzeylerinin düşük olduğu görülmüştür. Akılcı olmayan inançlara sahip olma düzeyi bakımında erkekler ve üniversite birinci sınıf öğrencilerinin puanları yüksek, özgüven puanları düşük çıkmıştır. Kızların ve

dördüncü sınıf öğrencilerinin daha az akılcı olmayan inançlara ve daha yüksek özgüven puanlarına sahip oldukları bulunmuştur.

Aysan ve Bozkurt (1998) gerçekleştirdikleri çalışmalarında öğrencilerin başa çıkma stratejileri ve olumsuz otomatik düşünceleri ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişkiler incelemiştir. Araştırmanın örneklemini 1997-1998 öğretim yılında Buca Eğitim Fakültesinin çeşitli bölümlerinde okumakta olan 501 (285 kız ve 216 erkek) öğrenciden oluşturmuştur. Araştırma sonuçları, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha fazla sosyal destek arama eğiliminde olduğunu ayrıca depresyon düzeyi ile olumsuz otomatik düşünceler arasında pozitif yönde bir ilişki bulunduğunu ortaya koymuştur. Aynı zamanda etkin olmayan başa çıkma stratejileri ile depresyon düzeyi ve olumsuz otomatik düşünceler arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu bulgulanmıştır.

Kevlekçi (2013) bilişsel şemalar, tutumlar ve otomatik düşüncelerin, depresyon ve intihar düşüncelerine etkisini ve incelemek amacıyla yaptığı çalışmada 153 yetişkin ile çalışmıştır. Araştırma bulguları otomatik düşüncelerin, fonksiyonel olmayan tutumların ve uyumsuz şemaların yüksekliğinin depresyon ve intihar düşüncelerini arttırdığı görülmüştür. Diğer yandan depresif kişilerde olumsuz benlik kavramı, yalnızlık ve umutsuzluk, depresif olmayan kişilere göre daha yüksek bulunmuştur. Bununla paralel olarak tüm erken dönem şemaların depresif kişilerde daha belirgin ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür.

Mak, Ng ve Wong (2011) kişinin kendine, dünyaya ve geleceğe pozitif bakış açısının (pozitif bilişsel üçlünün) psikolojik sağlık, yaşam doyumu ve depresyona katkısını inceledikleri çalışmalarında 1,419 üniversite öğrencisinden veri toplamışlardır. Araştırma bulguları kendine, dünyaya ve geleceğe yönelik pozitif bilişlerin psikolojik sağlıkla anlamlı bir ilişki içinde olduğunu göstermiştir. Bunun yanı sıra yüksek düzeyde psikolojik sağlamlığa sahip bireyler yüksek düzeyde olumlu bilişlere, düşük depresyon seviyesinde ve yüksek yaşam doyumuna sahip oldukları görülmüştür. Ayrıca psikolojik sağlık ile iyi oluş arasındaki ilişkide olumlu bilişsel üçlünün aracılık etkisinin olduğu belirlenmiştir.

Min ve diğerleri (2013) depresyon ve anksiyete bozukluğu gösteren bireylerde bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin psikolojik sağlamlığa katkısını inceledikleri çalışmalarında 230 ayakta tedavi gören depresyon ve anksiyete hastasından veri toplamışlardır. Değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya koymaya yönelik yapılan korelasyon analizinde diğerlerini suçlama dışındaki tüm uyumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin psikolojik sağlamlıkla negatif yönlü, uyumlu bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin ise pozitif yönlü anlamlı ilişki gösterdiği saptanmıştır. Stratejilerin psikolojik sağlamlığa katkısını değerlendirmek için yapılan regresyon analizinde ise uyumlu bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin uyumsuz olanlara oranla psikolojik sağlamlığa daha

yüksek oranda katkı sağladığı görülmüştür. Alt boyutlar bazında değerlendirildiğinde yaş, cinsiyet, medeni durum, depresyon ve anksiyete kontrol edildikten sonra yüksek olumlu yedinden değerlendirme ve plana yeniden odaklanma ile düşük ruminasyonun yüksek psikolojik sağlamlığı yordadığı görülmüştür. Diğer yandan yüksek düzeyde felaketleştirme ve kendini suçlama ile düşük olumlu yeniden odaklanma ve plana yeniden odaklanma yüksek depresyonun açıklanmasına; yüksek felaketleştirme ve düşük olumluya yeniden odaklanma yüksek anksiyetenin açıklanmasına anlamlı katkı sağlamaktadır.

Hamamcı (2003), üniversite öğrencilerinin bilişsel çarpıtmaları ve olumsuz temel inançlarının azaltılmasında psikodrama grup çalışmasının etkisini incelemiştir. Bu çalışma araştırmacının “Kişilerarası İlişkilere İlişkin Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği”ni de geliştirdiği bir çalışmadır. Bir deney ve bir kontrol grubundan oluşan çalışmada; deney grubundaki bireylerin Kişisel İlişkilere İlişkin Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği'nin yakınlıktan kaçınma, gerçekçi olmayan ilişki beklentisi ve zihin okuma alt boyutlarındaki bilişsel çarpıtmalarının ve Temel İnançlar Ölçeği'nin bağımlılık, güvensizlik ve mükemmeliyetçilik alt boyutlarındaki olumsuz temel inançlarının azaldığı sonucuna varılmıştır.

Hamamcı ve Duy (2005), üniversite öğrencilerine uygulanan 10 oturumluk bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı sosyal beceri eğitimi programının, öğrencilerin yalnızlık düzeyleri ve fonksiyonel olmayan tutumları üzerinde etkili olup olmadığına yönelik bir deneysel çalışma yapmışlardır. Çalışmanın sonunda, uygulanan eğitim programının öğrencilerin yalnızlık düzeyleri ve fonksiyonel olmayan tutumları üzerinde etkili olduğu, deney ve kontrol grubu öğrencileri arasında fark olduğu gözlemlenmiştir.

Duran (2005), 15 ile 18 yaş arası öfke düzeyi yüksek ergenlerle yürüttüğü çalışmada, öfke düzeyi yüksek 20 öğrencinin 10'unu araştırma grubuna, 10'unu karşılaştırma grubuna yerleştirerek, katılımcılara bilişsel-davranışçı yaklaşım yöntemleriyle oluşturulan öfke kontrol programı uygulamıştır. Araştırma sonucunda, araştırma grubundaki ergenlerin sürekli öfke, içe yönlendirilmiş öfke, dışa yönlendirilmiş öfke düzeyleri azalırken, öfke kontrol düzeylerinin ise anlamlı bir şekilde arttığı belirlenmiştir.

Navidian ve Bahari'nin (2013) çalışma gruplarında ise boşanma öncesinde psikolojik danışma hizmeti almaya yönlendirilmiş 60 evli çift yer almıştır. Çalışmada, araştırmacılar tarafından tasarlanan affetme-odaklı, umut-odaklı, affetme ve umut-odaklı üç farklı gruba müdahale programının evli çiftlerin ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaları üzerindeki etkililiği incelenmiştir. Kontrol grubunun da oluşturulduğu çalışmada 60 birey seçkisiz bir şekilde dört farklı gruba dağıtılmıştır. Her bir gruptaki bireylerle haftada bir kez bir araya gelinerek toplam 8 oturum gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda; affetme-odaklı ve umut-odaklı gruplara katılan bireylerin bilişsel çarpıtma düzeylerinde kontrol grubuna göre anlamlı bir

farklılık olmadığı; ancak karma müdahale programına katılan bireylerin gerçekçi olmayan ilişki beklentisi ve zihin okumaya yönelik çapıtmalarında kontrol grubuna göre anlamlı düzeyde azalma olduğu tespit edilmiştir.

King ve diğerleri (1999) cinsel istismara uğramış ve sonrasında TSSB belirtileri gösteren çocuklar için bilişsel davranışçı tedavi programının etkinliğini değerlendirmişlerdir. TSSB'nin değerlendirilmesi yapılandırılmış klinik görüşmeye dayanmaktadır. Çalışmada TSSB tanısı almış olan kız çocuklardan oluşan örneklemin yaş grubu 3-16 yaş arasında değişmektedir. Tedavide çocuğun bakımını yapan kişi ve çocuğa 12 seanslık bireysel tedavi sağlanmıştır. Bu terapi seansları baş etme yeteneği eğitimi, istismarla ilişkili düşünce ve hatıralarla yüzleşmeye yardım için maruz bırakma ve önleme yeteneği eğitimini içermektedir. Ebeveynlerle yapılan terapi seansları ebeveyn- çocuk iletişim yetisini güçlendirme ve davranış becerilerini güçlendirmeye odaklanmıştır. Değerlendirme araçları TSSB semptomatolojisini değerlendirmek için çocuk ve ebeveynlerle yapılan klinik görüşmeyi içermektedir. 6 yaş üstü çocuklar için ise anksiyete ve depresyon ölçekleri uygulanmış ve bu ölçümler çeşitli semptomların değişiminin görülmesi için müdahaleden önce 2 kere alınmıştır. Ölçümler tedavi sonrası tekrarlanmış ve sonuçlara göre tüm ölçümlerde iyileşme görülmüştür (tedavi sonrasında hiçbir çocuk tedaviyi izleyen dönemde TSSB teşhis kriterlerine uymamaktaydı). Yine King ve diğerleri (1999) 19 tane anne ve onların cinsel istismara uğramış çocuklarından oluşan bir grupta bilişsel- davranışçı terapinin etkisini incelemişlerdir. Bilişsel- davranışçı müdahale yöntemi bir önceki çalışmanın aksine ailelere grup şeklinde uygulanmıştır. Çocuklar ve ebeveynlere ayrı gruplarda 11 haftalık süreçle seanslar uygulanmıştır (haftada bir seans). Bu çalışmada ilk temas, tedavi öncesi, tedavi sonrası ve 3. ay izleme noktalarında bazı ölçümler (ebeveynlerin stres düzeyleri, istismarla direkt ilgili olan sakınma düşünceleri, ebeveynlerin çocuklarıyla olan iletişimleri, davranış yönetimi, stratejileri ve istismarla ilgili etkileşimleri) alınmıştır. Bilişsel-davranışçı terapi gruplarında anneliğe özgü ve çocuktaki semptomatolojinin farklı ölçeklerinde, bireysel raporlarda, ebeveynlik pratiklerinde belirgin iyileşme görülmüştür. Anneler daha az düzeyde stres belirtmişler ve istismarla ilişkili düşünce ve duygulardan daha az kaçınma, çocukların davranışlarına daha uygun tepkiler verilmiştir. Tedavi boyunca başarılı iyileşmeler 3 aylık izleme sürecinde devam etmiştir.

2. 1. 3. Yalnızlık

2. 1. 3. 1. Yalnızlık Kavramı ve Tanımı

İnsanlar tüm hayatları boyunca diğer insanlarla etkileşim ve ilişki kurma ihtiyacı duyduklarından, yalnızlık, insanların yaşadığı varoluşsal bir sorun olarak ortaya

çıkılmaktadır. Ancak bireyler bazen, aile ilişkileri, sosyal çevre ve bireyin bu dönemde yaşadığı diğer sorunların etkisiyle toplumsal ilişkilerinde sorunlar yaşamakta ve bu etkenler bireyin kendisini sosyal çevresinden soyutlamasına neden olmaktadır. Böylece bireyler, kendilerine sıkıntı veren ve nahoş bir durum olarak görülen yalnızlığı yaşamaya başlamaktadırlar.

Literatürde "yalnızlık" kavramına ilişkin bir çok tanım bulunmaktadır. Sullivan'a (1953) göre yalnızlık, "kişinin bireyler arası ilişkilerinde yakınlık ihtiyacını gideremediği veya bu ilişkilerinde yetersizlik hissettiği anlarda oluşan, genellikle rahatsızlık ve hoşnutsuzluk yaratan deneyim"dir. Weiss (1973) ise yalnızlık kavramını "bireyin gereksinim duyduğu sosyal ilişki ağlarının yokluğuna veya farklı sosyal ilişkilerinin var olmasına rağmen mevcut ilişkilerinde yakınlık, duygusallık ve samimiyetin bulunmaması durumunda oluşan tepki" olarak tanımlamıştır. Bir başka tanıma göre yalnızlık " arzu edilen kişilerarası ilişkilerin belli bir zaman içinde gerçekleştirilmesinde yetersizlik hissedildiğinde ya da bireyin arzu ettiği kişiler arası ilişkileri ile sahip olduğu ilişkileri arasında uyumsuzluk yaşanması veya kabul edilemez bir farklılık yaşanması durumu"dur (Gierveld, 1989). Perlman ve Peplau (1984) ise yalnızlık kavramını, "bireyin mevcut sosyal ilişkileri ile arzu ettiği sosyal ilişkileri arasında belirgin bir eksiklik fark edildiğinde oluşan ve hoşnutsuzluk yaratan bir duygu" şeklinde açıklar. Yalnızlık bireyin tek başına kalması anlamına gelmez. Kişi tek başına olduğunda kendisini yalnız hissetmebileceği gibi, kalabalık bir çevre içinde de yalnız hissedebilir. Dolayısıyla yalnızlık duruma özgü olup, kişisel bir deneyimdir.

Araştırmacıların tanımları incelendiğinde birtakım ortak özelliklerin olduğu dikkat çekmektedir. İlk olarak yalnızlık, bireyin sosyal ilişkilerinde algıladığı yetersizlik hissinden doğmaktadır. Birey var olan ilişkileri ve arzu ettiği ilişkiler arasındaki farkı sorgulamaktadır. İkincisi, yalnızlık yaşantısı bireye özgüdür, nesnel olan sosyal izolasyondan farklıdır. İnsanlar kalabalık bir çevrede de yalnızlık hissedebilirler. Bu nedenle yalnızlık içsel bir yaşantı olarak değerlendirilmektedir. Son olarak, yalnızlık hoşnutsuzluk hissi yaratan olumsuz bir yaşantıdır (Peplau ve Perlman, 1982).

2. 1. 3. 2. Yalnızlığın Boyutları

Yalnızlık kavramının bazı araştırmacılar tarafından tek boyutlu olduğu belirtilirken, diğer bir grup araştırmacının ise çok boyutlu olarak ele aldığı görülmektedir. Weiss (1973) yalnızlığı sosyal ve duygusal yalnızlık olarak ikiye ayırmıştır. Weiss' e göre sosyal yalnızlık, sosyal iletişim ağlarının eksikliği veya ortak paylaşımların yapıldığı bir grubun üyesi olamamaktan kaynaklanır. Doyum sağlayan bir sosyal ağa ulaşarak çözüm bulunabilen bir durumdur. Bunun aksine, duygusal yalnızlık, yakın bir bağlılık ilişkisinin

bulunmaması veya kaybedilmesi nedeniyle yaşanmaktadır. Bu tür yalnızlıkta diğer insanlarla yakın ve samimi ilişkiler kurulamamakta, ancak eksik olan ya da kaybedilen bağlılık ilişkisinin yerine doyum veren bir bağlılık ilişkisinin konmasıyla hafifletilebilmektedir. Di Tommaso ve Spinner'de (1997) yalnızlık üzerine yürüttükleri çalışmalarında, Weiss'in (1973) öne sürdüğü duygusal ve sosyal yalnızlığın birbirinden ayrı olduğunu ve farklı yaşantılar içerdiğini destekleyen bulgular elde etmişlerdir.

Hymel, Tarulli, Hayden, Thomson and Terrell-Deutsch (1999), yalnızlığın duygusal, bilişsel ve kişilerarası olmak üzere üç boyutunun olduğunu ifade etmektedirler.

1. *Duygusal boyut:* Yalnızlık, can sıkıntısı ve üzüntü ile ilişkilendirilen acı verici bir duygu durumudur.

2. *Bilişsel boyut:* Yalnızlık, kişilerarası ilişkilerde hissedilen eksikliğin algılanan sonucudur. (İşbirliği kurmak, bir gruba dahil olmak, duygusal destek, ilgi, kendilik değeri gibi ihtiyaçların karşılanmaması ile ilişkilidir.)

3. *Kişilerarası ilişkiler boyutu:* Bu boyutta yalnızlık fiziksel ayrılık (kayıp, yer değiştirme, geçici yokluk) ve psikolojik mesafe (inatlaşma, reddetme, sadakatsizlik, önemsenmeme) ile ilişkilendirilmiştir.

Peplau ve Perlman (1984) yalnızlığı olumlu ve olumsuz yönleri, kaynağı ve süreç boyutu ile ele alarak sınıflandırmıştır.

1. *Pozitiflik-Negatiflik:* Yalnızlık yaşantısı olumlu ve olumsuz durumlara yol açabilir. Varoluşsal yalnızlık insanın doğasında olan, kişinin kendisiyle yüzleşmesine ve kişisel gelişimine fırsat sağlayan kaçınılmaz bir deneyimdir. Yalnızlık aynı zamanda olumsuz bir yaşantıdır. Kişinin tek başına olması faydalı olabilir, ancak yalnızlık duygusu yaşayan kişilerin nadiren olumlu duygu ve düşünceleri olduğu söylenebilir.

2. *Sosyal ve Duygusal Yalnızlık:* Peplau ve Perlman (1984) sosyal ve duygusal yalnızlıkla Weiss'in (1973) sınıflandırmasına değinmiş ve duygusal yalnızlığın kişiye daha çok acı verdiğini vurgulamışlardır.

3. *Kronik Yalnızlık:* Kişinin yaşadığı yalnızlığın iki yıl veya daha uzun süre devam etmesi durumunda ortaya çıkan ve kişiyi olumsuz yönde etkileyen türdür. Gerson ve Perlman (1979) geçici olarak yalnızlık yaşayan kişilerin, kronik yalnızlık yaşayan kişilere göre duygu iletişimde daha iyi olduklarını ifade etmişlerdir.

Yalom (2013, s.549), varoluşsal yalıtımdan bahsetmekte ve üç tip yalıtımın varlığından söz etmektedir:

1. *Kişilerarası yalıtım:* Yalnızlık olarak yaşanır ve kişilerden uzak durmayı ifade eder. Bu duruma uygun sosyal becerilerin eksikliği, coğrafik yalıtım, yakınlıkla ilgili çatışmalı duygular ve kişilik tarzı (şizoid, narsistik, sömüren veya yargılayıcı) gibi faktörler neden olur.

2. *Kişinin kendi içindeki yalıtımı:* Kişinin duygularını veya arzularını bastırması, "-meli, -malı" ları kendi istekleri gibi kabul ederek kendi potansiyelini bastırması sonucunda yaşanır.

3. *Varoluşsal yalıtım:* Kişinin kendisi ve dünya arasındaki ayrımla ilgilidir. Yaşanan varoluş kaygısı ile ilişkilidir.

2. 1. 3. 3. Yalnızlığı Açıklayan Kuramsal Yaklaşımlar

2. 1. 3. 3. 1. Psikodinamik Yaklaşım

Psikodinamik yaklaşımın önde gelen isimlerinden biri olan Freud'un eserlerinde yalnızlık ile ilgili doğrudan bir açıklama bulunmamakla birlikte (Perlman ve Peplau, 1982), yalnızlığın bilinen ilk psikolojik analizini Zilboorg (1938) yayınlamıştır. Yazar, "yalnızlık" ve "tek başına olma"yı birbirinden ayırmış, tek başına olmanın normal ve spesifik birini kaybetmekten kaynaklanan geçici bir ruh durumu olduğunu, ancak yalnızlığın daha inatçı ve baskın olduğunu belirtmiştir. Zilboorg'a (1938) göre yalnızlık narsizm, megalomanya ve düşmanlık temel özelliklerini yansıtır (aktaran: Peplau ve Perlman, 1982). Sullivan'da (1953) yalnızlığın köklerinin çocukluk çağında olduğu öne sürmüştür. İnsanoğlu için yakın bir ilişki kurmak temel bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyaç ilk olarak bebeklikte dokunmaya duyulan istekle başlamaktadır. İlk ergenlikte ise yakın bir arkadaşına duyulan ihtiyaca dönüşür. Çocukluk çağında ebeveynler ile hatalı etkileşimler nedeniyle sosyal becerileri gelişmeyen ergenler yakın ilişkiler geliştirmekte zorlanacaktır. Dolayısıyla sosyal becerilerin yetersiz olması nedeniyle yalnızlık yaşantıları oluşmakta ve ergenlik döneminden itibaren önem kazanmaktadır (Sullivan, 1953). Sullivan ve Zilboorg gibi Fromm'da (1959) yalnızlığın köklerini çocukluk deneyimlerine bağlamaktadır. Yalnızlığın, insanın doğadan ve diğerlerinden kopmuş olması sonucunda oluştuğunu öne sürer. Fromm'a göre birey kendisini dış dünyaya bağlayan bu bağları kopardıkça diğer insanlardan ayrı bir varlık olduğunu hissetmekte ve bireyselleşmektedir. Ancak bu bağlar bireye ait olma ve güven duyguları sağladığı için bireyselleşme süreci aynı zamanda yalnızlık duygularını da getirmektedir. Fromm, yalnızlık duygusundan kurtulma çabaları sırasında, bireylerin boyun eğici davranışlar sergilediğini, çaresizlik ve yalnızlığın bu sürecin kaçınılmaz sonu olduğunu ileri sürer (aktaran: Perlman ve Peplau, 1982).

2. 1. 3. 3. 2. Rogers'ın Danışan Merkezli Yaklaşımı

Rogers'ın yalnızlığa ilişkin analizleri danışanlarıyla yaptığı klinik çalışma ve gözlemlere dayanır. Rogers' a göre yalnızlık zayıf uyumun bir göstergesidir. Toplum, bireylerin davranışlarını sınırlandırmakta ve sosyal olarak kabul gören bir yola

sokmaktadır. Bu durum kişinin gerçekte olan benliği ile sosyal ortamlarda sergilediği benliğinin farklı olmasına neden olmaktadır. Yalnızlık, bireyin içinde gizlediği benliğin dışarı vurulması durumunda diğer insanların bu gizli yanını reddedeceğine, benimsenmeyeceğine dair inancıdır. Bireyin sevilmeceğine ve toplum tarafından kabullenilmeyeceğine ilişkin düşüncesi kendisi ile alakalı olan gerçekleri başka insanlarla paylaşmasına engel olmakta, tüm bunların sonucunda da yalnızlık yaşanmaktadır. Bireylerin ancak içinde gizlediği sevilmeceğine, toplumsal olarak reddedileceğine inandığı gerçek benliğini yaşama riskini göze alarak, yalnızlık duygusundan kurtulabileceği vurgulanmaktadır. Birey bunu tek başına da başarabilir (Rogers, 1994).

2. 1. 3. 3. 3. Varoluşçu Yaklaşım

Varoluşçu yaklaşımda ele alınan yalnızlık kavramı kullanım ve anlamı bakımından tek başına olma kavramına yakınlık göstermekte, bu noktada diğer kuramlardan ayrılmaktadır. Varoluşçu yaklaşımın tek başınalık konusundaki görüşü diğer kuramlara göre oldukça katıdır. Bu yaklaşıma göre, bütün insanlar yaşamları boyunca yalnız ve tek başınadırlar. Bir başkasıyla kurulan iletişim veya kişinin bir nesneyle kurduğu ilişki bu tek başınalığı yok edemez. Her kişi kendisinde güvensizlik ve boşluk duyguları yaratan bu tek başına olma haliyle yüzleşmelidir (Yalom, 2013).

İnsanlar yaşamlarında diğer insanlarla sosyal ilişkiler ve daha yakın ilişkiler kurarlar. Bu durum kişinin varoluşsal olarak tek başına olduğu gerçeğiyle çelişmez, aksine kişinin tek başınalığa ulaşmasına ve tecrübe etmesine olanak sağlar. Bir başkasıyla kurulan derin sevgi dolu ilişkiler yüksek yalnızlık duvarında delikler açar ve bir kişinin kendi varoluşundan diğerine köprü kurmasını sağlar. Bir kişi varoluşundaki yalnızlık durumunu kabul edebilir ve bununla yüzleşebilirse diğerleriyle daha sağlıklı ilişkiler kurabilir. Bununla birlikte ölümlerle yüzleşmek, ölüm gerçeğine yakından tanık olmak veya hissetmek kişiyi tek başına olduğu gerçeğiyle sert bir şekilde yüzleştirir. Bir başkasının ölümü kişide kendi ölümünü hatırlatır ve en temel tek başına olma deneyimi olan ölme eylemini bireye fark ettirir. Ölüm gibi varoluşsal tek başınalığı fark etmemizi sağlayan bir diğer varoluş gerçeği özgürlüktür. Bu dünyadaki davranışlarında, düşüncelerinde tamamen özgür olduğunun farkına varan kişi tek başına olduğunun da farkına varacaktır. İnsanın tek başınalığı yoğun bir şekilde deneyimlemesi de onu git gide daha çok özgür kılacak ve daha yaratıcı olmasını sağlayacaktır (Yalom, 2013). Dolayısıyla varoluşçu yaklaşım yalnızlık yaşantısını olumlu bir bakış açısı ile değerlendirmekte, acı verici olduğu kabul edilmekte birlikte, bu duygunun bireyi üreticilik ve yaratıcılığa taşıyacağını ileri sürülmektedir.

2. 1. 3. 3. 4. Bilişsel Yaklaşım

Bilişsel yaklaşıma göre yalnızlık, "kişinin sahip olduğu ilişkileri ile arzuladığı ilişkiler arasında uyumsuzluk ya da farklılık bulunduğu yaşanan duygu"dur. Bilişler, sosyal ilişkilerde hissedilen yetersizlik ve yalnızlık arasında denge sağlayan faktördür. Bilişsel süreçlerin, yalnızlık yaşantısı üzerindeki etkisi bilişsel uyumsuzluk teorisinde açıklanmaktadır. Bu teori, yalnızlık yaşantılarını, bireylerin bakış açısına göre ele alır (Peplau ve Perlman, 1984). Bireylerin yaptıkları atıflar, yalnızlık duygusuyla nasıl baş edeceğini, duyguları ve geleceğe ilişkin beklentilerini etkilemektedir. Kişilerarası ilişkilerindeki başarısızlıkları, kontrolü dışında bulunan durumlara yükleyen, mevcut durumunu değişmez olarak nitelendiren bireyler, yalnızlık duygusu ile baş etme noktasında daha edilgen hale gelecek ve geleceğe dair umutsuzluk yaşayacaktır. Bu bireyler, kendilerine ilişkin olumsuz bir bakış açısı geliştirmekte bu da olumsuz benlik değerinin oluşmasına yol açmaktadır. Benlik değerine ilişkin olumsuz atıflar, yalnızlık duygusunun nedeni olup, bireyin haz veren sosyal etkileşim ağları oluşturmaya engel olabilecek tutum ve duygulara eşlik eder. Dolayısıyla kendisini yalnızlığa itecek şartların doğmasına zemin hazılayacaktır (Peplau, Miceli ve Morasch, 1982).

2. 1. 3. 4. Konuyla İlgili Yapılan Araştırmalar

Gün (2006) Ankara İli Keçiören İlçesinin 3 ayrı bölgesinde, 3 ayrı sosyo-ekonomik özellikler sergileyen 16-72 yaşları arasındaki 108 kişi ile kent kültüründe yalnızlığı bazı sosyodemografik değişkinler açısından incelemiştir. Elde edilen bulgulara göre alt sosyoekonomik düzeyde yer alan kişiler, üst gruptakilere göre daha fazla yalnızlık çekmektedir. Cinsiyet değişkeni açısından bakıldığında kadınlar, erkeklere göre daha fazla yalnızlık duygusu yaşarken; en fazla yalnızlık yaşayan kadınların üst sosyo ekonomik, en az yalnızlık yaşayanlarında orta sosyoekonomik grupta yer aldıkları gözlemlenmiştir. Erkeklerin yaşantılı yaşantıları incelendiğinde, en fazla yalnızlık yaşayan erkeklerin orta sosyoekonomik, en az yalnızlık yaşayan erkeklerin ise alt grupta yer aldıkları belirlenmiştir. Yaşa göre yalnızlık düzeyleri incelendiğinde, 20-30 yaşları arasındaki genç yetişkinlerin en fazla yaşadıkları elde edilen bulgular arasındadır. Ailesi olmayanların yalnızlık düzeyleri belirgin şekilde yüksek olmakla birlikte, arkadaşlarla görüşme sıklığının yalnızlık derecesini azalttığını gösteren sonuçlar elde edilmiştir.

Üniversite öğrencilerinde yalnızlık duygusu ve bazı sosyodemografik değişkenler arasındaki ilişkinin değerlendirildiği, Selçuk Üniversitesinde farklı bölümlerde okuyan 446 öğrencinin katıldığı araştırma sonucuna göre; erkek öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin kız öğrencilerin yalnızlık düzeylerine göre anlamlı derecede yüksek olduğu bulunmuştur.

Ayrıca sosyodemografik değişkenlerin yalnızlık düzeyi üzerine etkili bulunmadığı ancak yaşanan çevreden memnun olma durumunun yalnızlık düzeyini olumlu yönde etkilediği bildirilmiştir (Karaoğlu, Avşaroğlu ve Deniz, 2009). Yine, Gürsoy ve Bıçakçı'nın (2006) ergenlerin cinsiyet, sosyoekonomik düzey, aile ve arkadaş ilişkilerinin yalnızlık düzeyleri üzerinde farklılık yaratıp yaratmadığını araştırdığı çalışmanın sonuçlarına göre, sosyoekonomik düzeyin, arkadaş ve aile ilişkilerinin yalnızlık düzeylerinde anlamlı farklılık yarattığı, cinsiyetin ise yalnızlık düzeyi üzerinde önemli etkisinin olmadığı belirlenmiştir. Düşük sosyoekonomik düzeydeki ergenler ile aileleri ve akranlarıyla sağlıklı ilişkisi olmayan ergenlerin daha fazla yalnızlık yaşadıkları bildirilmiştir. Benzer olarak, Uruk ve Demir (2003) aile yapısı, akran ilişkileri ve demografik değişkenlerin, yalnızlık ile ilişkisini araştırdıkları çalışmalarında; akran ilişkilerinde doyum ve yakınlık arttıkça, yalnızlık düzeyinin azaldığını bulgulamışlardır. Kendini açma, araştırmacıların beklentilerinin aksine, yakınlık ile ilişkili bulunmamıştır. Aile yapısı ve iletişim, yalnızlık ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki sergilerken; duygusal bağ ve güç yalnızlık ile ilişkili çıkmamıştır. Demografik değişkenlerde de doğum sırası, kardeş sayısı ve ebeveyn eğitim düzeyi yalnızlık ile ilişki içerisinde çıkmazken, cinsiyet yalnızlık düzeylerini etkileyen bir değişken olarak belirlenmiştir. Ayrıca erkeklerin kızlara göre daha yalnız oldukları bulgular arasındadır.

Segrin, Nevarez, Arroya ve Harwood (2012) yürüttükleri çalışmada, aile kökeninin çevresi ve ergenlikte zorbalığa maruz kalmanın yetişkin yalnızlığıyla ilişkisini araştırmışlardır. Ayrıca yetişkin yalnızlığında sosyal becerilerin rolüne de bakmışlardır. Katılımcıların 111 genç çiftten oluştuğu çalışmada, yalnızlık, aile kökeninin çevresi ile iletişim, zorbalığa maruz kalma öyküsü ve sosyal beceriler incelenmiştir. Sonuçlar ailesel yalnızlık ve zorbalığa maruz kalma öyküsünün, yetişkin yalnızlığını anlamlı derecede yordadığını göstermiştir. Aile kökeninin çevresi ile iletişim ve yetişkin yalnızlığı arasında olumsuz yönde anlamlı ilişki bulgulanmış, ailesel yalnızlık ve zorbalığa maruz kalma öyküsünün yetişkin yalnızlığı ile doğrudan ilişkili, sosyal becerilerin ise dolaylı ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Cheng ve Furnham'ın (2002) yalnızlık ve mutluluğun düzenleyicisi olarak kişilik özellikleri, arkadaşlık ilişkileri ve kendine güveni incelediği araştırmanın bulgularında öğrencilerin yalnızlık ve mutluluk duyguları ile okul başarılarının, kendine güven ve arkadaşlık ilişkilerinin karşılıklı olarak birbirlerini etkilediği bulunmuştur. Kendine güvenen kişilik özelliklerine sahip öğrencilerin, sosyal ilişkilerinde de başarılı olduğu belirlenmiştir. Yetişkinlerde tek başına yaşama ve yalnızlık yaşantısı üzerine sosyal desteğin etkisi konusunda gerçekleştirilen bir başka araştırmanın bulgularında ise yaşın ilerlemesine bağlı olarak bireylerin sosyal ağlarının zayıfladığı (boşanma, kayıp, ölüm gibi sebepler

dolayısıyla) ve bu duruma bağılı olarak yalnızlık hissetme düzeyinin arttığı belirlenmiştir. Fakat sosyal destek düzeyi yüksek olan bireylerde, tek başına yaşamalarına rağmen yalnızlık düzeyinin yüksek olmadığı bildirilmiştir (Yeh ve Lo, 2004).

Morahan, Martin ve Schumacher (2003), toplam 277 kişiyle yalnızlık ve internetin sosyal amaçlı kullanımı üzerine yürüttükleri çalışmanın sonucunda, haftalık internet kullanım süresi bakımından yalnız ve yalnız olmayan bireyler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu, yalnız bireylerin olmayanlara göre interneti daha fazla kullandığı, yalnız bireylerin e-maili yalnız olmayanlara göre istatistiksel olarak anlamlı derece daha fazla kullandığı sonucuna ulaşmışlardır. İnternet kullanım gerekçelerine bakıldığında yalnız bireyler yalnız olmayanlara göre anlamlı derecede rahatlamak, iş meşguliyeti, insanlar görmek, duygusal destek, aynı ilgileri paylaşan insanlarla konuşmak ve zaman geçirmek amacıyla interneti kullanmakta oldukları bulgulanmıştır. Bu çalışmada aynı zamanda yalnızlık ve internet kullanımı davranışları arasındaki ilişki araştırılmıştır. Buna göre yalnız bireyler yalnız olmayanlara oranla yüz yüze iletişim yerine online sosyal etkileşimleri daha çok tercih etmekte, online iletişimi daha özgür bulmaktadır. Ek olarak yalnız bireyler yalnız olmayanlara oranla online arkadaşların kendilerini daha iyi anladığını, tanıdıkları çoğu arkadaşı online yollarla tanıdıklarını, online olarak kalmanın arkadaş edinmenin kolay bir yolu olduğunu, internetten tanıştıkları insanlarla daha eğlenceli vakit geçirdiklerini ifade etmişlerdir.

Odacı (1994), Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesinin farklı bölümlerinde eğitimlerine devam eden 250 öğrenci üzerinde yaptığı bir çalışmada üniversite öğrencilerinin yalnızlık, benlik saygısı ve yakın ilişkiler kurabilme düzeyleri ve bu düzeyler arasındaki ilişkileri araştırmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin yarıya yakının yalnızlık yaşadığı, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha kolay yakın ilişki kurdukları, yalnızlık yaşayan öğrencilerin benlik saygılarının düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmada, benlik saygısı ve yakın ilişkiler kurabilme derecesi arasında pozitif, yalnızlık düzeyi ve benlik saygısı arasında ise negatif bir ilişki saptanmıştır.

Berguno Leroux, McAinsh ve Shaikh (2004), yaşları 8 ile 10 arasında değişen çocukların okulda yaşadıkları yalnızlık duygusunun zorbalık yaşantısı ve öğretmen müdahalesi ile ilişkisini incelemişlerdir. Araştırma sonuçları çocukların büyük çoğunluğunun (%80) okulda yalnızlık çektikleri dönemler olduğunu göstermiştir. Bu yalnızlık ise can sıkıntısı, aktivite eksikliği, içine kapanma ve hayal kurma eğilimi, sosyal aktivitelere ilgisizlik ile ilişkilendirilmiştir. Ayrıca çok az arkadaşı olan öğrencilerin izolasyona daha yatkın oldukları ve yalnız çocukların zorbalığa daha çok maruz kaldıkları belirlenmiştir. Çocuklar zorbalık karşısındaki öğretmen müdahalelerinin ise yetersiz olduğunu ve bu durumu ortadan kaldırmadığını ifade etmişlerdir. Benzer olarak

İspanya'da 11-16 yaş arasında yer alan 1319 öğrenci üzerinde yaptıkları araştırmada, ergenlerde saygınlık, yalnızlık, yaşam doyumu ve saldırgan davranışlar arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonucunda saygınlık beklentisinin, ergenlerin saldırgan davranışları üzerinde doğrudan ve dolaylı bir etkisi olduğu; yalnızlık ve yaşam kalitesinin ise saldırganlık üzerinde dolaylı bir etkisi olduğu ortaya çıkmıştır (Buelga, Musitu, Murgui ve Pons, 2008). Haksan Avcı ve Yıldırım (2014) tarafından yapılan bir diğer çalışmada da yüksek şiddet eğilimi olan ve olmayan ergenlerin yalnızlık ve algılanan sosyal destek düzeylerinin incelenmesi amacıyla 899 lise öğrencisinden bilgi toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, yüksek şiddet eğilimi olan ergenlerin yalnızlık düzeyleri yüksek; aile, arkadaş ve öğretmen destekleri ise düşük düzeydedir.

Yalnızlık düzeyi ile cinsiyet rolleri ilişkisinin araştırıldığı çalışmalarda; yalnızlık düzeyi arttıkça yakınlıktan kaçınma bilişsel çarpıtmasının arttığı, orta derece yalnız erkeklerin bilişsel çarpıtmalarının aynı yalnızlık düzeyine sahip kızlardan daha fazla olduğu ve yalnız olmayan bireylerin zihin okuma bilişsel çarpıtmasının yüksek olduğu görülürken (Kılınç ve Sevim, 2005) benzer şekilde Turan (2010) tarafından yapılan bir diğer çalışmada yalnızlık ile ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. Aynı çalışmada benlik saygısı ile ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar ilişkisinin incelendiği ve benlik saygısı azaldıkça ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaların arttığı görülmektedir.

Ergenlerde yalnızlığın nedenleri, yalnızlığa ilişkin yüklemeler ve yalnızlıkla baş etme yöntemlerinin araştırıldığı bir çalışmanın bulguları; yalnızlığın, kaygı, dışsal denetim odağı, depresyon, benlik algısı ve sosyal kaygı ile pozitif yönde ilişkisi olduğunu, algılanan çekicilik, beğenilirlik, mutluluk ve yaşam doyumu ile negatif yönde ilişkisi olduğunu göstermiştir. Ayrıca ergenlerin yalnızlığı can sıkıcı olarak gördükleri ve yalnızlıkla mücadele etmede genellikle TV izleme ya da müzik dinlemeyi tercih ettikleri belirlenmiştir (Moore ve Schultz 1983).

Chang, Sanna, Hirsch ve Jeglic (2010), Amerika'da yaşayan İspanyollarla yaptıkları çalışmalarında, yalnızlık ve negatif yaşam olaylarının umutsuzluk ve intihar olasılığı üzerindeki etkisini incelemişler, yalnızlığın intihar davranışı ve umutsuzluğu yordayan önemli ve güçlü bir değişken olduğunu belirtmişlerdir. Araştırmalarında ayrıca yalnızlık ve intihar olasılığı arasındaki ilişkinin olumsuz yaşam olayları ve intihar olasılığı arasındaki ilişkiden daha güçlü olduğunu bulmuşlardır. Araştırmacılar bu durumun yakın kişiler arası ilişkiler kurmanın önemli olduğu toplulukçu değerlerle ilişkili olabileceğini belirtmektedir.

Leondari ve Kiosseoglou (2000), 153 üniversite öğrencisinin katılımı ile gerçekleştirdikleri çalışmalarında, öğrencilerin bağlanma örüntüleri ile ebeveynlerden psikolojik ayrılma arasındaki karşılıklı ilişkiyi ve bu değişkenlerin sağlıklı psikolojik gelişime etkilerini incelemişlerdir. Elde edilen bulgular, güvenli bağlanma geliştiren öğrencilerin,

daha yüksek benlik saygısı, buna karşın daha az düzeyde kaygı ve yalnızlık geliştirdikleri sonucunu ortaya koymuştur. Cinsiyet değişkeninin, yalnızlık, kaygı, benlik yapısı, psikolojik sağlıklılık ve bireyselleşmede bir farklılık yaratmadığı bulgulanmıştır. Yine, üniversite öğrencilerinin bağlanma stilleri, sosyal becerileri ve yalnızlık düzeylerinin incelendiği, bir başka araştırmanın sonuçlarına göre; güvenli bağlanma puanı yüksek olan öğrencilerin daha düşük seviyede sosyal, ailesel ve duygusal yalnızlık yaşadıkları; yüksek korkulu bağlanma geliştirenlerin üç tür yalnızlık seviyelerinin de yüksek olduğu; saplantılı bağlanma içinde olanların, daha fazla romantik ve ailesel yalnızlık hissettikleri ve kaçınan bağlanma geliştirenlerinde daha fazla sosyal yalnızlık yaşadıkları bulgulanmıştır. Bu sonuca göre, güvenli bağlanma ile sosyal beceriler, sosyal beceriler de yalnızlık ile anlamlı bir ilişki içerisindedir (Di Tommaso, McNulty, Ross ve Burgess, 2003). Benzer olarak, Deniz, Hamarta ve Arı (2005) üniversite öğrencilerinin sosyal becerileri ve yalnızlık düzeylerinin bağlanma stilleri açısından incelendiği ve çalışma grubunu 383 öğrencinin oluşturduğu araştırma sonuçları erkek öğrencilerinin yalnızlık düzeylerinin kızlara göre daha yüksek olduğunu; buna karşın duygusal hassasiyet, duyguların ifade edilmesi ve sosyal kontrol boyutlarında kızların daha yüksek puanlar aldıklarını göstermektedir. Bağlanma stilleri yalnızlığı yordarken, duygusal hassasiyet ve duygusal kontrolü yordamadığı belirlenmiştir. Ayrıca yalnızlık ile güvenli bağlanma arasında olumlu, güvenli olmayan tüm bağlanma stilleri ile de olumsuz yönde ilişki olduğu saptanmıştır.

Duy (2003) deneysel araştırmasında, bilişsel davranışçı terapi yaklaşımı temelli grupla psikolojik danışmanın, üniversite öğrencilerinin yaşadığı yalnızlık duygularının ve fonksiyonel olmayan tutumlarının düzeyini azaltmada etkili olup olmadığını incelemiştir. Deney grubu, plasebo grubu ve kontrol grubundan oluşan deneklerle çalışılmıştır. Deney grubuna bilişsel-davranışçı yaklaşım temelli ve her oturumu 90 dakika süren 12 oturum, plasebo grubuna terapötik etkisi olmayan etkinlikler uygulanırken, kontrol grubuna hiçbir işlem uygulanmamıştır. Araştırmanın sonucunda, bilişsel davranışçı yaklaşım temelli grupla psikolojik danışmanın üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeylerinde azalmayı sağladığı bulunmuştur.

2. 2. Literatür Taramasının Sonucu

Literatür taramasının sonucunda, çocukluk çağı örselenme yaşantılarının oldukça yaygın ve ciddi bir sorun olduğu ortaya çıkmıştır. Bu konuda yapılan çalışmaların araştırma gruplarını çoğunlukla öğrenciler oluşturmakla birlikte örselenme yaşantılarının uzun dönem etkilerini incelemek amacıyla yetişkinlerle de yapılan deneysel çalışmalara da alan yazında rastlanmıştır. Örselenme yaşantıları ile ilgili literatür incelendiğinde, yapılan araştırmaların daha çok betimsel çalışmalar olduğu ve birçok değişkenle birlikte

açıklanmaya çalışıldığı tespit edilmiştir. Demografik veriler ve sosyoekonomik değişkenler, ebeveyn ve çocukların kişilik özellikleri altında kontrollü, planlanmış çalışmalar yapıldığı belirlenmekle birlikte yapılan çalışmalar özellikle örselenme yaşantılarının çocuklar ve ergenler üzerindeki olası etkileri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bunun yanı sıra çocukluk çağı istismarının genel olarak uzun dönem etkileri açısından ele alınarak, örselenme yaşantılarının psikopatoloji ile ilişkisinin araştırıldığı görülmektedir. Bunlara ek olarak çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile ilgili temel kavramların ve türlerinin açıklanmasına, hukuk, sağlık ve eğitim alanlarında önlenmesine, bireysel ve toplumsal bilinç ve farkındalık oluşturmaya yönelik kuramsal çalışmalar da mevcuttur. Çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile ilgili alan yazını incelendiğinde Türkiye 'de ergenlikte çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının yalnız kalma eğilimi ve bilişsel çarpıtma düzeyi ile ilişkilerinin incelendiği herhangi bir çalışmaya rastlanmamış olup, yurt dışında yapılan kısmen benzer çalışmaların sınırlı sayıda olduğu görülmüştür (Briere ve Runtz, 1987; Gibson ve Hartshorne, 1996; Owens ve Chard, 2001).

Çocuk istismarı önemli bir halk sağlığı sorunudur. Örselenme yaşantıları sonucu kötü muameleye maruz kalan çocuklarda çeşitli duygusal ve davranışsal sorunlar ve olumsuz kişilik özellikleri meydana gelebilmektedir. Bu bağlamda yapılacak bu çalışma ile bahse konu olan alandaki bilgi eksikliğinin giderilmesi hedeflenmekte ve çocuklukta yaşanan örseleyici yaşantıların ergenlik üzerinde olası etkilerinin anlaşılmasına, toplumsal duyarlılığın artmasına ve gelecek nesiller için koruyucu ve önleyici tedbirler alınmasına bir başka yönüyle katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, araştırma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizine ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

3. 1. Araştırma Modeli

Lise öğrencilerinin çocukluk çağı örselenme durumlarını, bilişsel çarpıtmalarını ve yalnızlıklarını doğrusal model çerçevesinde incelemeyi amaçlayan bu çalışma nedensel modele göre hazırlanmıştır. Nedensel araştırmalar var olan durumların nedenlerini anlayabilmek için sebep-sonuç ilişkisi temelinde karşılıklı etkileri görebilmeye olanak sağlamaktadır. Böylece hangi değişkenlerin birbiri üzerinde yordayıcı güce sahip olup olmadıkları tespit edilebilmektedir (Cohen, Manion ve Morrison, 2007; McMillan ve Schumacher, 2006). Nedensel araştırmalar gerçekleştirilmeden önce üç temel şartın yerine getirilmiş olması gerekmektedir: (i) zaman sırası, (ii) ilintileme ve (iii) alternatifleri elemek (Neuman, 2007). Nedensel araştırmaların doğasına uygun olarak bu çalışmada, belirlenen bağımsız değişkenin (çocukluk çağı örselenme yaşantıları) bağımlı değişkenler (bilişsel çarpıtmalar ve yalnızlık) ile arasındaki yordayıcı etkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca bu çalışmada bazı sosyo demografik değişkenlerin çocukluk çağı örselenme yaşantılarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı da incelenmiştir. Nedensel modelin ilişkisel modeli kapsayıcı doğası gereği bu ilişkisel analizler nedensel model çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

3. 2. Araştırma Grubu

Bu çalışmanın araştırma grubunu Türkiye' nin kuzeydoğu bölgesinde yer alan Gümüşhane İlindeki farklı okul türlerinden seçilmiş 9, 10, 11 ve 12. sınıf lise öğrencileri oluşturmuştur. Ölçekleri doldurmaya gönüllü 750 öğrenciye ölçme aracı verilmiştir ancak 703 ölçme aracının doğru ve eksiksiz bir şekilde doldurulduğu anlaşılmıştır. Katılımcıların 382'si kız (%54.3) ve 321'i erkektir (%45.7). Araştırmaya katılan öğrencilere ilişkin bazı demografik bilgiler Tablo 1 'de sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilere İlişkin Tanımlayıcı İstatistik Bulguları

Faktör	Değişken	Frekans (f)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	382	54.3
	Erkek	321	45.7
Yaş	14	73	10.4
	15	266	37.8
	16	200	28.4
	17	139	19.8
	18	23	3.3
	19	2	0.3
	Anne Eğitim Durumu	Okuryazar Değil	32
Okuryazar		32	4.6
İlkokul Mezunu		383	54.5
Ortaokul Mezunu		140	19.9
Lise Mezunu		91	12.9
Üniversite		23	3.3
Yüksek Lisans,Doktora		2	0.3
Baba Eğitim Durumu	Okuryazar Değil	1	0.1
	Okuryazar	18	2.6
	İlkokul Mezunu	186	26.5
	Ortaokul Mezunu	191	27.2
	Lise Mezunu	203	28.9
	Üniversite	97	13.8
	Yüksek Lisans,Doktora	7	1.0
Gelir Düzeyi	Düşük SED	81	11.5
	Orta SED	585	83.2
	Yüksek SED	37	5.3

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin %54,3'ünün kız, %45,7'sinin erkek olduğu; yaş dağılımına bakıldığında ise %10,4'ünün yaşının 14, %37,8'nin 15, %28,4'ünün 16, %19,8'inin 17, %3,3'ünün 18, %0,3'ünün ise yaşının 19 olduğu görülmektedir. Ebeveyn eğitim durumuna bakıldığında annelerin %4,6'sının okur-yazar olmadığı, %4,6'sının okur-yazar olduğu, %54,5'inin ilkokul mezunu, %19,9'unun ortaokul mezunu, %12,9'unun lise mezunu, %3,3'ünün üniversite mezunu olduğu, %0,3'ünün ise yüksek lisans veya doktora eğitimini tamamladığı belirlenmiştir. Babaların eğitim durumu incelendiğinde ise, %0,1'inin okur-yazar olmadığı, %2,6'sının okur-yazar olduğu, %26,5'inin ilkokul mezunu, %27,2'sinin ortaokul mezunu, %28,9'unun lise mezunu, %13,8'inin üniversite mezunu olduğu, %1,0'ünün ise yüksek lisans veya doktora eğitimini tamamladığı gözlenmektedir. Bulgulara göre öğrencilerin %11,5'i düşük gelir düzeyine, %83,2'si orta gelir düzeyine ve %5,3'de de yüksek gelir düzeyine sahip olduklarını ifade etmişlerdir.

3. 3. Verilerin Toplanması

Bu başlık altında verilerin toplanması için izlenen yol ile ilgili ayrıntılı bilgiler yer almaktadır.

3. 3. 1. Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında çalışmaya katılan lise öğrencilerine Kişisel Bilgi Formu (KBF), Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği (ÇÖYÖ), UCLA Yalnızlık Ölçeği, İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği (İBÇÖ) uygulanmıştır.

3. 3. 1. 1. Kişisel Bilgi Formu (KBF)

Araştırmanın amacına uygun olarak sosyodemografik verileri toplamaya yönelik olarak araştırmacı ve danışman öğretim üyesi tarafından bir demografik bilgi toplama aracı hazırlanmıştır. Bu formda araştırmaya katılan öğrencilerin yaş, cinsiyet, anne-baba eğitim durumu ve ailenin sosyo-ekonomik düzeyine ilişkin sorular bulunmaktadır.

3. 3. 1. 2. Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği (ÇÖYÖ)

Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları Ölçeği (ÇÖYÖ), Bernstein ve arkadaşları tarafından, 18 yaşından önceki örselenme yaşantılarını belirlemek amacıyla 1994 yılında geliştirilmiştir. 16 maddesi ters puanlanan, toplamda 40 maddeden oluşan ölçek, fiziksel kötüye kullanım, duygusal kötüye kullanım, cinsel kötüye kullanım, duygusal ya da fiziksel ihmal alt boyutlarını içeren bir öz bildirim ölçeğidir. Ölçeğin yönergesinde, ölçekte yer alan yaşantıların 18 yaşına kadarki dönemi kapsadığı açıklanmıştır. Ölçekteki maddeler “Ben çocukken,” diye başlamakta ve o yaşantının başına geliş sıklığına bağlı olarak “hiçbir zaman”, “nadiren”, “bazen”, “sıklıkla”, ve “çok sık” şeklinde 5’li Likert tipinde puanlanmaktadır. Yüksek puanlar, o tür bir kötüye kullanımın çocukluk ya da ergenlikte daha sık yaşandığına işaret etmektedir.

Ölçeğin Türkçe’ye uyarlaması Aslan ve Alparslan (1999) tarafından yapılmıştır. Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında ölçeğin iç tutarlılık kat sayısı .96, alt ölçeklerin ise .94-.96 arasında bulunmuştur. Türkçe formda “duygusal kötüye kullanım ve duygusal ihmâl”, “fiziksel kötüye kullanım” ve “cinsel kötüye kullanım” olmak üzere üç alt boyut belirlenmiştir. Alt ölçeklerden alınan yüksek puanlar, ilgili türdeki kötüye kullanımın çocukluk veya ergenlikte daha sık yaşandığını göstermektedir (Aslan ve Alparslan, 1999). Ölçeğin bu örneklem için cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .94 (N=802) olarak hesaplanmıştır. Fiziksel kötüye kullanım alt ölçeği için

cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .86, duygusal kötüye kullanım ve ihmal alt ölçeği için .93, cinsel kötüye kullanım alt ölçeği için ise .77 olarak hesaplanmıştır

3. 3. 1. 3. İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği

Ölçek, bireylerin kişiler arası ilişkilerindeki bilişsel çarpıtmalarının, belirli kişilerle sınırlamadan değerlendirmek amacıyla Hamamcı ve Büyüköztürk (2003) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 19 maddeden oluşmakta ve 5'li likert dereceleme tipindedir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 95, en düşük puan 19 dur. Yüksek puan, bireylerin yakın ilişkilere yönelik bilişsel çarpıtmalara sahip olduklarını göstermektedir (Hamamcı, 2005; Hamamcı ve Büyüköztürk, 2003).

Ölçek, 'Yakınlıktan Kaçınma', 'Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi' ve 'Zihin Okuma' olmak üzere birbirinden bağımsız üç faktörden oluşmakta; Yakınlıktan Kaçınma faktörü 8 maddeden oluşmakta ve diğerlerine karşı olumsuz bakış açısını, ilişkilerde yakın olunursa doğacak olumsuz sonuçları göstermekte ve bu nedenle ilişkilerde yakınlık kurulmamasının gerekli olduğunu vurgulamaktadır. 'Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi' faktörü 8 maddeden oluşmakta ve kişilerin ilişkilerinde kendilerine ve başkalarına yönelik beklentilerini göstermektedir. Üçüncü faktör 'Zihin Okuma' ise 3 maddeden oluşmakta ve kişinin başkalarının ne düşündüğünü ve hissettiğini bildiğini varsayan zihin okuma hatasını içermektedir (Hamamcı ve Büyüköztürk, 2003).

Ölçeğin ölçüt geçerliğini ölçmek için, Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği, Otomatik Düşünceler Ölçeği ve Çatışma Eğilim Ölçeği ile korelasyonu incelenmiştir ve diğer ölçeklerle pozitif korelasyon görülmüştür ($p < .01$). 'Yakınlıktan kaçınma', 'Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi' faktörleri ile Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği, Otomatik Düşünceler Ölçeği ve Çatışma Eğilim Ölçeği arasında .01 düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmuş ; Zihin Okuma faktörü ile ölçekler arasında .05 düzeyinde anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Elde edilen sonuçlar ölçeğin dış geçerliğini göstermektedir (Hamamcı ve Büyüköztürk, 2003).

Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .67 dir. Her bir alt boyut için ise iç tutarlılık katsayısı, birinci alt boyut için .73; ikinci alt boyut için .66; üçüncü alt boyut için .49 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin tutarlılığını saptamak amacıyla, test tekrar test korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Ölçeğin tümü için hesaplanan test-tekrar test korelasyon katsayısı .74 , birinci alt boyut için .70, ikinci alt boyut için .76 ve üçüncü alt boyut için .74 olarak bulunmuştur (Hamamcı ve Büyüköztürk, 2003).

3. 3. 1. 4. UCLA Yalnızlık Ölçeği

Russel, Peplau ve Ferguson tarafından 1978 yılında, bireylerin yalnızlık düzeylerini ölçmek amacıyla geliştirilen UCLA Yalnızlık Ölçeği ülkemizde ilk kez Yaparel (1984) tarafından kullanılmıştır (Demir, 1989). Yaparel'den (1984) ayrı olarak Demir (1989) orijinal UCLA Yalnızlık Ölçeği'nin çeviri çalışmasını yapmıştır. Demir (1989), 72 deneğin her maddeye verdikleri cevaplar üzerinden ölçeğin iç tutarlık katsayısını .96, test tekrar test tekniğini kullanarak beş hafta ara ile yaptığı iki uygulama arasındaki korelasyon katsayısını da .94 olarak bulmuştur. Yapılan geçerlik çalışmasında "hasta" (yalnızlık yakınmaları olan psikiyatri hastaları) ve "normal" (ODTÜ'nde değişik görevlerde çalışan personel ve öğrencilerden seçilen herhangi bir yakınması olmayan ve demografik özellikler açısından hasta grubun niteliklerine paralellik gösteren) bireylerin aldıkları puanların ortalamaları arasında t-testi ile .001 düzeyinde "hasta" grubun daha yüksek yalnızlık ortalamasına sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Aydın ve Demir (1988) tarafından geliştirilen Çok Yönlü Depresyon Ölçeği'nin Sosyal İçedönüklük alt ölçeği ve Beck Depresyon Envanteri ölçüt alınarak benzer ölçeklerle geçerliği incelenmiştir. UCLA Yalnızlık Ölçeği'nin Beck Depresyon Envanteri ile arasında .77'lik, Çok Yönlü Depresyon Envanteri ile arasında .82'lik korelasyon bulunmuştur (Demir, 1989).

3. 3. 2. Veri Toplama Süreci

Gümüşhane İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alındıktan sonra ölçme araçları araştırmacı tarafından çoğaltılmıştır. Araştırmanın verileri, 2014-2015 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde 4 haftalık bir süre içinde toplanmıştır. Veriler toplanırken katılımcılara araştırmanın amacı, ölçekler ve gönüllülük ilkesi hakkında bilgi vermiş ve güvenilirliği sağlayabilmek amacıyla öğrencilerden ölçeklerin üzerine isim yazmamaları istenmiştir. Uygulamalar sınıf ortamında, tek oturumda yaklaşık 20 dakika içerisinde gerçekleştirilmiştir.

3. 4. Verilerin Analizi

Ölçekleri dolduran gönüllü 750 öğrenciye ölçme araçları uygulandıktan sonra ölçekler araştırmacı tarafından kontrol edilmiştir. Boş, eksik ve yanlış doldurulan 47 ölçek değerlendirme dışı bırakılmıştır. Toplamda 703 ölçme aracı bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Elde edilen veriler SPSS 22.0 programı ile analiz edilmiştir. Çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile bilişsel çarpıtma ve yalnızlık arasındaki ilişkiler non parametrik yöntem olan Sperman Brown Sıra Farkları testi ile analiz edilmiştir. Bilişsel çarpıtmaların ve yalnızlığın çocukluk çağı örselenme yaşantıları tarafından yordanabilirliğini belirlemek

amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizinden yararlanılmıştır. Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının cinsiyet durumu değişkenine dayalı farklılıklarını belirlemek amacıyla Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Bununla birlikte çocukluk çağı örselenme yaşantılarının gelir durumuna, anne ve baba eğitim durumuna dayalı farklılıklarını belirlemek amacıyla da Kruskal–Wallis testinden yararlanılmıştır. Verilerin anlamlılık düzeyi .05 düzeyinde sınanmış, diğer anlamlılık düzeyleri ise ayrıca belirtilmiştir. Elde edilen bulgular araştırmanın amaç ve denencelerine uygun olarak tablolar ve grafikler halinde sunulmuştur.

4. BULGULAR

Bu bölüm araştırmanın hipotezleri kapsamında yapılan istatistiksel analizler sonucu elde edilen çözümleri içermektedir.

4. 1. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ile Bilişsel Çarpıtma ve Yalnızlık Eğilimleri Arasındaki İlişkiler

Çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile bilişsel çarpıtma ve yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişki incelenmeden önce ölçeklerin normallik varsayımları test edilmiştir. Grupta yer alan katılımcıların 50'den az olduğu durumlarda verilerin dağılımını belirlemek amacıyla Shapiro-Wilk testi, diğer durumlarda ise Kolmogorov-Smirnov testi kullanılmaktadır. Gruplardaki katılımcı sayıları 50'den fazla olduğundan Kolmogorov-Smirnov testi sonuçları dikkate alınmıştır. Normallik varsayımı sonuçları Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2. Kolmogorov-Smirnov Normallik Varsayımı Sonuçları

ÖLÇEK	N	X	SS	K-SMİRNOV Z	P
İBÇÖ	703	56.00	11.23	.031	.163
UCLA	703	36.46	10.46	.102	.000
ÇÖYÖ	703	56.78	16.66	.157	.000

Normal bir dağılımda Kolmogorov-Smirnov testi sonucunda elde edilen p değerinin 0.05'ten büyük olması beklenmektedir. Tablo 2'ye göre ölçeklerin biri hariç normal dağılım göstermediği bulgulanmıştır (İBÇÖ, $D(703)=.163$, $p>.05$; UCLA, $D(703)=.000$, $p<.05$; ÇDÖYÖ, $D(703)=.000$, $p<.05$). Bu nedenle ölçeklerin normal dağılım varsayımını karşılamadığına karar verilmiştir. Verilerin normal dağılım varsayımlarını karşılamadığı durumlarda ise Spearman Brown Sıra Farkları testi kullanılmaktadır (Field, 2009).

Bu çalışmada çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile bilişsel çarpıtma ve yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişkiler Spearman Brown Sıra Farkları kullanılarak incelenmiştir. Bu analize ilişkin bilgiler Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ile Bilişsel Çarpıtmalar ve Yalnızlık Düzeyi Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Spearman Brown Sıra Farkları Korelasyon Değerleri

Değişken	1	2	3	4	5	6	7
1 Yakınlıktan Kaçınma	1						
2 Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi	.21**	1					
3 Zihin Okuma	.20**	.33**	1				
4 UCLA	.52**	.00	-.08*	1			
5 Fiziksel Kullanım Kötüye	.15**	-.06	-.12**	.23**	1		
6 Cinsel Kötüye Kullanım	.17**	.05	.00	.19**	.28**	1	
7 Duygusal Kullanım Kötüye	.23**	-.09**	-.13**	.40**	.62**	.26**	1
Ort.	20.71	25.59	9.69	36.46	21.70	5.69	29.38
Ss	6.25	6.45	2.95	10.46	6.92	2.20	10.22

** p<.01, *p<.05

Tablo 3'te görüldüğü gibi çocukluk çağı örselenme yaşantıları alt boyutlarından olan fiziksel kötüye kullanım ile bilişsel çarpıtmalar alt boyutlarından yakınlıktan kaçınma ($r=.15$, $p<.01$) ile pozitif düzeyde; zihin okuma ($r=-.12$, $p<.01$) boyutu arasında ise negatif düzeyde anlamlı ilişki bulunmaktadır. Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının diğer bir alt boyutu olan cinsel kötüye kullanım ile bilişsel çarpıtmalar alt boyutlarından yakınlıktan kaçınma ($r=.17$, $p<.01$) arasında pozitif düzeyde anlamlı bir ilişki vardır. Ayrıca cinsel kötüye kullanım boyutu ile fiziksel kötüye kullanım boyutu ($r=.28$, $p<.01$) arasında da pozitif düzeyde anlamlı ilişki olduğu gözlenmiştir. Duygusal kötüye kullanım ile bilişsel çarpıtmalar alt boyutlarından yakınlıktan kaçınma ($r=.23$, $p<.01$) arasında pozitif yönde; gerçekçi olmayan ilişki beklentisi ($r=-.09$, $p<.01$) ve zihin okuma ($r=-.13$, $p<.01$) arasında negatif düzeyde anlamlı ilişki bulgulanmıştır. Diğer taraftan duygusal kötüye kullanım ile fiziksel kötüye kullanım ($r=.62$, $p<.01$) ve cinsel kötüye kullanım ($r=.26$, $p<.01$) arasında da pozitif düzeyde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile yalnızlık arasındaki ilişki de incelenmiştir. Buna göre fiziksel, cinsel ve duygusal kötüye kullanım ile yalnızlık arasında pozitif düzeyde anlamlı ilişki bulgulanmıştır (Sırasıyla, $r=.23$, $p<.01$; $r=.19$, $p<.01$; $r=.40$, $p<.01$)

4. 2. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Bilişsel Çarpıtma Eğilimini Yordama Gücü

Bilişsel çarpıtmaların çocukluk çağı örselenme yaşantıları tarafından yordanabilirliğini belirlemek amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizinden yararlanılmıştır. Regresyon analizine başlamadan önce bir takım ön koşulların sağlanması gerekmektedir. Öncelikle değişkenler arasındaki ilişkiler incelenerek çoklu eş doğrusallığın olmamasına dikkat edilmiştir. Bu amaçla oto korelasyon durumu Durbin-Watson değeri ile incelenmiş ve elde edilen değerin (1.87) normal sınırlar arasında olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda bağımsız değişkenlerin açıklayamadıkları varyans oranı olan tolerans değeri ($1-R^2$) ile varyans büyütme faktörü (VIF) incelenmiştir. Tolerans değerleri ($1-R^2$) .20 ölçütünden daha büyük ve .49 ile .87 arasında; varyans büyütme faktörleri ise (VIF) 10 değerinden daha düşük ve 1.14 ile 2.00 arasında olduğu için çoklu bağıntı probleminin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Field, 2009).

Tablo 4. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Bilişsel Çarpıtmaları Açıklamaya Dayalı Çoklu Regresyon Modeli Özeti

Model	R	R ²	ΔR^2	TSH	Değişim İstatistikleri				
					ΔR^2	ΔF	df1	df2	p
1	.10	.01	.00	11.19	.01	2.76	3	699	.041

p<.001, TSH=Tahmini Standart Hata

Tablo 4'e bakıldığında çocukluk çağı örselenme yaşantıları bilişsel çarpıtmaların %1'ini açıklamaktadır ($F(3,699)= 2.76, p<.01$). Modele dahil edilen değişkenlerden çocukluk çağı örselenme yaşantıları alt boyutlarından cinsel kötüye kullanım boyutunun ($\beta = .10, p<.05$) modele özgün katkısı anlamlı bulunmuştur (Tablo 5).

Tablo 5. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Bilişsel Çarpıtmaları Açıklamaya Dayalı Çoklu Regresyon Modeline İlişkin Katsayılar

		Standardize Edilmemiş Katsayılar		Standart Katsayılar	T	p
		B	Standart Hata	β		
Model	Sabit	52.51	1.58		33.05	.000
	FKK	.03	.08	.01	.36	.715
	CKK	.51	.20	.10	2.51	.012
	DKK	-.00	.05	-.00	-.08	.934

FKK: Fiziksel Kötüye Kullanım, CKK: Cinsel Kötüye Kullanım, DKK: Duygusal Kötüye Kullanım

4. 3. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Yalnızlık Eğilimini Yordama Gücü

Yalnızlık eğiliminin çocukluk çağı örselenme yaşantıları tarafından yordanabilirliğini belirlemek amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizinden önce değişkenler arasındaki ilişkiler incelenerek çoklu eş doğrusallığın olmamasına dikkat edilmiştir. Bu amaçla oto korelasyon durumu Durbin-Watson değeri ile incelenmiş ve elde edilen değer (1.92) normal sınırlarda olduğu belirlenmiştir. Ayrıca bağımsız değişkenlerin açıklayamadıkları varyans oranı olan tolerans değeri ($1-R^2$) ile varyans büyütme faktörü (VIF) de incelenmiştir. Tolerans değerleri ($1-R^2$) .20 ölçütünden daha büyük ve .49 ile .87 arasında; varyans büyütme faktörleri ise (VIF) 10 değerinden daha düşük ve 1.14 ile 2.00 arasında olduğu için çoklu bağıntı probleminin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Field, 2009).

Tablo 6. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Yalnızlık Düzeyini Açıklamaya Dayalı Çoklu Regresyon Modeli Özeti

Model	R	R ²	ΔR^2	TSH	Değişim İstatistikleri				
					ΔR^2	ΔF	df1	df2	p
1	.41	.17	.17	9.52	.17	49.65	3	699	.000

p<.001, TSH=Tahmini Standart Hata

Tablo 6'da görüldüğü gibi çocukluk çağı örselenme yaşantıları yalnızlık düzeyinin %17'sini açıklamaktadır ($F(3,699)= 49.65, p< .01$). Modele dahil edilen değişkenlerden çocukluk çağı örselenme yaşantıları alt boyutlarından fiziksel kötüye kullanımın ($\beta = -.12, p< .05$) ve duygusal kötüye kullanımın ($\beta = .48, p< .05$) modele özgün katkısının anlamlı olduğu gözlenmiştir (Tablo 7).

Tablo 7. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Yalnızlık Düzeyini Açıklamaya Dayalı Çoklu Regresyon Modeline İlişkin Katsayılar

	Standardize Edilmemiş Katsayılar		Standart Katsayılar	T	p	
	B	Standart Hata	β			
Model	Sabit	25.18	1.35	18.62	.000	
	FKK	-.19	.07	-.12	-2.59	.010
	CKK	.12	.17	.02	.727	.468
	DKK	.50	.04	.48	10.33	.000

FKK: Fiziksel Kötüye Kullanım, CKK: Cinsel Kötüye Kullanım, DKK: Duygusal Kötüye Kullanım

4. 4. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

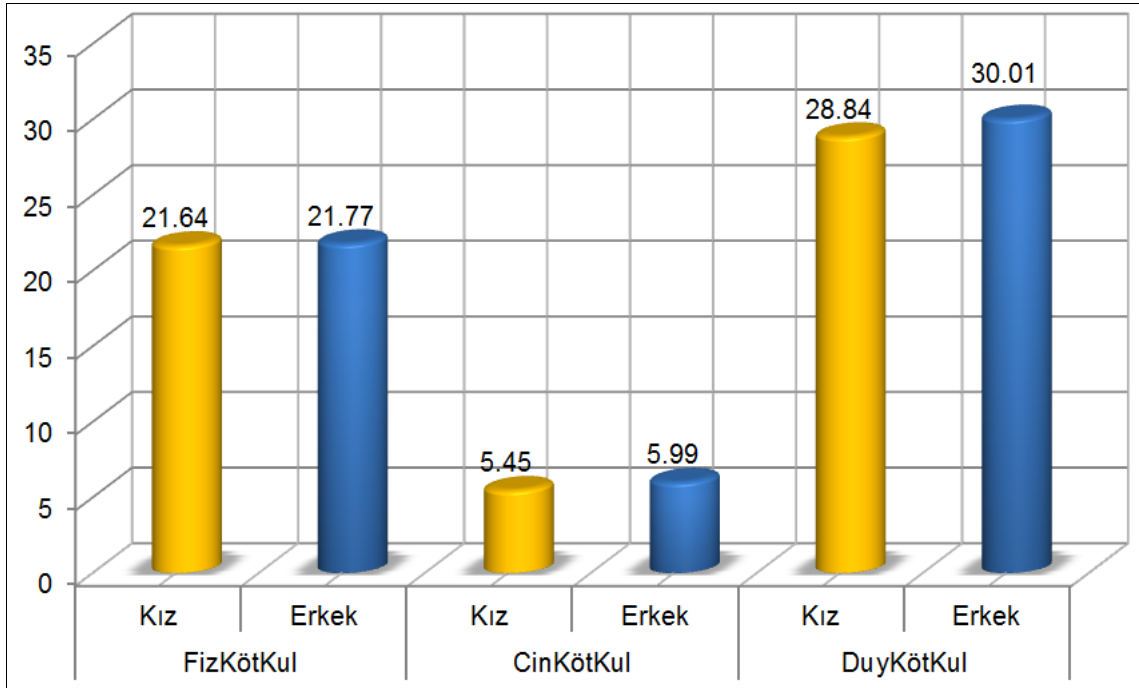
Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının cinsiyet, gelir durumu, anne ve baba eğitim durumu değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için farklı analizler yapılmıştır. Bu analiz sonuçları aşağıda başlıklar halinde verilmiştir.

4. 4. 1. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ve Cinsiyet

Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının cinsiyete dayalı farklılıkları incelemek amacıyla ilk olarak normallik varsayımı test edilmiştir. Gruplardaki katılımcı sayısı kızlarda 382, erkeklerde 321 olduğundan Kolmogorov-Smirnov testi yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre çocukluk çağı örselenme yaşantıları cinsiyete dayalı olarak normal dağılım göstermemektedir (Kız, $D(382)=.00$, $p<.05$; Erkek, $D(321)=.00$, $p<.05$). Bu nedenle çocukluk çağı örselenme yaşantılarının cinsiyete dayalı olarak farklılıkları Mann Whitney U Testi kullanılarak incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda erkeklerin cinsel kötüye kullanım puanı ortalamaları ($X=5.99$, $Ss=2.59$) kızların cinsel kötüye kullanım puan ortalamalarına ($x= 5.45$, $Ss= 1.78$) göre ve erkeklerin duygusal kötüye kullanım puan ortalamaları ($x= 30.01$, $Ss= 9.70$) kızların duygusal kötüye kullanım puan ortalamalarına ($x= 28.84$, $Ss= 10.61$) göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur (Sırasıyla; $U=127062.0$, $z=-4.27$, $p<.05$; $U= 126632.0$, $z=-2.92$, $p<.05$), (Tablo 8).

Tablo 8. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Cinsiyete Dayalı Mann Whitney U Testi Bulguları

Değişken	N	Ort.	Ss	Sıra Ort.	U	Z	p	
Fiziksel kötüye kullanım	Kız	382	21.64	7.61	339.20	129575.50	-1.83	.067
	Erkek	321	21.77	6.00	367.23			
Cinsel kötüye kullanım	Kız	382	5.45	1.78	332.62	127062.00	-4.27	.000
	Erkek	321	5.99	2.59	375.06			
Duygusal kötüye kullanım	Kız	382	28.84	10.61	331.50	126632.00	-2.92	.003
	Erkek	321	30.01	9.70	376.40			

Grafik 1. Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının cinsiyete dayalı farklılıkları

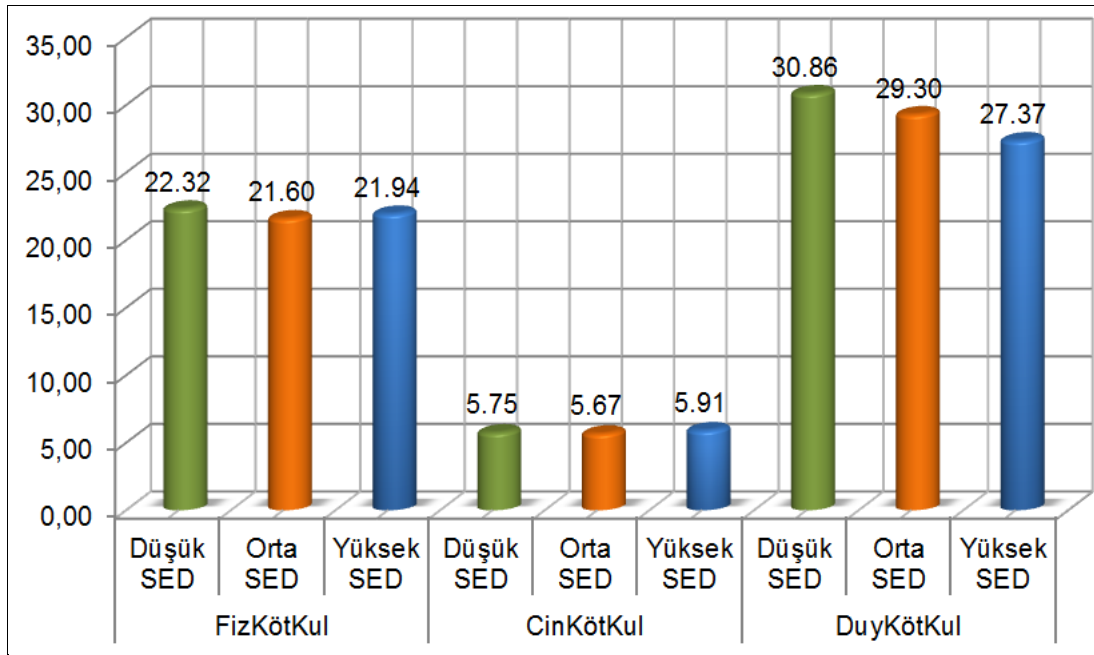
4. 4. 2. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ve Gelir Durumu

Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının gelir düzeyine dayalı farklılıkları belirlemek amacıyla yapılan normallik testinde grubun normal dağılım göstermediği tespit edilmiştir. Bu nedenle çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile gelir düzeyine dayalı farklılıklar Kruskal-Wallis testi kullanılarak değerlendirilmiştir. Yapılan analiz sonucunda çocukluk çağı örselenme yaşantılarından duygusal kötüye kullanımın gelir düzeyine dayalı olarak farklılık gösterdiği bulgulanmıştır ($\chi^2(2, N=703)= 7.70, p= .021, p<.05$), (Tablo 9).

Tablo 9. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Gelir Düzeyine Dayalı Farklılıklarına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Değişken		N	Ort.	Ss	Sıra Ort.	χ^2	Sd	p
Fiziksel Kötüye Kullanım	Düşük SED	81	22.32	7.55	374.09	4.02	2	.134
	Orta SED	585	21.60	6.48	353.61			
	Yüksek SED	37	21.94	11.17	294.07			
Cinsel Kötüye Kullanım	Düşük SED	81	5.75	1.86	371.24	2.00	2	.368
	Orta SED	585	5.67	2.20	349.25			
	Yüksek SED	37	5.91	2.89	353.30			
Duygusal Kötüye Kullanım	Düşük SED	81	30.86	10.87	386.32	7.70	2	.021
	Orta SED	585	29.30	9.99	352.14			
	Yüksek SED	37	27.37	12.04	274.65			

Belirlenen bu farklılığın nedenini belirlemek için yapılan Kruskal-Wallis testi sonucunda gelir düzeyini yüksek belirtenlerin duygusal kötüye kullanım puan ortalamalarının ($X= 27.37$, $Ss= 12.04$) gelir düzeyini düşük belirtenlerin duygusal kötüye kullanım puan ortalamalarından ($X= 30.86$, $Ss= 10.87$) daha düşük olması belirlenen bu farklılığın kaynağı olarak ortaya çıkmıştır.

Grafik 2. Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının gelir düzeyine dayalı farklılıkları

4. 4. 3. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ve Anne Eğitim Durumu

Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının anne eğitim durumuna dayalı farklılıklarını incelemek amacıyla öncelikle normallik varsayımı test edilmiştir. Grupta yer alan katılımcıların 50'den az olduğu durumlarda verilerin dağılımını belirlemek amacıyla Shapiro-Wilk testi kullanılmaktadır. Elde edilen bulgular, çocukluk çağı örselenme yaşantılarının anne eğitim düzeyine dayalı olarak normal dağılıma sahip olmadığını göstermektedir (okur-yazar değil, $S-W(32)=.00$, $p<.05$; okur-yazar, $S-W(32)=.00$, $p<.05$; ilkokul, $S-W(383)=.00$, $p<.05$; ortaokul, $S-W(140)=.00$, $p<.05$; lise, $S-W(91)=.00$, $p<.05$; üniversite, $S-W(23)=.00$, $p<.05$). Bundan dolayı çocukluk çağı örselenme yaşantılarının anne eğitim düzeyine dayalı farklılıklarını belirlemek amacıyla Kruskal-Wallis testinden yararlanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda çocukluk çağı örselenme yaşantılarının anne eğitim durumuna dayalı olarak farklılık göstermediği şeklindedir [(fiziksel kötüye kullanım, $\chi^2(6, N=703)= 8.63$, $p= .195$, $p> .05$); cinsel kötüye kullanım, $\chi^2(6, N=703)= 2.74$, $p=$

.840, $p > .05$); duygusal kötüye kullanım, ($\chi^2 (6, N=703)= 7.34, p= .290, p > .05$), (Tablo 10).

Tablo 10. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Anne Eğitim Durumuna Dayalı Farklılıklarına İlişkin Kruskal-Wallis Testi Bulguları

Değişken	N	Ort.	Ss	Sıra Ort.	χ^2	Sd	p	
Fiziksel Kötüye Kullanım	Okur-yazar değil	32	21.50	5.96	357.17	8.63	6	.195
	Okur yazar	32	22.59	7.12	388.08			
	İlkokul	383	21.62	6.52	352.71			
	Ortaokul	140	21.70	6.95	345.73			
	Lise	91	22.50	8.96	368.38			
	Üniversite	23	18.78	4.45	246.70			
	Yüksek lisans- doktora	2	22.50	3.53	461.50			
Cinsel Kötüye Kullanım	Okur-yazar değil	32	5.34	1.15	327.18	2.74	6	.840
	Okur yazar	32	6.43	3.74	374.11			
	İlkokul	383	5.54	1.65	350.71			
	Ortaokul	140	5.72	2.13	356.96			
	Lise	91	6.13	3.40	354.02			
	Üniversite	23	5.86	2.70	343.30			
	Yüksek lisans- doktora	2	5.00	.00	294.00			
Duygusal Kötüye Kullanım	Okur-yazar değil	32	30.81	11.32	368.72	7.34	6	.290
	Okur yazar	32	30.34	9.41	391.86			
	İlkokul	383	29.18	9.94	351.01			
	Ortaokul	140	29.42	10.14	353.95			
	Lise	91	30.48	12.03	357.93			
	Üniversite	23	24.56	5.53	250.98			
	Yüksek lisans- doktora	2	30.00	9.89	392.00			

4. 4. 4. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ve Baba Eğitim Durumu

Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının baba eğitim durumuna dayalı farklılıkları belirlemek amacıyla yapılan normallik testinde grubun normal dağılım göstermediği belirlenmiştir. Bu nedenle çocukluk çağı örselenme yaşantılarının baba eğitim durumuna dayalı olarak farklılık gösterip göstermediği Kruskal-Wallis testi kullanılarak incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda çocukluk çağı örselenme yaşantılarından baba eğitim durumuna dayalı olarak farklılık göstermediği bulgulanmıştır (fiziksel kötüye kullanım, ($\chi^2 (6, N=703)= 6.28, p= .392, p > .05$); cinsel kötüye kullanım, ($\chi^2 (6, N=703)= 2.12, p= .908, p > .05$); duygusal kötüye kullanım, ($\chi^2 (6, N=703)= 7.30, p= .293, p > .05$)), (Tablo 11).

Tablo 11. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Baba Eğitim Durumuna Dayalı Farklılıklarına İlişkin Kruskal-Wallis Testi Bulguları

Değişken	N	Ort.	Ss	Sıra Ort.	χ^2	Sd	p	
Fiziksel Kötüye Kullanım	Okur-yazar değil	1	24	0	523.00	6.28	6	.392
	Okur yazar	18	21.33	5.44	362.08			
	İlkokul	186	21.47	5.79	355.91			
	Ortaokul	191	22.27	7.27	372.40			
	Lise	203	21.47	6.99	343.68			
	Üniversite	97	21.68	8.36	324.54			
	Yüksek lisans- doktora	7	19.85	5.61	263.00			
Cinsel Kötüye Kullanım	Okur-yazar değil	1	5	0	294.00	2.12	6	.908
	Okur yazar	18	5.88	2.21	356.36			
	İlkokul	186	5.53	1.57	351.46			
	Ortaokul	191	5.61	1.87	354.09			
	Lise	203	5.83	2.74	348.62			
	Üniversite	97	5.93	2.64	359.97			
	Yüksek lisans- doktora	7	5	.00	294.00			
Duygusal Kötüye Kullanım	Okur-yazar değil	1	26	0	336.50	7.30	6	.293
	Okur yazar	18	28.94	9.89	345.72			
	İlkokul	186	29.80	9.42	373.66			
	Ortaokul	191	30.01	10.97	360.29			
	Lise	203	28.78	9.96	339.87			
	Üniversite	97	29.06	11.00	330.46			
	Yüksek lisans- doktora	7	24.14	7.10	218.86			

5. TARTIŞMA

Bu araştırmada lise öğrencilerinin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile bilişsel çarpıtma durumları ve yalnızlık eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın bu bölümünde, bu amaç doğrultusunda elde edilen istatistiksel bulgular literatürde bulunan konuyla ilişkili diğer araştırmalar ve kuramsal açıklamaların ışığında tartışılmıştır.

5. 1. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ile Bilişsel Çarpıtma Eğilimleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulguların Tartışılması

Lise öğrencilerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile bilişsel çarpıtma durumları arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucunda, çocukluk çağı örselenme yaşantılarından fiziksel kötüye kullanım ile bilişsel çarpıtmalar alt boyutlarından yakınlıktan kaçınma ile pozitif yönde; zihin okuma boyutu arasında ise negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının diğer bir alt boyutu olan cinsel kötüye kullanım ile bilişsel çarpıtmalar alt boyutlarından yakınlıktan kaçınma arasında pozitif düzeyde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Yine duygusal kötüye kullanım ile bilişsel çarpıtmalar alt boyutlarından yakınlıktan kaçınma arasında pozitif yönde; gerçekçi olmayan ilişki beklentisi ve zihin okuma arasında negatif düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur. Ayrıca çocukluk çağı örselenme yaşantıları alt boyutlarından cinsel kötüye kullanım boyutunun bilişsel çarpıtmaları yordadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Ancak bu yordayıcılık değerinin düşük olması çalışmaya bir sınırlılık olarak yansımıştır. Bu durum bireyin duygu durumunun bilişini her zaman etkilemediği ile açıklanabilir. Çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile ilgili literatür incelendiğinde, bu bulguyu destekleyen araştırmaların mevcut olduğu gözlenmiştir (Briere ve Runtz, 1987; Çakır ve diğ., 2014; Owens ve Chard, 2001). Ayrıca çeşitli kaynaklarda çocuklukta yaşanan cinsel istismarın, benlik saygısı ve kendilik algısını olumsuz yönde etkilediği, travma sonrasında bireylerde kognitif bozukluklar, değersizlik duyguları, çaresizlik, güvensizlik ve kendini suçlama eğilimi meydana geldiği ve duygulanım sürecinde bozulmalar yaşandığı; ayrıca travma sonrası stres bozukluğu ve yüksek düzey anksiyete meydana gelebileceği bildirilmektedir (Briere ve Elliot, 1994; Briere ve Runtz, 1993; Campbell, Dworkin ve Cabral, 2009; Finkelhor, 1990; Göde ve diğ., 2000; Haj-Yahi ve Tamish, 2001). Owens ve Chard (2001) cinsel istismar mağdurlarıyla yaptıkları çalışmada istismar yaşantıları ile bilişsel çarpıtmalar ve TSSB arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki olduğunu bulgulamışlardır. Ek olarak, mağdurların özellikle kendilik değeri ile ilgili olmak üzere daha fazla bilişsel

çarpıtmaya sahip oldukları belirlenmiştir. Bu bağlamda çocukluk istismar yaşantılarının, çocukluk çağı öğrenmelerine dayalı olarak bireylerin kendisi, diğerleri ve çevresiyle ilgili olumsuz, çarpıtılmış ve işlevsel olmayan değerlendirmeler yapmasında önemli bir etken olabileceği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra gerçeğin çarpıtılarak algılanması, yani bilişsel hatalar; çeşitli psikopatolojilerin oluşmasına ve süregelenleşmesine neden olabileceğinden, mağdurların tedavi sürecinde bilişsel süreçlere de odaklanılması önemli görünmektedir.

5. 2. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ile Yalnızlık Eğilimleri Arasındaki İlişkiye İlişkin Bulguların Tartışılması

Lise öğrencilerinin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile yalnızlık eğilimleri arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucunda, çocukluk çağı örselenme yaşantılarının tüm boyutlarının yalnızlık eğilimi ile pozitif yönlü anlamlı bir ilişki içerisinde olduğu ayrıca fiziksel, duygusal ve cinsel kötüye kullanmanın yalnızlığı yordadığı yönündedir. İlgili literatür incelendiğinde çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile yalnızlık eğilimi arasındaki ilişkiye ilişkin bulgu ile benzer bulgulara sahip çalışmaların bulunduğu görülmüştür (Briere ve Runtz, 1987, Gibson ve Hartshorne, 1996). Bunun yanı sıra Mullen ve diğerleri (1996) tarafından yapılan bir araştırmadan elde edilen çocukluk travmalarının post travmatik stres bozuklukları, düşük özsaygı, sosyal ilişkilerde bozulma, güvensiz bağlanma, bağlanma bozuklukları ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu şeklindeki bulguları, bu çalışmanın bulgularıyla paralel olarak değerlendirilebilir. Wark, Kruczek ve Boley (2003) tarafından yapılan bir çalışmada elde edilen çocukluk travma öyküsü bulunan kişilerde anlamlı düzeyde daha yüksek oranda sosyal ilişkilerde güçlük ve bağlanma problemleri görüldüğü şeklindeki bulgunun da bu çalışmada elde edilen bulguyu destekler nitelikte olduğu söylenebilir. Bullock (1993), sıcak ve sevecen ailelere sahip olup, aileleri tarafından desteklenen çocuklarda yalnızlık düzeyinin düşük olduğunu belirtmektedir. Yine Özatça (2009) aile işlevlerinin ergenlerin sosyal ve duygusal yalnızlıklarını yordadığını, Kalyencioğlu ve Kutlu (2010) aile fonksiyonlarını sağlıklı algılamının ergenlerin uyum düzeylerini azalttığını belirtmektedir. Bu doğrultuda gerekli destek ve cesareti ailesinden alamayan ve duygusal olarak istismar edilen bireyin sosyal çevre edinmesinin zorlaşacağı, duygusal ilişkiler kurma konusunda yetersiz olacağı ve yalnızlığının artacağı düşünülmektedir. Bu bilgilere dayanarak ebeveyn çocuk ilişkisindeki niteliğin yalnızlık üzerinde etkili olduğu söylenebilir.

5. 3. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Bazı Demografik Değişkenlere Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulguların Tartışılması

5. 3. 1. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ve Cinsiyet

Lise öğrencilerinin çocukluk çağı örselenme yaşantılarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymak için yapılan analizler sonucunda, çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile cinsel kötüye kullanım ve duygusal kötüye kullanım arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu farklılığın nereden kaynaklandığını bulmak için yapılan Mann Whitney-U t-testi analizi sonucunda; erkeklerin duygusal ve cinsel örselenme türleri ortalamaları kızlardan anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Literatürde bu bulguyu destekleyen çalışmalar vardır (Göde ve diğ., 2000; Özen ve diğ, 2007). Çeçen Eroğul ve Türk (2013) ergenlerde çocukluk örselenme yaşantıları ve öfke ifade biçimleri ile benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkileri incelediği çalışmasında benzer şekilde erkekler ergenlerin çocukluk döneminde algıladıkları duygusal istismar yaşantılarının kızlardan daha fazla olduğunu ortaya koyarken; Erükçü (2013) farklı sosyo-ekonomik düzeyden gelen ergenlerin çocukluk dönemi örselenme yaşantılarını bazı değişkenler açısından incelediği çalışmasında da yine bu araştırmanın bulgularına paralel olarak erkeklerin kızlardan daha çok duygusal açıdan örselendiğini bildirmektedir. Erkek çocuklarının kızlara göre çocukluklarında daha hareketli ve özgür olmaları ve onların aile ve diğer sosyal çevre tarafından daha çok şiddet ve istismara maruz kalması ile sonuçlanabilir. Kız çocuklarının toplumsal cinsiyet kalıplarına uygun olarak uyumlu ve itaatkar rollerle yetiştirilmesi, davranışlar konusunda daha çok sınırlandırılması ve buna bağlı olarak erkeklerden daha farklı ve başta ailelerin davranışlarına uyum gösteren bir biçimde sosyalleşmesi istismara maruz kalma anlamında kızları erkeklere göre daha avantajlı kılıyor olabilir.

Ergenlerin cinsiyet özelliklerine göre cinsel istismara maruz kalma durumlarına bakıldığında; araştırmaya katılan erkeklerin cinsel istismar puan ortalaması kızlardan anlamlı derecede yüksek olduğudur. Literatür incelendiğinde, cinsel istismarın cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığıyla ilgili yapılan araştırmalarda farklı bulgular tespit edildiği gözlenmektedir. Berber Çelik (2010) üniversite öğrencilerinin çocukluk çağı örselenme yaşantılarının kendilik algısı ve boyun eğici davranışlar üzerine etkisini araştırdığı çalışmasında cinsel istismarın cinsiyet değişkenine göre farklılaşmadığını bildirmektedir. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalına 2008-2011 yılları arasında cinsel istismar şüphesi ile başvuran çocuk ve ergen olgularını değerlendirildiği bir çalışmada, istismar mağduru çocukların 109'u (%75.7) kız, 35'i (%24.3) erkek olduğu bildirilmektedir. Olsson ve diğerlerinin (2000), Nikaragua'da kız

ve erkeklerin 19 yaşından önce maruz kaldıkları cinsel istismar oranlarını araştırdıkları çalışmanın sonuçları; erkeklerin %20'sinin kızların ise %26'sının cinsel istismar deneyimi yaşadıklarını, kızların erkeklere göre iki kat daha fazla tecavüze uğradıklarını ortaya koymaktadır. Priebe ve Svedin (2007) yaptıkları çalışmada, hayatının herhangi bir döneminde cinsel istismara uğramış 1962 lise öğrencisinin 1505'inin (% 76,7) kız, 457'sinin (% 23,3) erkek olduğunu bildirmişlerdir. Çocukluk çağı cinsel istismarı ile ilgili literatür incelendiğinde, bu çalışmanın bulgularını destekleyen çalışmaların da mevcut olduğu görülmüştür (Çeçen Eroğul ve Türk, 2013; Erükçü, 2013; Özen ve diğ., 2007). Bu araştırmadan elde edilen bu bulgu kalıp olarak bilinenin aksine erkek çocuklarında cinsel örselenme anlamında en az kızlar kadar risk altında olduğunu ortaya koymakta ve toplumsal olarak cinsel örselenme yaşantılarına açık ve korumasız hale geldiklerini göstermektedir. Bu nedenle ailelerin yalnızca kız çocuklarını koruma noktasında değil; erkek çocuklarını koruma noktasında da bilinçli ve erkek cinsel istismarının farkında olmaları ve gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Çalışmada ayrıca çocukluk çağı örselenme yaşantılarının alt boyutlarından olan fiziksel kötüye kullanımın cinsiyet değişkenine dayalı olarak farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Konu ile ilgili literatüre bakıldığında örselenme yaşantılarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığıyla ilgili yapılan çalışmaların farklı sonuçlar ortaya koyduğu gözlenmektedir. Örneğin Hacettepe Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Bölümü tarafından Türkiye'nin 16 ilinde 50.473 çocuk üzerinde yapılan bir araştırmanın sonuçları, çocuklarda fiziksel ceza alma bakımından cinsiyetler arası anlamlı bir farklılığın olmadığı belirlenmiştir (Bilir ve diğ., 1991). Erükçü Akbaş (2014) ve Işıkhan ve Şenver Yıldırım (2006) araştırmalarında aile içinde erkeklerin kızlardan daha çok fiziksel istismara maruz kaldıklarını bulgulamışlardır. Oskay'ın (1991) Ankara'da 200 lise öğrencisi ile yaptığı araştırma sonuçları ise erkeklerin kızlardan daha çok fiziksel şiddete maruz kaldığını ortaya koymuştur. Zeytinoğlu ve Kozcu ise (1991) Ege Bölgesinde 767 kişi üzerinde yaptıkları araştırmada istismar edilen çocukların %72'sinin erkek çocuklar olduğunu belirlemişlerdir. Cinsiyet ve fiziksel istismar arasındaki ilişki, araştırmalara göre değişmekle beraber şiddetin içselleştirildiği her ortamda hem kız hemde erkek çocuklarının risk altında olduğunu söylemek mümkündür. Bu açıdan aile içi şiddet sorunları da çocukların aile içinde istismar edilmesi yönünden bir risk faktörü olarak ele alınabilir. Ayrıca Türk toplumunda dayanın bir disiplin yöntemi olarak görülmesi nedeniyle ebeveynlerin çocuğun disiplini ve terbiye edilmesi için fiziksel şiddete başvurduğu söylenebilir.

5. 3. 2. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ve Gelir Durumu

Lise öğrencilerinin çocukluk çağı örselenme yaşantılarının gelir düzeyi değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan analizler sonucunda, duygusal kötüye kullanım boyutunda gelir düzeyi açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Bu farklılığın nereden kaynaklandığını bulmak için yapılan Mann Whitney-U t-testi analizi sonucunda; gelir düzeyini düşük belirtenlerin, daha fazla duygusal istismar bildirdiği bulgulanmıştır. Literatüre bakıldığında, çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile gelir durumu arasındaki ilişkiye ilişkin yapılan araştırmaların benzer sonuçlar ortaya koyduğu gözlenmiştir. Araştırma sonuçları, düşük gelir ve sosyo-ekonomik düzeydeki ebeveynlerin çocuklarının üst gelir gruplarına göre istismar yaşantıları açısından daha fazla örselendiğini göstermektedir (Aydın ve İşmen, 2003; Erükçü, 2013; Howe, 2005; İşmen, 2004; Machado ve diğ., 2007; Özen ve diğ., 2007; Zielinski ve Bradshaw, 2006).

İstismar her toplum ve düzeyde karşılaşılan bir durum olmakla birlikte alt sosyo ekonomik düzeydeki ailelerde yoğunlaştığı görülmektedir. Bunun nedeni olarak, alt sosyo ekonomik düzeydeki ailelerin düzenli gelire sahip olmama, düşük yaşam koşulları, ekonomik sıkıntılar ve sosyal destek eksikliği gibi stres yaşantıları nedeniyle çabuk sinirlenebildikleri, yaşadıkları sıkıntıyı birbirleri ile olan ilişkilerine yansıtabildikleri ve zaman zaman çocukla ilgili olmayan konularda bile çocuğa yönelik tepki geliştirip şiddet uygulayabildikleri söylenebilir. Alt sosyo ekonomik düzeyde istismar vakalarının daha fazla görülmesinin bir nedeni de, bu düzeydeki ailelerde meydana gelen olayların çoğunun polise ve diğer kamu kuruluşlarına yansması olabilir. Orta ve üst sosyo ekonomik düzeydeki ailelerde olay dışarıya pek yansıtılmamakta ve sorun aile içinde, bazen de uzmanların desteği ile çözülmeye çalışılmaktadır. Bu bağlamda sonuçlar bütüncül olarak değerlendirildiğinde alt ya da üst sosyo-ekonomik düzeye göre örselenme yaşantılarını ele alırken; özellikle istismar şüphesi ile ilgili risk analizi noktasında daha dikkatli davranılması gerekmektedir.

5. 3. 3. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ve Anne-Baba Eğitim Durumu

Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının anne- baba eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen analizler sonucunda; örselenme yaşantıları ve anne-baba eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Zeytinoğlu ve Kozcu (1991) fiziksel istismarla ilgili bazı tutumları incelemek ve istismarcının bazı özelliklerini belirlemek amacıyla Ege Bölgesinde 767 kişi

üzerinde yaptıkları araştırmada çocuğu fiziksel açıdan istismar edenlerin %63'ünün çocuğun anne babasının olduğunu ve bu ebeveynlerin düşük eğitim düzeyine sahip oldukları bulgulanmıştır. Yine yapılan bir araştırmada eğitim düzeyi düşük annelerin yarısının çocuklarına karşı sözlü şiddet kullandığını ortaya koymuştur. Bu annelerin %42'sinin ise çocuklara disiplin amacıyla sert fiziksel şiddet uyguladığı belirtilmiştir (Hunter, Jain, Sadowski ve Sanhueza, 2000). Güler ve diğerlerinin (2002) Sivas'ta annelerin çocuklarına uyguladıkları fiziksel ve duygusal istismar davranışları ve bunları etkileyen etmenleri araştırdığı çalışmada ise annelerin %87,4 'ünün çocuklarına fiziksel istismar, %93 'ünün de duygusal istismar uyguladıkları, annenin bu davranışlara başvurmasında ailedeki çocuk sayısının fazla olması, eşin madde kullanımının, eğitim düzeyi düşüklüğünün ve eşi tarafından şiddet görmenin etkili olduğu belirtilmiştir. Boden, Horwood ve Fergusson (2007) tarafından yapılan bir araştırmada benzer olarak annenin eğitimsiz olması ile çocuğun cinsel ve fiziksel istismara uğraması arasında anlamlı bir ilişki olduğu bildirilmiştir. Literatüre bakıldığında ebeveyn eğitim düzeyinin artmasının ihmal ve istismarı azaltan bir faktör olduğuna (Aydın ve İşmen, 2003; Bilir ve diğ., 1991; Bostancı ve diğ., 2006; Claussen ve Crittenden, 1991; Dallar Bilge ve diğ., 2013; Herrenkohl, Herrenkohl, Rupert, Egolf and Lutz, 1995; Machado ve diğ., 2007; Örsel ve diğ., 2011; Özen ve diğ.,2007) değinilse de bu çalışmada anne-baba eğitimi ve istismar arasında doğrudan bir ilişki bulunmamıştır. Araştırma bulgularına göre anne-baba eğitiminin düzeyinin düşük veya yüksek olması çocuklarının örselenme yaşantılarına maruz kalması için güçlü bir değişken değildir. Özet olarak bu araştırma sonuçları istismarın her eğitim düzeyinde görülebileceği sonucunu ortaya koymuştur.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6. 1. Sonuçlar

Bu araştırma, lise öğrencilerinin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile bilişsel çarpıtma durumları ve yalnızlık eğilimleri arasındaki ilişkiyi belirlemek ve örselenme yaşantılarının cinsiyet, algılanan gelir düzeyi ve ebeveyn eğitim durumuna göre farklılaşp farklılaşmadığını da incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

1. Çocukluk çağı örselenme yaşantılarından fiziksel kötüye kullanım ile bilişsel çarpıtmalar alt boyutlarından yakınlıktan kaçınma ile pozitif yönde; zihin okuma boyutu arasında ise negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının diğer bir alt boyutu olan cinsel kötüye kullanım ile bilişsel çarpıtmalar alt boyutlarından yakınlıktan kaçınma arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Yine duygusal kötüye kullanım ile bilişsel çarpıtmalar alt boyutlarından yakınlıktan kaçma arasında pozitif yönde; gerçekçi olmayan ilişki beklentisi ve zihin okuma arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulgulanmıştır. Ayrıca çocukluk çağı örselenme yaşantıları alt boyutlarından cinsel kötüye kullanım boyutunun bilişsel çarpıtmaların tüm alt boyutlarını yordadığı bulgusuna ulaşılmıştır.
2. Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının tüm boyutlarının yalnızlık eğilimi ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki içerisinde olduğu görülmüştür.
3. Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının cinsiyet değişkeni ve gelir düzeyine göre farklılık gösterdiği ancak anne-baba eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı bulgulanmıştır.

6. 2. Öneriler

Çalışmanın bu bölümünde araştırma sonuçlarına dayalı ve ileride yapılacak araştırmalara yönelik öneriler sunulmuştur.

6. 2. 1. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler

1. Bu çalışma ergenlik dönemindeki lise öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Farklı yaş gruplarıyla özellikle genç ve ileri yetişkinlik çağından gruplarla karşılaştırılmalı çalışmaların yapılması önerilmektedir.

2. Okul psikolojik danışmanları ve bu alanda çalışan diğer meslek elemanları (psikologlar, sosyal hizmet uzmanları, psikiyatristler vb.) istismar yaşantılarına maruz kalan ergenlerle çalışırken bu çalışmanın bulgularından yararlanabilirler.

6. 2. 2. Uygulamaya Yönelik Öneriler

1. Çocuk ve ergenlerin kendilerini istismardan koruma noktasında yapabileceklerine ilişkin bilgilendirme çalışmalarının önemi olmakla birlikte, herhangi bir istismar türüne maruz kaldıklarında yardım alabilecekleri kurumları bilmemeleri, çaresizlik ve yalnızlık duygularının yaşanmasına neden olabilir. Bu bağlamda toplum merkezleri ve aile danışma merkezlerinde bu bireylere danışmanlık hizmetleri ve eğitim verilebilir.
2. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından müfredata öğrencilere haklarını ve kendilerini koruma yöntemlerinin öğretildiği dersler dahil edilmeli, ayrıca çocuk istismarının belirtileri, müdahale ve bildirim konusunda ailelere ve öğretmenlere yönelik seminerler düzenlenebilir.

6. 2. 3. İleride Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Bu araştırma Gümüşhane ilinde farklı lise türlerinde öğrenim gören öğrenciler üzerinde gerçekleştirilmiştir. İleriki çalışmalar bulguların genellenebilirliği açısından farklı bölgelerdeki illerde lise öğrenimlerine devam eden öğrencileri de kapsayacak şekilde gerçekleştirilebilir.
2. Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının yaygınlığı ve bilişsel çarpıtmalar ve yalnızlık ile ilişkilerinin incelendiği çalışmaların sınırlı sayıda ve çoğunlukla yurt dışı literatürde olduğu gözlenmiştir. Bu çalışma ile birlikte belirtilen değişkenleri inceleyen araştırmaların sayısının artması, içeriğin derinleştirilmesi sağlanabilir.
3. Bu araştırmada, çocukluk çağı örselenmeleri bazı sosyo demografik değişkenlerle (cinsiyet, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi ve algılanan sosyo-ekonomik düzey) ele alınarak incelenmiştir. İleride gerçekleştirilecek çalışmalarda başka sosyo demografik değişkenler (annenin ve babanın psikolojik bir rahatsızlık tanısı alma durumları, ebeveyn olma yaşları, alkol, uyuşturucu kullanıp kullanmama durumları, düzenli bie geliri olup olmama durumları, bireyin kardeş sayısı ve kaçınıcı çocuk olduğu gibi) ele alınarak çocukluk çağı örselenme durumları incelenebilir.
4. Bu araştırma çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile bilişsel çarpıtma ve yalnızlık eğilimi arasındaki ilişkileri ortaya koymuştur. Çocukluk çağı örselenme

yaşantılarının uzun dönemli etkilerini (boylamsal çalışmalar) ve farklı psikolojik değişkenlerle (depresyon, kaygı, riskli davranışlar, saldırganlık, madde bağımlılığı vb.) ilişkilerini ele alan çalışmalar yapılabilir.

7. KAYNAKLAR

- Acehan, S., Bilen, A., Ay, M. O., Gülen, M., Avcı, A. ve İçme, F. (2013). Çocuk istismarı ve ihmalinin değerlendirilmesi. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 22(4), 591-614.
- Afifi, T. O. (2012). The relationship between child maltreatment and axis I mental disorders: A summary of the published literature from 2006 to 2010. *Open Journal of Psychiatry*, 2, 21-32.
- Akın, A. (2012). Self-compassion and automatic thought. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42, 1-10.
- Akyüz, G., Şar, V., Kuğu, N. ve Doğan, O. (2005). Reported childhood trauma, attempted suicide and self-mutilative behavior among women in the general population. *European Psychiatry*, 20, 268-273.
- Altemeier, W. A., O' Connor, S., Sherrod, K. B. and Tucker, D. (1986). Outcome of abuse during childhood among pregnant low income women. *Child Abuse and Neglect*, 10, 319-330.
- Altıparmak, S. (2008). Çocuk istismarı ve ihmalinin çocuk bedeni üzerine etkileri. *Çocuk Dergisi*, 8(1), 9-13.
- Anda, R. F., Whitfield, C. L., Felitti, V. J., Chapman, D., Edwards, V. J., Dube, S. R. and Williamson, D. F. (2002). Adverse childhood experiences, alcoholic parents, and later risk of alcoholism and depression. *Psychiatr Services*, 53, 1001-1009.
- Anderson, J., Martin, J., Mullen, P., Romans, S. and Herbison, P. (1993). Prevalence of childhood sexual abuse experiences in a community sample of women. *Journal of American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 32, 911-919.
- Aral, N. ve Gürsoy, F. (2001). Çocuk hakları çerçevesinde çocuk ihmal ve istismarı. *Milli Eğitim Dergisi*, 151, 1-5.
- Arslan, C., Hamarta, E., Özyeşil, Z. ve Saygın, Y. (2011). Üniversite öğrencilerinde yalnızlığın kimlik statüleri açısından incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 89-99.
- Aslan, S. H. ve Alparslan, Z. N. (1999). Çocukluk örselenme yaşantıları ölçeğinin bir üniversite öğrencisi örnekleminde geçerlik güvenirlik ve faktör yapısı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 10(4), 275-285.
- Arslan, G. ve Balkıs, M. (2016). Ergenlerde duygusal istismar, problem davranışlar, özyeterlik ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişki. *Sakarya University Journal of Education*, 6(1), 8-22.
- Ayan, S. (2007). Aile içinde şiddete uğrayan çocukların saldırganlık eğilimleri. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 8, 206-214.

- Aydın, O. ve İşmen, E. A. (2003). 18-25 yaş grubu erkeklerde çocukluk çağı örselenme yaşantısının incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 18, 7-20.
- Aysan, F. ve Bozkurt, N. (2000). Bir grup üniversite öğrencisinin kullandığı başaçıkma stratejileri ile depresif eğilimleri ve olumsuz otomatik düşünceleri arasındaki ilişki. *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12, 25-38.
- Bahar, G., Savaş, H. A. ve Bahar, A. (2009). Çocuk istismarı ve ihmali: Bir gözden geçirme. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4(12), 51-65.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. New Jersey: Prentice-Hall, Englewood Cliffs.
- Bandura, A. (1978). Social learning theory of aggression. *Journal of Communication*, 28, 12-29.
- Bartholdsson, Ö. (2001). *Corporal punishment of children and change of attitudes: A cross-cultural study*. Stockholm: Save the Children Sweden.
- Batıgün, A. D. (2005). İntihar olasılığı: Yaşamı sürdürme nedenleri, umutsuzluk ve yalnızlık açısından bir inceleme. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 16(1), 29-39.
- Bayraktar, S. (2015). *İnsanlığın kanayan yarası çocuk istismarı ve ihmali*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Beach, S. R. H., Fincham, F. D. and Katz, J. (1998). Marital therapy in the treatment of depression: Toward a third generation of therapy and research. *Clinical Psychology Review*, 18(6), 635-661.
- Beck, A. T. (1979). *Cognitive therapy and the emotional disorders*. New York: A Meridian Book.
- Beck, A. T. and Steer, R. A. (1991). Relationship between the beck anxiety inventory and the hamilton anxiety rating scale with anxious outpatients. *Journal of Anxiety Disorders*, 5, 213-223.
- Beck, J. (1995). *Cognitive therapy: Basics and beyond*. New York: The Guilford Press.
- Beck, J. S. (2005). *Cognitive therapy for challenging problems*. New York: The Guilford Press.
- Beck, J. S. (2011). *Bilişsel davranışçı terapi: Temelleri ve ötesi* (M. Şahin, Çev.) İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Belsky, J. (1980). Child maltreatment: An ecological integration. *American Psychologist*, 35(4), 320-335.
- Berber Çelik, Ç. (2010). Üniversite öğrencilerinin çocukluk çağı örselenme yaşantılarının kendilik algısı ve boyun eğici davranışlar üzerine etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

- Berber Çelik, Ç. ve Odacı, H. (2012). The effect of experience of childhood abuse among university students on self-perception and submissive behavior. *Children and Youth Services Review*, 34, 200–204.
- Bergen, H. A., Martin, G., Richardson, A., Allison, S. and Roeger, L. (2003). Sexual abuse and suicidal behavior: A model constructed from a large community sample. *Journal of Adolescentsj American Academy Of Child Adolescent Psychiatry*, 42(11), 1301-1309.
- Berg, B. and Jones, D. P. H. (1999). Outcome of psychiatric intervention in factitious illness by proxy (Munchausen' s syndrome by proxy). *Archives of Disease in Childhood*, 81, 465-472.
- Berguno, G., Leroux, P., McAnish, K. and Shaikh, S. (2004). Children's experiences of loneliness at school and its relation to bullying and the quality of teacher interventions. *The Qualitative Report*, 9(3), 483-499.
- Berman, N. C., Wheaton, M. G. and Abramowitz, J. S. (2013). Childhood trauma and thought action fusion: A multi-method examination. *Journal of Obsessive Compulsive and Related Disorders*, 2, 43–47.
- Bernstein, D. P., Stein, J. A. and Handelsman, L. (1998). Predicting personality pathology among adult patients with substance use disorders: Effects of childhood maltreatment. *Addictive Behavior*, 23, 855–868.
- Beyaztaş, Y. F., Özen, B. ve Bütün, C. (2014). Fiziksel çocuk istismarının incelenmesi. *Medicine Science*, 3(2), 1315-1331.
- Bilge, F., Sayan, A. ve Kabakçı Ö. F. (2009). Aile mahkemesi uzmanlarının meslek doyumları, yaşam doyumları ve ilişkilere yönelik inançlarının incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(32), 20-31.
- Bilgen, S. (1989). Üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri ve bazı değişkenlerin uyum düzeylerine etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Bilgiç, A. (2000), Arkadaşlık becerisi eğitiminin ilköğretim 2. kademe öğrencilerinin yalnızlık düzeylerine etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Bilir, Ş., Arı, M., Dönmez, N. B., Atik, B. ve San, P. (1991). Türkiye'nin 16 ilinde 4-12 yaşlar arasındaki 50.473 çocuğa fiziksel ceza verme sıklığı ve buna ilişkin problem durumlarının incelenmesi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 1(1). 53-66.
- Boden, J. M., Horwood, L. J. and Fergusson, D. M. (2007). Exposure to childhood sexual and physical abuse and subsequent educational achievement outcomes. *Child Abuse and Neglect*, 31, 1101–1114.
- Bools, C., Neale, B. and Meadow, S.R. (1993). Follow-up of victims of fabricated illness: Munchausen syndrome by proxy. *Archives of Disease in Childhood*, 69, 625-30.

- Bostancı, N., Albayrak, B., Bakoğlu, İ. ve Çoban, Ş. (2006). Üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı travmalarının depresif belirtiler üzerine etkisi. *New/Yeni Symposium Journal*, 44(2), 100-106.
- Bradbury, T. N. and Fincham, F. D. (1993). Assessing dysfunctional cognition in marriage: a reconsideration of the relationship belief inventory. *Psychological Assessment*, 5(1), 92-101.
- Bradshaw, J. (1988). *Healing the Shame That Binds You*. Deerfield Beach, FL: Health Communications, Inc.
- Browne, C. and Winkelman, C. (2007). The effect of childhood trauma on later psychological adjustment. *Journal of Interpersonal Violence*, 22, 684–697.
- Briere, J. N. and Elliot, D. M. (1994). Immediate and long-term impacts of child sexual abuse. *The Future of Children*, 4(2), 54-69.
- Briere, J. and Runtz, M. (1987). Post sexual abuse trauma. *Journal of Interpersonal Violence*, 2, 367–379.
- Briere, J. and Runtz, M. (1990). Differential adult symptomatology associated with three types of child abuse histories. *Child Abuse and Neglect*, 14, 357-364.
- Briere, J. and Runtz, M. (1993). Child sexual abuse: Long-term sequelae and implications for psychological assessment. *Journal of Interpersonal Violence*, 8(3), 312-330.
- Brown, G. R. and Anderson, B. (1991). Psychiatric morbidity in adult inpatients with childhood histories of sexual and physical abuse. *The American Journal of Psychiatry*, 148(1):55-61.
- Bruce, L. C., Heimberg, R. G., Blanco, C., Schneier, F. and Liebowitz, M. R. (2012). Childhood maltreatment and social anxiety disorder: Implications for symptom severity and response to pharmacotherapy. *Depression and Anxiety*, 29, 131–138.
- Bruce, L. C., Heimberg, R. G., Goldin, P. R. and Gross, J. J. (2013). Childhood maltreatment and response to cognitive behavioral therapy among individuals with social anxiety disorder. *Depression and Anxiety*, 30, 662–669.
- Buelga, S., Musitu, G., Murgui, S. and Pons, J. (2008). Reputation, loneliness, satisfaction with life and aggressive behavior in adolescence. *The Spanish Journal of Psychology*, 11(1), 192-200.
- Burns, E. E., Jackson, J. L. and Harding, H., G. (2010). Child maltreatment, emotion regulation, and posttraumatic stress: The impact of emotional abuse. *Journal of Aggression, Maltreatment and Trauma*, 19, 801–819.
- Bullock, R.J. (1993). Children's loneliness and their relationships with family and peers. *Family Relations*, 42(1), 46-49.
- Burger, Jerry M. (2006). *Kişilik* (İ. D. Erguvan Sarioğlu, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları

- Burgess, A.W. (1995). Biology of memory and childhood trauma. *Journal of Psychosocial Nursing Mental Health Service*, 33(3), 16-26.
- Calam, R., Horne, L., Glasgow, D. and Cox, A. (1998). Psychological disturbance and child sexual abuse: a follow-up study. *Child Abuse and Neglect*, 22(9), 901-913.
- Campbell-Sills, L., Cohan, S.L. and Stein, M.B. (2006) Relationship of resilience to personality, coping, and psychiatric symptoms in young adults. *Behaviour Research and Therapy*, 44, 585–599
- Campbell, R., Dworkin, E. and Cabral, G. (2009). An ecological model of the impact of sexual assault on women's mental health. *Trauma Violence Abuse*, 10, 225-246.
- Can, M., Tırtıl, L. ve Dokgöz, H. (2009). Çocuk istismarı olgularında hekim sorumluluğu. *Klinik Gelişim Dergisi*, 22, 89-94.
- Chang, E.C., Sanna, L.J, Hirsch, J.K. and Jeglic, E.L. (2010). Loneliness and negative life events as predictors of hopelessness and suicidal behaviors in Hispanics: evidence for a diathesis-stress model. *Journal of Clinical Psychology*, 66(12):1242-53
- Cheng, H. and Furnam, A (2002). Personality, peer relations and self- confidence as predictors of happiness and loneliness. *Journal of Adolescence*, 25, 327-339.
- Child Welfare Information Gateway (2008). *Long-term consequences of child abuse and neglect*. Washington, DC: U.S: Factsheets.
- Christian, C. W. and Block, R. (2009). Abusive head trauma in infants and children. *Pediatrics*, 123, 1409-1411.
- Chu, J. A., Frey, L.M., Ganzel, B. L. and Matthews, J. A. (1999). Memories of childhood abuse: Dissociation, amnesia and corroboration. *American Journal of Psychiatry*, 156, 749-755.
- Cicchetti, D. and Lynch, M. (1993). Toward an ecological/transactional model of community violence and child maltreatment: Consequences for children's development. *Psychiatry*, 56, 96-117.
- Clark, D. B., Thatcher, D. L. and Martin, C. S. (2010). Child abuse and other traumatic experiences, alcohol use disorders and health problems in adolescence and young adulthood. *Journal of Pediatric Psychology*, 35(5), 499-510.
- Claussen, A. H. and Crittenden, P. M. (1991). Physical and psychological maltreatment: Relations among types of maltreatment. *Child Abuse and Neglect*, 15, 5-18.
- Cohen, L., Manion, L. and Morrison, K. (2007). *Research methods in education*. London: Loutledge.
- Corey, G. (2008). *Psikolojik danışma, psikoterapi kuram ve uygulamaları*. (T. Ergene, Çev.) Ankara: Mentis Yayıncılık.
- Cowen, P.S. (1999). Child neglect: Injuries of omission. *Pediatric Nursing*, 25(4), 401-405.

- Crawford, E. and O'Dougherty-Wright, M. (2007). The impact of childhood psychological maltreatment on interpersonal schemas and subsequent experiences of relationship aggression. *Journal of Emotional Abuse*, 7, 93–116.
- Cyr, M., Wright, J., McDuff, P. and Perron, A. (2002). Intrafamilial sexual abuse: Brother-sister incest does not differ from father-daughter and stepfather-stepdaughter incest. *Child Abuse and Neglect*, 26, 957-973.
- Çakır, U., Gündüz, N., Turan, H., Güleş, N. ve Aker, T. (2014). Kadın majör depresif bozukluk hastalarında cinsel travmaya bağlı travma sonrası stres bozukluğu ve ilişkili bilişler. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 15, 200-206.
- Çankaya, B., Talbot, N.L., Ward, E.A. and Duberstein, P.R. (2012). Parental sexual abuse and suicidal behavior among women with major depressive disorder. *Canadian Journal of Psychiatry*, 57, 45-51.
- Çeçen, A. R. (2007). Çocuk cinsel istismarı: Sıklığı, etkileri ve okul temelli önleme yolları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 4(1), 1-17.
- Çeçen, R. A. (2008). Öğrencilerin cinsiyetlerine ve ana-baba tutum algılarına göre yalnızlık ve sosyal destek düzeylerinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3), 415-431.
- Çivan, İ. (2013). Üniversite öğrencilerinin kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaları ve başkalarını başışlama davranışlarının incelenmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Dallar Bilge, Y., Taşar, M. A., Kılınçoğlu, B., Özmen, S. ve Tıraş, Ü. (2013). Alt sosyoekonomik düzeye sahip anne-babaların çocuk istismarı ve ihmali hakkındaki bilgi düzeyleri, deneyimleri ve kullandıkları disiplin yöntemleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 14, 27-35.
- Demir, A. (1989). U.C.L.A. Yalnızlık ölçeğinin geçerlik ve güvenilirliği. *Psikoloji Dergisi*, 7(23), 14-18.
- Deniz, E. (2006). Ergenlerde bağlanma stilleri ile çocukluk istismarları ve suçluluk utanç arasındaki ilişki. *Eurasian Journal of Educational Research*, 22, 89-99.
- Deniz, M. E., Hamarta, E. ve Arı, R. (2005). An investigation of social skills and loneliness levels of university students with respect to their attachment styles in a sample of Turkish students. *Social Behavior and Personality*, 33(1), 19-32.
- DiLillo, D., Tremblay, G. C. and Peterson, L. (2000). Linking childhood sexual abuse and abusive parenting: The mediating role of maternal anger. *Child Abuse and Neglect*, 24(6), 767-779.
- DiTommaso, E., McNulty, C. B., Ross, L. and Burgess, M. (2003). Attachment styles, social skills and loneliness in young adults. *Personality and Individual Differences*, 35,303-312.

- DiTommaso, E. and Spinner, B. (1997). Social and emotional loneliness: A re-examination of Weiss' typology of loneliness. *Personality and Individual Differences*, 22(3), 417-427.
- Doğan, S. (1995). Akılcı-duygusal terapi: kuramsal bir inceleme. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(20), 29-36
- Doğan, T. (2009). Bilişsel ve kendini değerlendirme süreçlerinin sosyal anksiyete açısından incelenmesi. Yayınlanmamış doktora tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Dube, S.R., Felitti, V.J., Dong, M., Chapman, D.P., Giles, W.H . and Anda, R.F. (2003). Childhood abuse, neglect, and household dysfunction and the risk of illicit drug use: the adverse childhood experiences study. *Pediatrics*, 111(3), 564-72.
- Dubowitz, H. Giardino, A. and Gustavson, E. (2000). Child neglect: Guidance for pediatricians. *Pediatrics in Review*, 21(4), 111-116.
- Dubowitz, H., Papas, M. A., Black, M. M. and Starr, R. H. (2002). Child neglect: Outcomes in high-risk urban preschoolers. *Pediatrics*, 109, 1100-1107.
- Duran, Ö. ve Eldeleklioğlu, J. (2005). Öfke kontrol programının 15–18 yaş arası ergenler üzerindeki etkililiğinin araştırılması. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(3), 267-280
- Durmuşoğlu, N. ve Yıldırım Doğru, S. S. (2006). Çocukluk örseleyici yaşantılarının ergenlikteki yakın ilişkilerde bireye etkisinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 237-246.
- Duru, E. (2008). Yalnızlığı yordamada sosyal destek ve sosyal bağlılığın rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23(31), 15-24.
- Duy, B. (2003). Bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı psikolojik danışmanın yalnızlık ve fonksiyonel olmayan tutumlar üzerine etkisi. Yayınlanmış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- English, A., Widom, M. ve Brandfor, G. (2004). Another look at the effect of child abuse. *National Institute of Justice Journal*, 18, 251-259.
- Eroğul Çeçen, A. R. ve Türk, S. B. (2013). Ergenlerde çocukluk örseleme yaşantıları ve öfke ifade tarzları ile benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 10(1), 1421-1439.
- Erol, A., Ersoy, B. ve Mete, L. (2013). Majör depresyonda özkıyım girişimi ile çocukluk çağı örselemeleri arasındaki ilişki. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 24 (1), 1-6.
- Erükçü, G. (2013). Farklı sosyo-ekonomik düzeyden gelen ergenlerin çocukluk dönemi örseleme yaşantılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Erükçü Akbaş, G. (2014). Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlerin çocukluk dönemi istismar yaşantıları: Ankara Altındağ ve Çankaya örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 25(2), 75-96.

- Eryüksel, G. N. ve Akün, E. (2009). Depresyonu olan ergenler ile ana-babalarının aile ilişkilerinin ve bilişsel çarpıtmalarının incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 18(51), 59-73.
- Eskin, M. (2001). Ergenlikte yalnızlık, baş etme yöntemleri ve yalnızlığın intihar davranışı ile ilişkisi. *Klinik Psikiyatri*, 4, 5-11.
- Farrants, J. (1998). The 'false memory' debate: A critical review of the research on recovered memories of child sexual abuse. *Counselling Psychology Quarterly*, 11(3), 229-238
- Felitti, V. J. (2002). The relationship of adverse childhood experiences to adult health: Turning gold into lead. *Zeitschrift für Psychosomatische Medizin und Psychotherapie* 48(4), 359-369.
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using spss*. London: Sage Publications.
- Finkelhor, D. (1990). Early and long-term effects of child sexual abuse: An update. *Professional Psychology: Research and Practise*, 21(5), 325-330.
- Finkelhor, D. (1993). Epidemiological factors in the clinical identification of child sexual abuse. *Child Abuse and Neglect*, 17, 67-70.
- Finkelhor, D. and Korbin, J. (1988). Child abuse as an international issue. *Child Abuse and Neglect*, 12, 3-23.
- Finkelhor, D., Ormrod, R., Turner, H. and Hamby, S. L. (2005). The victimization of children and youth: A comprehensive national survey. *Child Maltreatment*, 10(1), 5-25.
- Fisher, H. L., Appiah-Kusi, E. and Grant, C. (2012). Anxiety and negative selfschemas mediate the association between childhood maltreatment and paranoia. *Psychiatry Research*, 196, 323–324.
- Fives, C. J., Kong, G., Fuller, J. R. and DiGiuseppe, R. (2011). Anger, aggression and irrational beliefs in adolescents. *Cognitive Therapy and Research*, 35, 199-208.
- Galanaki, E. P. (2008). Children's perception of loneliness. *Hellenic Journal of Psychology*, 5, 258-280.
- Ganis, C. C. (2003). Different forms of abuse in the eating disorders: Impact on schema-level cognitions. Unpublished doctoral dissertation, Philadelphia College of Osteopathic Medicine, Philadelphia.
- Gay, L. E., Harding, H. G., Jackson, J. L., Burns, E. E. and Baker, B.D. (2013). Attachment style and early maladaptive schemas as mediators of the relationship between childhood emotional abuse and intimate partner violence. *Journal of Aggression, Maltreatment and Trauma*, 22, 408–424.
- Gerson, A. C. and Perlman, D. (1979). Loneliness and expressive communication. *Journal of Abnormal Psychology*, 88(3), 258-261.

- Gibson, R. L. and Hartshorne, T. S. (1996). Childhood sexual abuse and adult loneliness and network orientation. *Child Abuse and Neglect*, 20(11), 1087-1093.
- Giordino, A. P. (2005). Evaluating child sexual abuse. *Pediatric Annals*, 34(5), 382-394.
- Giardino, A. P., Lyn, M. and Giardino, E. (Eds.). (2010). *A practical guide to the evaluation of child physical abuse and neglect*. Springer: New York.
- Gierveld, J. (1989). Personal relationship, social support and loneliness. *Journal of Social and Personal Relationships*, 6, 197-221.
- Gladstone, G. M., Parker, G. B., Mitchell, P. B., Malhi, G. S., Wilhelm, K. and Austin M.P. (2004). Implications of childhood trauma for depressed women: An analysis of pathways from childhood sexual abuse to deliberate self-harm and revictimization. *The American Journal of Psychiatry*, 161, 1417-1425.
- Glaser, D. (2002). Emotional abuse and neglect (psychological maltreatment): A conceptual framework. *Child Abuse and Neglect*, 26, 697-714.
- Glaser, J. P., Van Os, J., Portegijs, P. J. and Myin-Germeys, I. (2006). Childhood trauma and emotional reactivity to daily life stress in adult frequent attenders of general practitioners. *Journal of Psychosom Research*, 61, 229-236.
- Göde, O., Savi, F. ve Savi, S. (2000), Eğitim bütünlüğü içinde sporun duygusal istismara uğrayan ergenlerin benlik kavramlarına etkisi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7, 22-34.
- Gökler, R. (2006). Eğitimde çocuk istismarı ve ihmaline genel bir bakış. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(3), 47-76.
- Grych, J. H. and Fincham, F. D. (1990). Marital conflict and children adjustment: Cognitive-contextual framework. *Psychological Bulletin*, 108, 267-290.
- Grilo, C. M., Masheb, R. M., Brody, M., Toth, C., Burke-Martindale, C.H. and Rothschild, B. S. (2005). Childhood maltreatment in extremely obese male and female bariatric surgery candidates. *Obesity Research and Clinical Practice*, 13(1), 123-130.
- Güler, N., Uzun, S., Boztaş, Z. ve Aydoğan, S. (2002). Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihmal davranışı ve bunu etkileyen faktörler. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 24(3), 128-134.
- Güloğlu, B. ve Kararımak, Ö. (2010). Üniversite öğrencilerinde yalnızlığın yordayıcısı olarak benlik saygısı ve psikolojik sağlamlık. *Ege Eğitim Dergisi*, 11(2), 73-88.
- Gün, Z. (2002). Çocuk ve göç. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Gürsoy, F. ve Bıçakçı, M. Y. (2006). A study on the loneliness level of adolescents. *Journal of Qafqaz University*, 18, 140-146.

- Haj-Yahia, M. M. and Tamish, S. (2001). The rates of child sexual abuse and its psychological consequences as revealed by a study among Palestinian university students. *Child Abuse and Neglect*, 25(10), 1303-27.
- Hamamcı, Z. (2003). Bilişsel davranışçı yaklaşımla bütünleştirilmiş psikodrama uygulamasının temel inançlar üzerine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(19), 7-13.
- Hamamcı, Z. (2005). Dysfunctional relationship belief in marital satisfaction and adjustment. *Social Behavior and Personality International Journal*, 33, 313-328.
- Hamamcı, Z. ve Büyüköztürk, Ş. (2003). İlişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar ölçeği, ölçeğin geliştirilmesi ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(25), 107-111.
- Hamamcı, Z. ve Duy, B. (2005). Bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı sosyal beceri eğitiminin üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri ve fonksiyonel olmayan tutumları üzerindeki etkisi. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 4(7), 3-20.
- Hardt, J., Sidor, A., Nickel, R., Kappis, B., Petrak, P. and Egle, U. (2008). Childhood adversities and suicide attempts: A retrospective study. *Journal of Family Violence*, 23, 713-718.
- Hart, H. and Rubia, K. (2012). Neuroimaging of child abuse: a critical review. *Frontiers in Human Neuroscience*, 6(52), 1-24.
- Haskan Avcı, Ö. ve Yıldırım, İ. (2014). Ergenlerde şiddet eğilimi, yalnızlık ve sosyal destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(1), 157-168.
- Haskett, M. E., Nears, K., Sabourin Ward, C., and McPherson, A. V. (2006). Diversity in adjustment of maltreated children: Factors associated with resilient functioning. *Clinical Psychology Review*, 26(6), 796-812.
- Hengartner, M. P., Müller, M., Rodgers, S., Rössler, W. and Ajdacic-Gross, V. (2013). Can protective factors moderate the detrimental effects of child maltreatment on personality functioning? *Journal of Psychiatric Research*, 47, 1180-1186.
- Herrenkohl, E. C., Herrenkohl, R. C., Rupert, L.J., Egolf, B. P. and Lutz, J. G. (1995). Risk factors for behavioral dysfunction: The relative impact of maltreatment, SES, physical health problems, cognitive ability, and quality of parent-child interaction. *Child Abuse and Neglect*, 19, 191-203.
- Herrenkohl, T. I., Tajima, E. A., Whitney, S. D. and Huang, B. (2005). Protection against antisocial behavior in children exposed to physically abusive discipline. *Journal of Adolescent Health*, 36(6), 457-465.
- Howe, D. (2005). *Child abuse and neglect: Attachment, development and intervention*. New York: Palgrave Macmillan.

- Huges, T. L., Johnson, T. P., Wilsnack, S. C. and Szalacha, L. A. (2007). Childhood risk factors for alcohol abuse and psychological distress among adult lesbians. *Child Abuse and Neglect*, 31(7), 769-789.
- Hunter, W. M., Jain, D., Sadowski, L. S. and Sanhueza, A. I. (2000). Risk factors for severe child discipline practices in rural India. *Journal of Pediatric Psychology*, 25(6), 435-447.
- Hymel, S., Tarulli, D., Thomson, L.H. and Terrell-Deutch, B. (1999). Loneliness through the eyes of children. In L. K. J. Rotenberg & S. Hymell (Eds.), *Loneliness in Childhood and Adolescence* (pp. 80-106). New York: Cambridge University Press.
- Işıksan, V. ve Şenver Yıldırım, Ş. (2006). Ergenlerin aile içi şiddete maruz kalma durumları ve aile ilişkilerinin değerlendirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 17(2), 73-90.
- İnce, T. ve Yurdakök, K. (2014). Munchausen by proxy sendromu: Ağır bir çocuk istismarı formu. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 3, 165-170.
- İşmen, E. (2004). Aile içi istismarı ölçek geliştirme çalışması. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 207-221.
- Jain, A. M. (1999). Emergency department evaluation of child abuse. *Emergency Medicine Clinics of North America*, 17(3), 575-593.
- Kalkan, M. ve Özbek, S. K. (2011). Do children abuse experiences predict adolescents' dating anxiety?. *Turk Journal Child Adolescence Mental Health*, 18(1): 35-44.
- Kalyencioğlu, D. ve Kutlu, Y. (2010). Ergenlerin aile işlevi algılarına göre uyum düzeyleri. *İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 18(2), 56-62.
- Kaplan, S. J., Pelcovitz, D. and Labruna, V. (1999). Child and adolescent abuse research: A review of the past 10 years. Part I: Physical and emotional abuse and neglect. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 38(10), 1214-1222.
- Kaplan, S. J., Pelcovitz, D., Salzinger, S. and Ganeles, D. (1983). Psychopathology of parents of abused and neglected children and adolescent. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 22(3), 238-244.
- Kara, B., Biçer, Ü. ve Gökcalp, A. S. (2004). Çocuk istismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 47, 140-151.
- Karakuş, Ö. (2012). Relation between childhood abuse and self esteem in adolescence. *International Journal of Human Sciences*, 9(2), 753-763.
- Karaoğlu, N., Avşaroğlu, S. ve Deniz, M. E. (2009). Yalnız mısın? Selçuk Üniversitesi öğrencilerinde yalnızlık düzeyi ile ilgili bir çalışma. *Marmara Medical Journal*, 22(1), 19-29.

- Kaya, İ. ve Çeçen-Eroğul, A. R. (2012). Ergenlerde çocukluk dönemi istismar yaşantılarının yordayıcısı olarak aile işlevlerinin rolü. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 38, 168-174.
- Kendall-Tackett, K. (2002). The health effects of childhood abuse: Four pathways by which abuse can influences health. *Child Abuse and Neglect*, 6(7), 715-730.
- Kendall-Tackett, K. A. and Marshall, R. (1998). Sexual victimization of children: incest and child sexual abuse. In R. K. Bergen (Ed.), *Issues in intimate violence* (pp. 47–63). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Kendall-Tackett, K. A., Williams, L. M. and Finkelhor, D. (1993). Impact of sexual abuse on children: A review and synthesis of recent empirical studies. *Psychological Bulletin*, 113(1), 164-180.
- Kevlekçi, M. (2013). Erken dönem uyumsuz şemalar, tutumlar ve hatalı otomatik düşüncelerin depresif duygudurum ve intihar düşüncelerine etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi, İstanbul.
- Kılıçarslan, S. ve Atıcı, M. (2010). İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin akılcı olmayan inançları ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(3), 113-130.
- Kılınç, Hicran (2005). Ergenlerin yalnızlık düzeyleri ve kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kılınç, H. ve Sevim, S. A. (2005). Loneliness and cognitive distortions among adolescents. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences*, 38(2), 69-88.
- King, N. J., Tonge, B. J., Mullen, P., Myerson, N., Heyne, D. and Ollendick, T. H. (1999). Cognitive- Behavioural treatment of sexually abused children: A review of research. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, 27, 295-309.
- Koç, F., Aksit, S., Tomba, A., Aydın, C., Koturoğlu, G. ve Korkmaz Çetin, S. (2012). Çocuk istismarı ve ihmali odularımızın demografik ve klinik özellikleri: Ege Üniversitesi Çocuk Koruma Birimi' nin bir yıllık deneyimi. *Türk Pediatri Arşivi Dergisi*, 47,119-124.
- Koenig, A. L., Lalongo, N., Wagner, B.M., Poduska, J. and Kellam, S. (2002). Negative caregiver strategies and psychopathology in urban, African-American young adults. *Child Abuse and Neglect*, 26(12):1211-33.
- Kounou, K. B., Bui, E., Dassa, K. S., Hinton, D., Fishcher, E., Djassoa, G., Birmes, P. and Schmitt, L. (2013). Childhood trauma, personality disorders symptoms and current major depressive disorder in Togo. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol*, 48, 1095–1103.
- Kozcu, Ş. (1991). Çocuk istismarı ve ihmali. *Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Bilim Serisi*, 5(3), 379-390.

- Köroğlu, E. (2012). *Düşünsel duygulanımcı davranış terapisi*. Ankara: HYB Yayıncılık.
- Krawczyk, R. (2008). The relationship between childhood and adolescent family environment and adult psychological functioning in females who experienced childhood sexual abuse. Unpublished master's thesis, University of South Florida, Tampa.
- Lardinois, M. Lataster, T., Mengelers, R., van Os, J. and Myin-Germeys, I. (2011). Childhood trauma and increased stress sensitivity in psychosis. *Acta Psychiatr Scand*, 123, 28–35.
- Lai, K.W. and McBride-Chang, C. (2001). Suicidal ideation, parenting style, and family climate among Hong Kong adolescents. *International Journal of Psychology*, 36, 81–87.
- Lau, J. T., Kim, J. H., Tsui, H. Y., Cheung, A., Lau, M. and Yu, A. (2005). The relationship between physical maltreatment and substance use among adolescents: A survey of 95,788 adolescents in Hong Kong. *Journal of Adolescent Health*, 37(2), 110-119.
- Lazoritz, S. (1989). Whatever happened to Mary Ellen?. *Child Abuse and Neglect*, 14, 143-149.
- Leondari, A. and Kiosseoglou, G. (2000). The relationship of parental attachment and psychological separation to the psychological functioning of young adults. *Journal of Social Psychology*, 140(4), 451-64.
- Lewis, D. O. (1992). From abuse to violence: psychophysiological consequences of maltreatment. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 31, 383-91.
- Livingston, R. (1987). Sexually and physically abused children. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 26, 413-415.
- Lubin, H., Johnson, D. R. and Southwick, S. M. (1996). Impact of child abuse on adult psychopathology: A case report. *Dissociation*, 9(2), 134-139.
- Lumley, M. N. and Harkness, K. L. (2007). Child abuse and neglect and the development of depression in children and adolescents. In B. Hankin and J. Abela (Eds.), *Depression in children and adolescents* (pp. 466–488). New York, NY: Guilford
- Machado, C., Gonçalves, M., Matos, M. and Dias, A. R. (2007). Child and partner abuse: Self-reported prevalence and attitudes in the north of Portugal. *Child Abuse and Neglect*, 31, 657-670.
- Mak, W. W., Ng, I. S. and Wong, C. C. (2011). Resilience: Enhancing well-being through the positive cognitive triad. *Journal of Counseling Psychology*, 58(4), 610-615.
- Mammen, O. K., Kolko, D. J. and Pilkonis, P. A. (2002). Negative affect and parental aggression in child physical abuse. *Child Abuse and Neglect*, 26, 407-424

- Maughan, A. and Cicchetti, D. (2002). Impact of child maltreatment and interadult violence on children's emotion regulation abilities and socioemotional adjustment. *Child Development, 73*(5), 1525-42.
- Majer, M., Nater, U. M., Lin, J. M., Capuron, L. and Reeves, W. C. (2010). association of childhood trauma with cognitive function in healthy adults: A pilot study. *BMC Neurology, 10*, 61-69.
- McMillan, H., J. and Schumacher, S. (2006). *Research in education evidence-based inquiry* (6th ed.). Boston: Pearson Education.
- Meadow, R. (1995). What is, and what is not, 'Munchausen syndrome by proxy'? *Archives of Disease in Childhood, 72*(6), 534–538.
- Mersky, J. P. and Topitzes, J. (2010). Comparing early adult outcomes of maltreated and non-maltreated children: A prospective longitudinal investigation. *Children and Youth Services Review, 32*(8), 1086-1096.
- Min, J. A., Yu, J. J., Lee, C. U. and Chae, J. H. (2013). Cognitive emotion regulation strategies contributing to resilience in patients with depression and/or anxiety disorders. *Comprehensive Psychiatry, 54*(8), 1190-1197.
- Mobini, S., Pearce, M., Grant, A., Mills, J. and Yeomans, M. R. (2006). The relationship between cognitive distortions, impulsivity, and sensation seeking in a non-clinical population sample. *Personality and Individual Differences, 40*, 1153–1163.
- Molnar, B. E, Buka S. L. and Kessler R. C. (2001). Child sexual abuse and subsequent psychopathology: Results from the national comorbidity survey. *American Journal of Public Health, 91*, 753–760.
- Moore, J. D. W. and Schultz, N. R. (1983). Loneliness at adolescence: Correlates, attributions and coping. *Journal of Youth and Adolescence, 12*(2), 95-100.
- Morahan-Martin, J. and Schumacher, P. (2003). Loneliness and social uses of the Internet. *Computers in Human Behavior, 19*(6), 659-671.
- Möhler, E., Matheis, V., Poustka, L., Marysko, M., Finke, P., Kaufmann, C., Reck, C., Cierpka, M. and Recsh, F. (2009). Mothers with a history of abuse tend to show more impulsiveness. *Child Abuse and Neglect, 33*, 123-126.
- Möller, A. T., Rabe, H. M. and Nortje, C. (2001). Dysfunctional beliefs and marital conflict in distressed and non- distressed married individuals. *Journal of Rational-Emotive and Cognitive Behavior Therapy, 19*(4), 259-270.
- Mullen, P. E., Martin, J. L., Anderson, J. C., Romans, S. E. and Herbison G. P. (1996). The long-term impact of the physical, emotional and sexual abuse of children: A community study. *Child Abuse and Neglect, 20*(1), 7-21.
- Navidian, A. and Bahari, F. (2014). The Impact of mixed, hope and forgiveness focused marital counselling on interpersonal cognitive distortions of couples filing for divorce. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing, 21*, 658–666.

- Neuman, W. L. (2007). *Basics of social research: Qualitative and quantitative approaches* (2nd ed.). Boston: Pearson Press.
- Norman, R.E., Byambaa, M., De, R., Butchart, A., Scott, J. and Vos, T. (2012). The long-term consequences of child physical abuse, emotional abuse and neglect: A systematic review and meta-analysis. *Plos Medicine*, 9(11), 1-31.
- Odacı, H. (1994). Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi öğrencilerinin yalnızlık, benlik saygısı ve yakın ilişkiler kurabilme düzeylerinin ve bu düzeyler arasındaki ilişkilerin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Olsson, E. A. (1981). Socioeconomic and psycho-cultural contexts of child abuse and neglect in Turkey. In J. E. Korbin (Ed.), *Child abuse and neglect: Cross-cultural perspectives* (pp. 96-119). Berkeley: University of California Press.
- Olsson, A., Ellsberg, M., Berglund, S., Herrera, A., Zelaya, E. and Pena, R. (2000). Sexual abuse during childhood abuse and adolescence among nicaraguan men and women: A population-based anonymous survey. *Child Abuse and Neglect*, 24(12), 1579-1589.
- Oskay, G. (1991). Değer yargıları yönünden ana-baba ergen çatışması. *Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Serisi*, 5(3), 340-349.
- Owens, G. P. and Chard, K. M. (2001). Cognitive distortions among women reporting childhood sexual abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, 16(2), 178-191.
- Örsel, S., Karadağ, H., Karaoğlan Kahiloğulları, A. ve Akgün Aktaş, E. (2011). Psikiyatri hastalarında çocukluk çağı travmalarının sıklığı ve psikopatoloji ile ilişkisi. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 12, 130-136.
- Özatça, A. (2009). Ergenlerde sosyal ve duygusal yalnızlığın yordayıcısı olarak aile işlevleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Özdemir, B. ve Celbis, O. (2012). Cinsel saldırıya uğramış çocukta erken ve geç muayene bulgularının değerlendirilmesi. *Medicine Science*, 1(1), 55-64.
- Özen, Ş., Antar, S. ve Özkan, M. (2007). Çocukluk çağı travmalarının umutsuzluk, sigara ve alkol kullanımı üzerine etkisi; üniversite son sınıf öğrencilerini inceleyen bir çalışma. *Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 20(2), 79-87.
- Özen, Ş., Subaşı, M., Yıldırım, A., Baştürk, M. ve Bez, Y. (2010). Öfkelenme anında cama yumruk atarak kendini yaralayan hastalarda problem çözme becerileri ve çocukluk çağı travmaları. *Journal of Clinical and Experimental Investigations*, 1(1), 25-30.
- Öztürk, H., Nazik Sevindik, F. ve Yaman, S. Ç. (2006). Öğrencilerde yalnızlık ve sosyal destek ile bunlara etki eden faktörlerin incelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 383-394.

- Peplau, L. A., Miceli, M. and Morasch, B. (1982). Loneliness and self evaluation. In L. A. Peplau & D. Perlman (Eds.), *Loneliness: A sourcebook of current theory, research and therapy* (pp. 135-151). New York: Wiley.
- Peplau, L. A. and Perlman, D. (1982). Perspectives on loneliness. In L. A. Peplau & D. Perlman (Eds.), *Loneliness: A sourcebook of current theory, research and therapy* (pp. 21-39). New York: Wiley.
- Perlman, D. and Peplau, L. A. (1982). Theoretical approaches to loneliness. In L. A. Peplau & D. Perlman (Eds.), *Loneliness: A sourcebook of current theory, research and therapy* (pp. 123-134). New York: Wiley.
- Perlman, D. and Peplau, L. A. (1984). *Preventing harmful consequences of severe and persistent loneliness*. United States: Government Printing Office.
- Philippe, F. L., Laventure, S., Beaulieu-Pelletier, G., Lecours, S. and Leves, N. (2011). Ego-resiliency as a mediator between childhood trauma and psychological symptoms. *Journal of Social and Clinical Psychology, 30*(6), 583-598.
- Polat, O. (2007). *Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı: Tanımlar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Powers, J. L., Eckenrode, J. and Jaklitsch, B. (1990). Maltreatment among runaway and homeless youth. *Child Abuse and Neglect, 14*, 87-98.
- Priebe, G. and Svedin, G. C. (2008). Child sexual abuse is largely hidden from the adult society an epidemiological study of adolescents' disclosures. *Child Abuse and Neglect, 32*, 1095-1108.
- Putnam, F. W. (2003). Ten-year research update review: Child sexual abuse. *American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 42*(3), 269-278.
- Reyes, C. J. (2008). Exploring the relations among the nature of the abuse, perceived parental support, and child's self-concept and trauma symptoms among sexually abused children. *Journal of Child Sexual Abuse, 17*(1), 51-70.
- Rogers, C. (1994). *Etkileşim grupları* (H. Erbil, Çev.). Ankara: Ekin Yayınları
- Salameh, E. M. (2011). Irrational beliefs among Jordanian college students and relationship with self-confidence. *Asian Social Science, 7*(5), 137-144.
- Savaşır, I. ve Batur, S. (1998). Depresyonun bilişsel-davranışçı tedavisi. I. Savaşır, G. Boyacıoğlu ve E. Kabakçı (Ed.), *Bilişsel-davranışçı terapiler* (2. Baskı) (17-50). Ankara: Psikologlar Derneği Yayınları.
- Sedlak, A. J. and Broadhurst, D. D. (1996). *Third national incidence study of child abuse and neglect: Final report*. United States: Youth and Families National Center on Child Abuse and Neglect.
- Seedat, S., Stein, S., Murray, M. B. and Ford, D. R. (2005). Association between physical partner violence, posttraumatic stress, childhood trauma, and suicide attempts in a community sample of women. *Violence and Victims, 20*, 87-98.

- Segrin, C., Nevarez, N., Arroyo, A. and Harwood, J. (2012). Family of origin environment and adolescent bullying predict young adult loneliness. *The Journal of Psychology*, 146(1-2), 119-134.
- Sesar, K., Simic, N. and Barisic, M. (2010). Multi-type childhood abuse, strategies of coping and psychological adaptations in young adults. *Croatian Medical Journal*, 51, 406-416.
- Shannon, J. B. (2009). *Child abuse sourcebook*. United States: Omnigraphics.
- Sheridan, C. and Wolfe N. (2004). If only you hadn't, I would not have hit you: infant crying and abuse. *Lancet*, 364, 1295-1297.
- Shields, A. and Cicchetti, D. (1998). Reactive aggression among maltreated children: the contributions of attention and emotion dysregulation. *Journal of Clinical Child Psychology*, 27, 381-395.
- Silverman, A. B., Reinherz, H. Z. and Giaconia R. M. (1996). The long-term sequelae of child and adolescent abuse: A longitudinal community study. *Child Abuse and Neglect*, 20(8), 709-723.
- Smith, C. A., Ireland, T. O. and Thornberry, P. (2005). Adolescent maltreatment and its impact on young adult antisocial behavior. *Child Abuse and Neglect*, 29, 1099-1119.
- Spinetta, J. J. and Rigler, D. (1972). The child-abusing parent: A psychological review. *Psychological Bulletin*, 77(4), 296-304.
- Springer, K. W., Sheridan, J., Kuo, D. and Carnes, M. (2007). Long-term physical and mental health consequences of childhood physical abuse: results from a large population-based sample of men and women. *Child Abuse and Neglect*, 31, 517-530.
- Stocker, C. and Youngblade, L. (1999). Marital conflict and parental hostility: Links with children's sibling and peer relationships. *Journal of Family Psychology*, 13, 598-609
- Suadiye, Y. ve Aydın, A. (2009). Anksiyete bozukluğu olan ergenlerde bilişsel hatalar. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 12, 172-179.
- Sullivan, H. S. (1953). Preadolescence. In Perry, H. S. & Gawel, M. L. (Eds.), *The Interpersonal Theory of Psychiatry* (pp. 245-262). New York: Norton.
- Sullivan, P. and Knutson, J. (2000). Maltreatment and disabilities: A population-based epidemiological study. *Child Abuse and Neglect*, 24(10), 1257-1273.
- Swannell, S., Martin, G., Page, A., Hasking, P., Hazell, P., Taylor, A. and Protani, M. (2012). Child maltreatment, subsequent non-suicidal self-injury and the mediating roles of dissociation, alexithymia and self-blame. *Child Abuse and Neglect*, 36, 7-8.
- Taner, Y. ve Gökler, B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: Psikiyatrik yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35, 82-86.

- T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. (1995). *Aile içi şiddetin sebep ve sonuçları*. Ankara: Bizim Büro.
- T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu. (2010). *Türkiye’de çocuk istismarı ve aile içi şiddet araştırması*. Ankara: Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Yayınları.
- Thornton, K., Veikly, W., Hollifield, M., Ruiz, J., Skipper, B. and Hawkins, T. (2005). *Surviving childhood abuse: Health risk behaviors in an HIV- infected clinic population*. Retrieved February 25, 2015 from <http://www.retroconference.org/2005/CD/Abstracts/25194.ht>
- Tıraş, Ü., Dilli, D., Dallar, Y. ve Oral, R. (2009). Evaluation and follow-up of cases diagnosed as child abuse and neglect at a tertiary hospital in Turkey. *Turkish Journal Of Medical Sciences*, 39(6), 969-977.
- Topbaş, M. (2004). İnsanlığın büyük bir ayıbı: Çocuk istismarı. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 3(4), 76-80.
- Topçu, S. (2009). *Silinmeyen izler*. Ankara: Phoenix.
- Trickett, P.K., Negriff, S., Ji, J. and Peckins, M. (2011). Child maltreatment and adolescent development. *Journal of Research on Adolescence*, 21(1), 3-20.
- Turan, A. F. (2010). Üniversite öğrencilerinin ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalarını yordamada yalnızlık, benlik saygısı, yaş, cinsiyet ve romantik ilişki yaşama durumunun rolü. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Turhan, E., Sangün, Ö. ve İnandı, T. (2006). Birinci basamakta çocuk istismarı ve önlenmesi. *Sürekli Tıp Eğitim Dergisi*, 15(9), 153-157.
- Turla, A. (2002). Çocuk istismarı ve ihmali olgularında tıbbi yaklaşım. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Dergisi*, 19(4), 291-300.
- Türkçapar, M. H. (2014). *Bilişsel terapi*. Ankara: HYB Yayıncılık.
- Türküm, S. (1999, Eylül). *Stresle başa çıkma biçimi, iyimserlik, bilişsel çarpıtma düzeyleri ve psikolojik yardım almaya ilişkin tutumlar: üniversite öğrencileri üzerinde bir araştırma*. V. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi’nde sunulan bildiri, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Tütüncü, R., İnce, A. ve Türkçapar, M. H. (2012). Test performance related dysfunctional beliefs. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*, 1, 90-97.
- Ulukol, B., (2014). Cinsel istismar. O. Derman (Ed.), *Çocuk istismarına ve ihmaline yaklaşım: Temel bilgiler* içinde (s. 49-57). Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi.
- Uruk, A. ve Demir, A. (2003). The role of peers and families in predicting the loneliness level of adolescent. *Journal of Psychology*, 137(2), 179-193.

- Van Harmelen, A. L., de Jong, P. J., Glashouwer, K. A., Spinhoven, P., Penninx, B. W. and Elzinga, B. M. (2010). Child abuse and negative explicit and automatic self-associations: The cognitive scars of emotional maltreatment. *Behaviour Research and Therapy*, 48(6), 486-494.
- Vettese, L. C., Dyer, C. E., Li, W. L. and Wekerle, C. (2011). Does self-compassion mitigate the association between childhood maltreatment and later emotion regulation difficulties? A preliminary investigation. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 9, 480-491.
- Vig, S. and Kaminer, R. (2002). Maltreatment and developmental disabilities in children. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 14(4), 371-386.
- Wark, M. J., Kruczek, T. and Boley, A. (2003). Emotional neglect and family structure: Impact on student functioning. *Child Abuse and Neglect*, 27, 1033-1043.
- Weeks, R. and Widom, C. (1998). Self-reports of early childhood victimization among incarcerated adult male felons. *Journal of Interpersonal Violence*, 13, 346-361.
- Weiss, R. S., Bowlby, J. and Parkes, C. M. (1973). *The study of loneliness*. Cambridge: MIT Press.
- Westcott, H. L and Page, M. (2002). Crosssexamination, sexual abuse and child witness identity. *Child Abuse Review*, 11, 137-152.
- Wilson, C. J., Bushnell, J. A., Rickwood, D. J., Caputi, P. and Thomas, S. J. (2011). The role of problem orientation and cognitive distortions in depression and anxiety interventions for young adults. *Advances in Mental Health*, 10(1), 52-61.
- Wilson, S., Kuebli, J. and Hughes, H. (2005). Patterns of maternal behaviour among neglectful families: Implications for research and intervention. *Child Abuse and Neglect*, 29, 985-1001.
- World Health Organization [WHO]. (2002). *World report on violence and health; child abuse and neglect by parents and other caregivers*. Retrieved March 27, 2016 from http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/chapters/en/
- Yakut, H. İ. ve Korkmaz, E. (2013). Çocuklarda cinsel istismar. *The Journal of Gynecology-Obstetrics and Neonatology*, 10(39), 1630-1632.
- Yalom, I. (2013). *Varoluşçu psikoterapi*. (Z. İyidoğan Babayiğit, Çev.) İstanbul: Kabalıcı Yayıncılık.
- Yarar, F. ve Yarış, F. (2011). Birinci basamakta çocuk istismarı ve ihmeline yaklaşım. *Türk Aile Hekimliği Dergisi*, 15(4), 178-183.
- Yeh, S. J. and Lo, S. K. (2004). Living alone, social support and feeling lonely among the elderly. *Social Behavior and Personality*, 32(2), 129-138.
- Yenibaş, R. ve Şirin, A. (2007). *Ailede çocuğun istismarı ve umutsuzluk*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Yıkılmaz, M. ve Hamamcı, Z. (2011). Akılcı duygusal eğitim programının lise öğrencilerinin akılcı olmayan inançları ve algılanan problem çözme becerileri üzerine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(35), 54-65.
- Yıldız, S. (2007). İlköğretim II. kademesindeki çocuklara yönelik istismarın ve ihmalin çeşitli değişkenler yönünden incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Yılmaz, E., Yılmaz, E. ve Karaca, F. (2008). Üniversite öğrencilerinin sosyal destek ve yalnızlık düzeylerinin incelenmesi. *Genel Tıp Dergisi*, 18(2), 71-79.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2010). Çocukların ihmal ve istismara uğramasında aile ve çocuklara yönelik risk faktörleri ve sosyal hizmet müdahalesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21(1), 73-83.
- Zee, F. and Hembrecht, M. (2009). The role of dysfunctional beliefs in relationship satisfaction. Unpublished master's thesis, University of Utrecht, Holland.
- Zeytinoğlu, S. ve Kozcu, Ş. (1991). Fiziksel çocuk istismarı konusunda bir araştırma. *Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Bilim Serisi*, 5(3), 392-399.
- Zielinski D. S. and Bradshaw, C.P. (2006). Ecological influences on the sequelae of child maltreatment: A review of the literature. *Child Maltreatment*, 11(1), 49-62.
- Zlotnick, C., Johnson, J., Kohn, R., Vicente, B., Rioseco, P. and Saldivia, S. (2008). Childhood trauma, trauma in adulthood and psychiatric diagnosis: results from a community sample. *Compr Psychiatry*, 49(2), 163-169.
- Zolotor, A., Kotch, J., Dufort, V., Winsor, J., Catellier, D. and Bou-Saada, I. (1999). School performance in a longitudinal cohort of children at risk of maltreatment. *Matern Child Health Journal*, 3(1), 19-27.
- Zou, Z., Meng, H., Ma, Z., Deng, W., Du, L., Wang, H., Chen, P. and Hu, H. (2013). Executive functioning deficits and childhood trauma in juvenile violent offenders in China. *Psychiatry Research*, 207, 218-224.
- Zoroğlu, S. S., Tüzün, Ü., Şar, V., Öztürk, M., Eröcal Kora, M. ve Alyanak, B. (2001). Çocukluk dönemi istismar ve ihmalinin olası sonuçları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2(2), 69-78.

8. EKLER

Ek 1. Kişisel Bilgi Formu

- 1- Yaşınız:
- 2- Cinsiyetiniz
- 3- Annenizin öğrenim durumu:
- ( ) Okur- yazar değil
- ( ) Okur- yazar
- ( ) İlkokul mezunu
- ( ) Ortaokul mezunu
- ( ) Lise mezunu
- ( ) Üniversite-Yüksekokul mezunu
- ( ) Yüksek lisans- doktora mezunu
- 4- Babanızın öğrenim durumu:
- ( ) Okur- yazar değil
- ( ) Okur- yazar
- ( ) İlkokul mezunu
- ( ) Ortaokul mezunu
- ( ) Lise mezunu
- ( ) Üniversite-Yüksekokul mezunu
- ( ) Yüksek lisans- doktora mezunu
- 5- Sizce ailenizin gelir düzeyi aşağıdakilerden hangisidir ?
- ( ) Düşük gelir düzeyi
- ( ) Orta
- ( ) Yüksek gelir düzeyi

Ek 2. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantısı Ölçeği

		HİÇBİR ZAMAN (1)	NADİREN (2)	BAZEN (3)	SIKLIKLA (4)	ÇOK SIK (5)
1	Ben çocukken ailemde birileri bana vurur ya da beni döverdi					
2	Ben çocukken, hiç kimse benimle ilgilenmediği için, kendi bakımımı kendim daha iyi yaptığımı hissederdim.					
3	Ben çocukken, ailemdeki kişiler birbiriyle tartışır, kavga ederdi.					
4	Ben çocukken, ailemde benimle ilgilenen ve beni koruyan birinin olduğunu bilirdim.					
5	Ben çocukken, ailemde bana bağıırıp çağıran biri vardı.					
6	Ben çocukken, annem ya da kardeşlerim dövülürken ya da onlara vurulurken gördüm.					
7	Ben çocukken, gereksinim olan sevgi ve ilgiyi gördüm					
8	Ben çocukken, ailemde kendimi önemli ya da özel hissetmemi sağlayan biri vardı.					
9	Ben çocukken, ailemde kendimi dövüşerek, ona vurarak ya da ondan kaçarak korumak zorunda kaldığım biri vardı.					
10	Ben çocukken, ailemde, başarılı biri olmamı isteyen bir kişinin varlığını hissederdim.					
11	Ben çocukken, değişik zamanlarda değişik kişilerin yanında yaşadım (Değişik yakınlarımla ya da evlatlık verildiğim					
12	Ben çocukken, sevildiğimi hissederdim					
13	Ben çocukken, annem ve babam, bana ve kardeşlerime eşit davranmaya çalışırlardı.					
14	Ben çocukken, ailemdeki kişilerden, bir doktora ya da hastaneye gitmek zorunda kalacak denli dayak yediğim oldu.					
15	Ben çocukken, ailemde, beni başımın belaya girmesinden koruyan birileri vardı.					
16	Ben çocukken, ailemdelikler beni, bir yerlerim çürüyecek ya da iz kalacak denli döverdi.					
17	Ben çocukken, bir erişkinle ya da benden en az beş yaş büyük birisiyle cinsel ilişkim oldu.					
18	Ben çocukken, kemer, sopa, oklava ya da benzeri sert cisimlerle dövülerek cezalandırıldım.					
19	Ben çocukken, ailemizin üyeleri birbirlerini gözetirlerdi					
20	Ben çocukken, annemle babam ayrı yaşardı ya da boşanmıştı.					
21	Ben çocukken, fiziksel olarak istismar edildiğime inanıyorum.					
22	Ben çocukken, ailemdeki kişiler beni kötü etkilerden korumaya çalıştılar.					
23	Ben çocukken, evde bana bakan ve benim sorumluluğumu üstlenen bir kişi vardı.					
24	Ben çocukken, öğretmen, komşu ya da doktor gibi kişilerin dikkatini çekecek denli kötü dayak yedim.					
25	Ben çocukken, ailemde denetimsiz davranışları olan kişiler vardı.					
26	Ben çocukken, ailemdeki kişiler beni okula devam etmem ve eğitimimi sürdürmem için yüreklendirdi.					
27	Ben çocukken, bana verilen cezalar çok katıydı.					

Ek 2'nin devamı

28	Ben çocukken, ailemdeki kişiler birbirine yakındılar.					
29	Ben çocukken, birisi bana cinsel amaçla dokunmayı ya da kendisine dokundurtmayı denedi.					
30	Ben çocukken, ailemdeki kişiler beni itip kaktı.					
31	Ben çocukken birisi, kendisiyle cinsel ilişkim olmazsa beni incitmekle ve hakkımda yalanlar söylemekle tehdit etti.					
32	Ben çocukken, çocukluğum mükemmeldi.					
33	Ben çocukken, ailemde incitilmekle korkutuldum.					
34	Ben çocukken, birisi benimle cinsel içerikli davranışlara girmeyi ya da bana cinsellikle ilgili şeyler izletmeyi denedi.					
35	Ben çocukken, ailemde bana güvenen biri vardı.					
36	Ben çocukken, duygusal olarak istismar edildiğime inanıyorum.					
37	Ben çocukken, ailemdeki kişiler ne yaptığımınla ilgilenir gibi gözükmezler ya da ne yaptığımı bilmezlerdi.					
38	Ben çocukken, dünyadaki en iyi aileye sahiptim.					
39	Ben çocukken, cinsel olarak istismar edildiğime inanıyorum.					
40	Ben çocukken, ailem güç ve destek kaynağımdı.					

Ek 3. İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği

		HİÇ KATILMIYORUM	ÇOK AZ KATILYORUM	KISMEN KATILYORUM	OLDUKÇA KATILYORUM	TAMAMEN KATILYORUM
	Bu ölçek insanların kişiler arası ilişkilerle ilgili olarak benimsedikleri bazı düşünceleri içermektedir. Lütfen her cümleyi dikkatle okuyup, bu düşüncelere ne derece katıldığınızı aşağıdaki şıkları dikkate alarak belirtiniz. Her düşünce katılma derecenizi hemen yanındaki cevap formu üzerine (X) işareti koyarak belirtiniz. Okuduğunuz her bir ifade için tek bir işaretleme yapmaya özen gösteriniz. Her insanın kendine özgü bir kişisel görüşü bulunduğundan, bu ifadelerin doğru ya da yanlış cevapları yoktur. İşaretlemelerinizi sizin genel olarak düşündüğünüzü dikkate alarak cevaplayınız.					
1	İnsanlarla fazla samimi olmak genellikle sorun yaratır.					
2	İnsanlar beni hiç anlamıyor.					
3	Çevremdeki insanlara gerçek duygu ve düşüncelerimi ifade edersem onlar tarafından reddedileceğime inanıyorum					
4	Bu hayatta gerçek dost yoktur.					
5	İlişki kurduğum herkesin tüm duygu ve düşüncelerimi benimle paylaşmasını isterim.					
6	Bir insanın gözünden nasıl bir insan olduğumu anlarım.					
7	Karşımdaki kişiler ifade etmeselerde onların ne düşündüğünü anlarım.					
8	Karşımdaki kişi ben ifade etmesemde benim ne düşündüğümü anlayabilmelidir.					
9	Kendimi iyi hissedebilmem için başkalarının benim hakkımdaki duygu ve düşünceleri olumlu olmalıdır.					
10	İnsanlar verdiği sözleri yerine getirmezler.					
11	Her zaman sosyal bir grupta yer almalıyım.					
12	Sosyal ortamlarda insanların beni olduğum gibi kabul etmeyeceğini düşünüyorum.					
13	Çevremizdeki insanlara karşı sürekli tetikte olmakta yarar var.					
14	Çevremdeki insanları üzmemek için hep kendimden ödün vermeliyim.					
15	İlişkilerimde insanları hoşnut kılmak için onların istediği gibi davranmalıyım.					
16	Herzaman çevremde birilerinin olmasını isterim.					
17	İnsanların bana daima anlayışlı davranmasını isterim.					
18	İlişkilerde insanlar birbirlerinin tüm beklentilerini karşılamalıdır.					
19	İnsanlarla ilişkileri yüzeysel tutmakta her zaman yarar var.					

Ek 4. UCLA Yalnızlık Ölçeği

	Aşağıda çeşitli duygu ve düşünceleri içeren ifadeler verilmektedir. Sizden istenilen, her ifade de tanımlanan duygu ve düşünceyi ne sıklıkta hissettiğinizi ve düşündüğünüzü her biri için hemen yanındaki cevap formu üzerine (X) işareti koyarak belirtiniz. Okuduğunuz her bir ifade için tek bir işaretleme yapmaya özen gösteriniz.	Ben bu durumu HIÇ yaşamam (1)	Ben bu durumu NADİREN yaşıyorum (2)	Ben bu durumu BAZEN yaşıyorum (3)	Ben bu durumu SIKSİK yaşıyorum (4)
1	Kendimi çevremdeki insanlarla uyum içinde hissediyorum.				
2	Arkadaşım yok.				
3	Başvurabileceğim hiç kimsem yok.				
4	Kendimi tek başıyım gibi hissetmiyorum.				
5	Kendimi bir arkadaş grubunun bir parçası olarak hissediyorum.				
6	Çevremdeki insanlarla birçok ortak yönüm var.				
7	Artık hiç kimseyle samimi değilim.				
8	İlgilerim ve fikirlerim çevremdekilerce paylaşılmıyor.				
9	Dışadönük bir insanım.				
10	Kendimi yakın hissettiğim insanlar var.				
11	Kendimi grubun dışına itilmiş hissediyorum.				
12	Sosyal ilişkilerim yüzeyseldir.				
13	Hiç kimse gerçekten beni iyi tanımıyor.				
14	Kendimi diğer insanlardan soyutlanmış hissediyorum.				
15	İstedğim zaman arkadaş bulabilirim.				
16	Beni gerçekten anlayan insanlar var.				
17	Bu derece içime kapanmış olmaktan dolayı mutsuzum.				
18	Çevremde insanlar var ama benimle değiller.				
19	Konuşabileceğim insanlar var.				
20	Derdimi anlatabileceğim insanlar var.				

Ek 5. İzin Belgesi

T.C.
GÜMÜŞHANE VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 77146347/604/5907749

09.06.2015

Konu: Anket Çalışması

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi: a) Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi.
b) 21/01/2015 tarih ve 601251 sayılı Valilik Oluru.
c) Karadeniz Teknik Üniversitesi Rektörlüğü, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'nün 18/05/2015 tarih ve 00516862 sayılı yazıları.

Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Yüksek Lisans Program Öğrencisi Tuğba TÜRKKAN'ın İlimiz Merkez İlçe ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin "**Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ile Bilişsel Çarpıtma Düzeyleri ve Yalnızlık Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**" amacıyla anket çalışması yapmak isteği ile ilgili belgeler ekte sunulmuştur.

Söz konusu anket çalışmasının ilimiz merkez ilçe ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilere uygulanması müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde "OLUR"larınıza arz ederim.

Adem DOĞAN
İl Millî Eğitim Şube Müdürü

OLUR
09.06.2015

Muhammet ŞAHİNKAYA
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdürü

EKİ : Araştırma Değerlendirme Formu ve
Ekleri (1 Sayfa)

Karaer Mah. Sebahattin Aytaç Cad.
No:4 / GÜMÜŞHANE
Belge Geçer :0456 213 1017
E Posta: gumushanemem@meb.gov.tr

Ortaöğretim Şubesi :
Bilgi İçin : Nilgün SEÇEN-Şb. Md.
İletişim: 0456 2131077- 170
http:gumushane. meb.gov.tr

9. ÖZ GEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİLERİ

1983 yılında İskenderun'da doğdu. İlköğrenimini İskenderun Mithat Paşa İlkokulu'nda, orta ve lise öğrenimini İskenderun İbni Sina Anadolu Lisesi'nde tamamladı. 2008 yılında K.K.T.C. Yakın Doğu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü'nden mezun oldu. 2011 yılında Gümüşhane Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü' ne bağlı Gümüşhane Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi'ne psikolog olarak atandı. Aynı yıl KTÜ Eğitim Bilimleri Bölümü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Tezli Yüksek Lisans yapmaya başladı. 2016 yılında Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmetler Bölümü'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaya başladı. Halen burada görevine devam etmektedir.

İLETİŞİM BİLGİLERİ

Adres : Tuğba TÜRKKAN, Hasanbey Mahallesi, Daltaban Caddesi, Halide Çiçek Apartmanı, Daire: 4, Merkez, Gümüşhane

E-Posta : turkkan83@hotmail.com

Tel : (0530) 115 52 35